

Tradities tegen het licht

Normen rond mannelijkheid en seksualiteit
in Nederlandse traditionele studentenverenigingen,
en initiatieven voor verandering

Auteur: Iris van Huis

Augustus 2024

Datum

Augustus 2024

Projectnummer

NL1117SG

Auteur en onderzoeker

Iris van Huis

Het onderzoek is uitgevoerd met medewerking van Patrick Engels (Future Nomads), Marianne Cense (Rutgers), Jenneke van Ditzhuijzen (Universiteit Utrecht) en Jens van Tricht (Emancipator).

Financiering

Het onderzoek werd gefinancierd door het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Seksualiteit.

Copyright

© Rutgers 2024

Voorwoord

Stereotiepe normen rondom mannelijkheid, vrouwelijkheid en seksualiteit kunnen bijdragen aan seksueel grensoverschrijdend gedrag. Seksisme, ongelijkwaardigheid, stereotiepe opvattingen over gender, en misvattingen over seks liggen daaraan ten grondslag. Bijvoorbeeld het idee dat mannen die veel seks hebben stoer zijn ('scoren') en vrouwen die hetzelfde doen een slet. Of dat mannen hun wensen op seksgebied kenbaar kunnen maken en dat vrouwen geacht worden hun grenzen te bewaken. Dat mannen recht hebben op seks, en dat wie A zegt ook B moet zeggen. Met deze schadelijke normen is een stap over iemands grens snel gezet.

Stereotiepe opvattingen rond gender en seksualiteit leven nog volop in de maatschappij, en studentenverenigingen zijn daarop geen uitzondering. Bangalijsten en uitspraken over sperma-emmers zijn recente voorbeelden waardoor verenigingen onder vuur zijn komen liggen. Het is daarom bewonderenswaardig dat mannelijke leden van vijf traditionele studentenverenigingen bereid waren om voor dit onderzoek te praten over de cultuur in de jaarclubs, de disputen en de huizen. De deelnemers zijn open over wat de vereniging voor hen betekent. Het is een hechte club van mannen onder elkaar met eigen tradities en mores. Dit heeft leuke kanten, maar dit onderzoek laat ook zien hoe normen rondom mannelijkheid binnen traditionele studentenverenigingen worden uitvergroot, en hoe groepsdruk daarbij een rol speelt. En dan is het voor veel mensen vaak niet meer leuk, bijvoorbeeld voor vrouwen, homoseksuele mannen en non-binaire mensen.

De jonge mannen komen zelf met suggesties om de cultuur te verbeteren. Bewustwording vinden ze belangrijk, en hoewel al die aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag ze af en toe 'de strot uit komt' en de vereniging er toch vooral is voor de gezelligheid, zien ze in dat dat tijd gaat kosten en herhaling van de boodschap nodig is.

Cultuurverandering vraagt om een lange adem en bereidheid om ook de onderliggende risicofactoren aan te pakken. Er is geen 'quick fix'. Er worden vanuit de verenigingen en daarbuiten al diverse activiteiten ondernomen, nu is de tijd rijp voor verdergaande stappen door de verenigingen zelf. Dit onderzoek maakt eens te meer duidelijk hoe belangrijk die activiteiten zijn en biedt inzicht in welke stappen nog gezet kunnen en moeten worden. Zodat iedereen een gezellige studententijd heeft.

Willy van Berlo
Expert seksueel geweld bij Rutgers

Over het onderzoek

Studentenverenigingen hebben te maken met ongewenst gedrag en seksisme van hun mannelijke leden. De verenigingen zien de noodzaak om de cultuur rondom dit gedrag te veranderen.

Om inzicht te krijgen in hoe dit het beste kan gebeuren, is een onderzoek gedaan onder mannelijke leden van vijf traditionele studentenverenigingen (vier corpora en één andere vereniging met naar sekse gescheiden jaarclubs en disputen). Er zijn tien focusgroepen gehouden met 36 mannen. Er is onderzocht 1) hoe mannelijke leden mannelijkheid en seksualiteit in de verenigingen ervaren, 2) wat zij vinden van initiatieven tegen (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, 3) wat zij als aanvullende initiatieven zien die goed aansluiten bij hun leefwereld. De onderzoekers hebben aanvullend gereflecteerd op de inzichten en oplossingsrichtingen.

Ervaringen met mannelijkheid en seksualiteit

Er is veel saamhorigheid onder mannen in de vereniging. Tegelijkertijd wordt er een 'harde' sfeer van mannen onder elkaar ervaren. De hiërarchische organisatie in de verenigingen draagt hieraan bij. De ontgroening zet de toon: ouderejaars geven eerstejaars opdrachten. Veel is daarin inmiddels aan banden gelegd (geen fysiek contact bijvoorbeeld), maar schreeuwen en 'naar beneden praten' gebeurt nog. In de studentenhuizen van de verenigingen moeten eerstejaars alle huishoudelijke taken doen en wanneer dat onvoldoende gebeurt wordt dat op strenge wijze bestraft. Door uitsortering door middel van selectieprocessen in het eerste jaar vergroot de hardheid zich uit in bepaalde disputen en huizen. Tussen huizen of disputen bestaan ook hiërarchieën waardoor leden zich als 'minder' dan een ander kunnen voelen, of minder kans hebben op gewenste posities binnen de vereniging. Vrouwonvriendelijke taal zien mannen als onderdeel van de 'hardheid' en het creëren van saamhorigheid. Omdat ze dit vooral doen als vrouwen er niet bij zijn (bijvoorbeeld in de gescheiden disputen), ziet niet iedereen het als problematisch.

Er is groepsdruk om te drinken, om sociaal actief te zijn, om te 'scoren' en om mee te gaan in (vrouw)onvriendelijke taal. De mannen checken vaak bij elkaar of er seks is geweest. Dit vergroot de druk om te scoren. Soms herkennen de mannen alleen directe verbale vormen van groepsdruk.

De indruk die de mannen willen geven is dat seksueel grensoverschrijdend gedrag niet méér gebeurt dan buiten de vereniging. Ze zien wel dat er specifieke risico's zijn binnen de vereniging, zoals veel alcohol, waardoor grenzen moeilijker te herkennen zijn en aan te geven, en de druk om te scoren. Consent vragen en 'respect hebben' zien ze als oplossingen.

Er is druk om seks te hebben bij galadiners. De verwachting is dat iemand niet ingaat op een uitnodiging als diegene geen seks wil. Als iemand wel als date meegaat naar het gala met hotelovernachting, betekent dat impliciet dat de seks erbij hoort. Tegelijkertijd benadrukt men dat het gaat om de avond zelf en dat geen seks (meer) willen geen probleem zou moeten zijn.

De standaard is seks zonder condoom, vrouwen moeten erom vragen, anders gebeurt het niet.

Homoseksualiteit wordt geaccepteerd, maar voor mannen is het een moeilijke omgeving om uit de kast te komen, en voor trans- en non-binaire personen is het nog moeilijker. Er worden regelmatig grappen over homo's gemaakt en er wordt gescholden met homo of mietje.

Wat vinden leden van maatregelen die al zijn genomen?

De jonge mannen vinden dat er tijdens de kennismakingstijd veel aandacht is voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Soms komt het "hun strot uit", maar ze denken wel dat het helpt en zien kracht in herhaling. De jonge mannen zien zichzelf niet altijd als belangrijke gesprekspartner om seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan. Ze denken dat ze het zelf goed doen, of in ieder geval goede intenties hebben.

Toespraken van ervaringsdeskundigen tijdens de kennismakingstijd vinden de mannen aangrijpend en impactvol. Trainingen gaan soms over te vanzelfsprekende voorbeelden en mogen complexere casussen behandelen. Na de kennismakingstijd is er minder aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Consent en omstanderinterventies worden gezien als goede onderwerpen om te bespreken met jonge mannen. Dat doen ze onderling niet uit zichzelf. Reminders aan consent en omstanderinterventies met campagnes, of filmpjes voorafgaand aan feestjes zijn nuttig.

Er is veel vertrouwen in maatregelen die door het bestuur worden genomen zoals aanpassing van regelgeving en instellen van vertrouwenspersonen.

Suggesties vanuit mannelijke leden

De jonge mannen willen graag meer diepgaande gesprekken in kleine groepen, afwisselend met mannen onderling en gemengd tussen mannen en vrouwen, onder begeleiding van een moderator. Ze vinden het nuttig om na de kennismakingstijd meer verdieping te brengen in onderwerpen over (seksueel) grensoverschrijdend gedrag en welzijn van leden. Het is nodig om de gesprekken laagdrempelig te maken: op de sociëteit, voorafgaand aan een borrel.

(Meer) trainingen met handelingsperspectieven bij omstanderinterventies zijn ook welkom. Dit soort trainingen kunnen eventueel verplicht worden voor (betreffende) commissieleden en huisoudsten.

Een toegankelijk (anoniem) meldpunt voor (seksueel) grensoverschrijdend gedrag zou de drempel kunnen verlagen om meldingen te doen. Dat kan met een paar klikken in de verenigingsapp, of op posters met QR-code. Onterechte meldingen worden wel gevreesd.

Een meerjarige commissie van actieve leden en reünisten zou voor meer continuïteit en betere veranderingsinitiatieven kunnen zorgen. Diversere input vanuit (externe) lhbtqi+ personen kan helpen bij het meedenken over inclusie.

Aanvullende reflecties van de onderzoekers

Onderzoek laat zien dat seksistische taal en grensoverschrijdend gedrag zijn verbonden. Vrouwonvriendelijke taal heeft effect, schelden met homo heeft gevolgen, omdat het grensoverschrijdend gedrag legitimeert. Als iemand een 'slet' of een 'mietje' is, hoef je minder respectvol met diegene om te gaan. Het zijn dus geen 'onschuldige' grappen, ook niet als er geen vrouwen bij zijn.

Door de scheiding tussen de seksen in de studentenverenigingen ontbreken regelmatig perspectieven van anderen, wat negatieve gevolgen heeft voor reflecties op het eigen handelen. Cognitieve dissonantie zorgt er vervolgens voor dat onder groepsdruk gevormde seksistische taal als normaal en 'onschuldig' wordt gezien.

Cultuurverandering is gebaat bij denken en handelen op verschillende niveaus (het ecologisch model¹). Dat gaat niet alleen over bewustwording van seksisme en schadelijke opvattingen over seks en gendernormen, maar ook over het aanpakken van structuren en hiërarchieën die de cultuur in stand houden of

versterken. De sterke hiërarchieën voorkomen bijvoorbeeld dat nieuwe leden zich kritisch over gedragsnormen uitlaten. Door oog te houden voor het geheel aan factoren die bijdragen aan een bepaalde cultuur en daarop aan te haken met passende initiatieven, kan een coherent, zich telkens verbeterend veranderingsproces op gang komen.

Over ouders bestaat vaak een stereotiep beeld, dat meestal niet klopt. Om goed aan te sluiten bij mannen is het nodig om minder te denken vanuit dit stereotiepe beeld (daar herkennen ze zichzelf niet in), maar gesprekken op gang te brengen over schadelijke (mannelijke) normen en gedrag waar iedereen door wordt beïnvloed en aan bijdraagt.

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting	3
1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding en doelstelling	8
1.2 (Seksueel) grensoverschrijdend gedrag onder studenten	9
1.3 Normen en gedrag rond gender en seksualiteit: De rol van mannen en mannelijkheid bij seksueel grensoverschrijdend gedrag	10
1.4 Perspectieven op initiatieven voor verandering	12
1.5 Vraagstelling	13
1.6 Leeswijzer	14
2 Methoden: focusgroepen binnen vijf traditionele verenigingen	15
2.1 Focusgroepen	15
2.2 Selectie en kenmerken verenigingen en deelnemers	15
2.3 Operationalisering	16
2.4 Dataverwerking en analyse	17
2.5 Ethische kwesties	17
3 Mannen onder elkaar	19
3.1 Kennismakingstijd en ontgroening: creëren van verbondenheid en opzoeken van grenzen	19
3.2 Gemengde en gescheiden structuren	20
3.3 Wisselen van code	21
3.4 Hiërarchie tussen mannen	22
3.5 Harde omgangsvormen en uitsortering	23
3.6 Alcohol en groepsdruk	24
3.7 De “bubbel”: weinig diversiteit	25
4 Omgang met vrouwen vs. praten over vrouwen	26
4.1 Respect, samenwerken, vriendschap, flirten	26
4.2 Vrouwonvriendelijke, objectiverende taal en gedrag	26
4.3 Vrouwonvriendelijke liederen	27
4.4 Waar vrouwen bij zijn	29
4.5 Vrouwonvriendelijkheid en groepsdruk	29
4.6 Ontwikkelingen	31
4.7 “Regeldruk”, dubbele moraal en onveilige seks	31
5 Seksueel grensoverschrijdend gedrag	33
5.1 Ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag	33
5.2 Sociale controle en omstanderinterventies	34
5.3 Consent	35
5.4 Galamos	37

6	Inclusie en uitsluiting van lhbtqi+ personen	40
6.1	Acceptatie en discriminatie LHB-personen	40
6.2	Homograppen en schelden met “homo”	41
6.3	Afwezigheid of onzichtbaarheid van trans- en non-binaire personen	43
7	Ervaringen met initiatieven voor verandering en nieuwe suggesties van jonge mannen	45
7.1	Ervaringen met initiatieven	45
7.1.1	Initiatieven op het gebied van ontgroeningen	45
7.1.2	Initiatieven voor mentale gezondheid en tegen “hardheid” en hiërarchie	46
7.1.3	Initiatieven tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag	47
7.1.4	Initiatieven voor inclusie van lhbtqi+’ers	50
7.2	Suggesties van deelnemers voor verandering en initiatieven	51
7.2.1	Suggesties voor verbetering van omgangsvormen	51
7.2.2	Suggesties van deelnemers voor initiatieven tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag	51
7.2.3	Suggesties van deelnemers voor bevordering van diversiteit en inclusie: Corps-pride	53
8	Mannelijkheid en seksualiteit bespreekbaar maken	55
8.1	Bespreken van “de man die ik wil zijn...”	55
8.2	Toxische mannelijkheid bespreken	56
8.3	Een brainstorm over toxische mannelijkheid, alternatieven en verandermogelijkheden	57
8.4	Reacties op twee korte campagnefilms over omstander-interventies	60
8.5	Campagne- en informatiemateriaal	61
8.6	Vragenkaartjes en andere werkvormen	62
9	Conclusie	63
9.1	Antwoorden op de onderzoeksvragen	63
9.2	Reflecties op bevindingen en theorie	66
9.2.1	De relatie tussen onvriendelijke taal en (seksueel) grensoverschrijdend gedrag	66
9.2.2	<i>Code switching</i> en een cultuur van onschuld	67
9.2.3	Herkennen van groepsdruk	69
9.2.4	Van een beperkt begrip van respect naar een gelijkwaardig empathisch perspectief	69
9.2.5	Symptombestrijding of cultuur- en structuurverandering? Hoe komen tot verandering van normen en gedrag?	70
9.2.6	Aansluiten bij mannen zonder doelverschuiving	71
9.2.7	Toxische en hegemonische mannelijkheid en alternatieven daarvoor	72
9.3	Beperkingen van het onderzoek en aanbevelingen voor vervolgonderzoek	73
9.4	Aanbevelingen	74
10	Literatuurlijst	76

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doelstelling

Regelmatig staan studentenverenigingen in een slecht daglicht in de media. Al vóór de piek in de #MeToo-beweging, in het najaar van 2016, kwam studentenvereniging Vindicat in opspraak door het rondgaan van een zogenaamde Bangalijs, een lijst met 22 studentes die met sterren en in woorden beoordeeld werden op hun bedprestaties. Kort daarop volgden er meer incidenten, waaronder hoofdletsel, opgelopen bij een ontgroening. Ook werd bekend dat er een 'zwijgcontract' was waarin stond dat aspirant leden 25.000 euro moesten betalen als ze niet zwijgen over wat er tijdens ontgroeningen gebeurde (Jong, 2017). In 2017 deelde Milou Deelen haar ongenoegen over seksistische normen bij Vindicat: veel seks hebben en erover praten werd voor mannen goed gevonden, terwijl als je dat als vrouw doet je als slet wordt gezien. Ook andere studentencorpora kwamen daarna regelmatig in het nieuws, met als recente voorbeelden een herendiner bij het Amsterdams Studenten Corps (A.S.C./A.V.S.V.) waarin vrouwen "sperma-emmers" worden genoemd in 2022, vrouwonvriendelijke opdrachten bij een dispuutsontgroening van LANX in 2023, en opnieuw Bangalijsen die rondgaan, dit keer bij het Utrechts Studenten Corps in 2024.

Er is veel roep om verandering, zowel binnen als buiten de verenigingen, tegelijkertijd willen besturen en leden hun verenigingscultuur behouden. Binnen steeds meer Nederlandse studentenverenigingen worden initiatieven genomen om het welzijn van vrouwen, mannen en lhbtqi+ personen te bevorderen en seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Ons onderzoek heeft daarom als doel om inzicht te bieden in normen rond gender en seksualiteit binnen Nederlandse traditionele studentenverenigingen. Het onderzoek heeft ook als doel om initiatieven die worden genomen om de veiligheid en het welzijn te bevorderen van mannelijke leden, van vrouwen en lhbtqi+ personen, vanuit het oogpunt van mannelijke studenten-leden te duiden en om met mannelijke leden over aansluitende nieuwe initiatieven na te denken. De keuze om ons op mannelijke leden te richten komt voort uit de gedachte dat die juist lastiger te betrekken zijn bij verandering, terwijl ze daar een cruciale rol in spelen.

We hebben daartoe focusgroepen georganiseerd waarbij we op participatieve wijze deelnemers met elkaar in gesprek laten gaan over opvattingen over mannelijkheid en seksualiteit binnen de studentenvereniging. We zijn ingegaan op initiatieven die binnen de studentenvereniging zijn genomen om (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan. We zijn ook op zoek gegaan naar mogelijke nieuwe initiatieven en in het bijzonder op wat goed zou aansluiten en wat niet. In de focusgroep hebben we gelet op de groepsdynamiek, om op die manier groepsprocessen tussen mannen onderling te bestuderen. Hieronder zetten we theoretische perspectieven uiteen die ons helpen om (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in een maatschappelijk kader te plaatsen en om risico's voor grensoverschrijdend gedrag in kaart te hebben. We bespreken vervolgens theoretische perspectieven op de rol van mannen bij het voorkomen van (seksueel)grensoverschrijdend gedrag. Daarna bespreken we theorieën over initiatieven die verandering tot stand proberen te brengen. Na deze theoretische uiteenzettingen volgen de onderzoeksvragen en een leeswijzer.

1.2 (Seksueel) grensoverschrijdend gedrag onder studenten

Wereldwijd en maatschappij-breed is er meer aandacht gekomen voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en in het kielzog daarvan voor grensoverschrijdend gedrag in het algemeen (Hillström, 2018). Met seksueel grensoverschrijdend gedrag bedoelen we in dit onderzoek ongewenste seksuele aanrakingen of opmerkingen, aanranding, verkrachting, seksuele handelingen hebben met iemand die dronken is en niet kan aangeven of hij of zij wil, maar ook het ongevraagd verspreiden van seksueel getint beeldmateriaal.¹

Daartegenover staat positieve seksuele interactie met wederzijdse instemming (*consent*), of geen seksuele interactie. Waar precies grenzen liggen is soms moeilijk te bepalen en kan per individu verschillen. Wederzijdse instemming, vrijwilligheid en gelijkwaardigheid zijn een goede indicatie (Mulder, Cense & van Berlo, 2023). In dit onderzoek gaan we eerst uit van wat de jonge mannen in traditionele studentenverenigingen hierover zeggen en geven aan het einde van de conclusie onze kijk hierop.

Amerikaans onderzoek laat zien dat mannen in traditionele studentenverenigingen (*fraternities*) tot drie keer zoveel seksueel misbruik plegen vergeleken met studenten die daar niet bij zitten (Loh et al., 2005; Foubert, Clark-Taylor & Wall, 2020). Of er onder leden van Nederlandse traditionele verenigingen meer seksistische opvattingen zijn en of er meer (seksueel) grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt in vergelijking met studenten die daar geen lid van zijn of leeftijdsgenoten in het algemeen is in Nederland niet onderzocht. Hoewel de Amerikaanse getallen niet generaliseerbaar zijn naar de Nederlandse situatie, geven ze aanleiding om te kijken naar een aantal risicofactoren.

Risicofactoren voor het plegen van seksueel geweld zijn bijvoorbeeld: traditionele genderopvattingen, overmatig gebruik van alcohol (*binge*-drinken), en deel uitmaken van een subcultuur waar veel groepsdruk plaatsvindt (Jewkes, 2012; Foubert, Clark-Taylor & Wall, 2020)². Het vertellen of appreciëren van seksistische grappen is eveneens positief gecorreleerd met zelf-gerapporteerde waarschijnlijkheid om seksueel geweld te plegen en met daadwerkelijke fysieke, seksuele en psychologische agressie (Ryan & Kanjorski, 1998; Thomae & Viki, 2013). Het vermoeden dat er in traditionele verenigingen veel alcohol wordt gedronken, er groepsdruk plaatsvindt en er mogelijk traditionele genderopvattingen zijn, laten het belang zien van onderzoek naar normen rond gender en seksualiteit binnen traditionele studentenverenigingen.

Onderzoek van Amnesty uit 2021 onder 1059 Nederlandse studenten laat zien dat 31 procent van de vrouwen tijdens de studententijd seksuele handelingen zonder hun instemming heeft meegemaakt en 11 procent van de mannen ("aanraken, zoenen of betasten waarbij geen penetratie plaatsvond"). Één op de tien studenten had seksuele penetratie zonder instemming meegemaakt: 18 procent van de vrouwen en 3 procent van de mannen. Bij 11 procent van de vrouwen gebeurde dat tijdens de studententijd en bij 1 procent van de mannen. Deze getallen laten zien dat zowel mannen als vrouwen slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag en dat meer vrouwen hiermee te maken hebben (Driessen & Polet, 2021). Uit ander onderzoek weten we verder dat de meeste daders van seksueel geweld mannen zijn, ook wanneer mannen slachtoffer zijn (King & Woollett, 1997; Thomas & Kopel, 2023).

¹ We sluiten hiermee aan bij het Studentenpact (augustus 2023) dat is opgesteld door Nederlandse studentenverenigingen, op initiatief van Mariëtte Hamer, Regeringscommissaris Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag en Seksueel Geweld. We hebben aangevuld met definities uit de whitepaper "Seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld: feiten en cijfers" van Rutgers en Movisie uit 2020. De aanvullingen betreffen aandacht voor grensoverschrijding bij dronkenschap en we laten de beschrijvingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag die minderjarigen betreffen hier weg, omdat het hier geen minderjarigen betreft.

Recent Nederlands onderzoek onder jongeren tussen de 13 en 24 laat net een ander beeld zien. Bij meisjes en jonge vrouwen bij wie de grens over is gegaan,³ gebeurde dat in 88 procent van de gevallen door een jongen of man. Bij jongens en jonge mannen bij wie er de grens over is gegaan gebeurde dat iets vaker door een meisje of vrouw (46 procent), dan door een jongen of man (42 procent) (De Graaf et al., 2023).

Het gaat bij (seksueel) grensoverschrijdend gedrag dus om een breder maatschappelijk probleem, waarbij er bij traditionele studentenverenigingen mogelijk specifieke risicofactoren zijn die ervoor zorgen dat het juist hier nog meer voorkomt. We kiezen er daarom voor om traditionele studentenverenigingen te onderzoeken, op een manier waarbij we proberen inzicht te bieden in normen en gedrag rond gender en seksualiteit, met aandacht voor de genoemde risicofactoren, om vervolgens dieper in te gaan op bestaande en potentiële initiatieven die (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegengaan.

1.3 Normen en gedrag rond gender en seksualiteit: De rol van mannen en mannelijkheid bij seksueel grensoverschrijdend gedrag

Met normen rond gender en seksualiteit bedoelen we in dit onderzoek (informele) gedragsregels die binnen een specifieke cultuur of subcultuur gehanteerd worden. Dan kan het gaan om de manier waarop men verwacht wordt met elkaar om te gaan als mannen onderling, en als mannen met vrouwen, non-binaire en transpersonen. Met de aandacht voor normen en gedrag rond seksualiteit doelen we op (impliciete) gedragsregels op het gebied van seks, inclusief ervaringen met consent en de acceptatie of non-acceptatie van lhbtqi+'ers.

Er zijn verschillende manieren om specifiek problematische normen en gedrag van mannen te benoemen. 'Toxische mannelijkheid' is een term die wordt gebruikt om een vorm van mannelijkheid (mannelijke normen en gedrag) te benoemen die schadelijk is voor mannen zelf of voor anderen. In een cultuur of subcultuur waarbij toxische mannelijkheid dominant is vindt er gedrag plaats waarin er meer risico is op het overschrijden van grenzen. Kenmerken die gekoppeld worden aan toxische mannelijkheid zijn bijvoorbeeld vrouwonvriendelijkheid, homofobie, agressiviteit en een ongezonde levensstijl. De term is echter niet duidelijk omlijnd en het gevaar is dat het een containerbegrip is voor alles wat iemand die het gebruikt niet wenselijk vindt, waardoor het niet altijd duidelijk is waar het over gaat (Harrington, 2021).⁴ Om die reden wordt het soms een manier om schadelijke mannelijkheid bij 'de ander' te benoemen wat niet helpt bij het reflecteren op de eigen toxische praktijken. Een ander gevaar is dat kenmerken alleen als cultureel verschijnsel worden bekritiseerd in plaats van dat er ook rekening gehouden wordt met sociale (en materiële) omstandigheden (Salter 2019; Harrington, 2021).

.....
² Andere factoren zijn: getuige zijn van partnergeweld tijdens de kindertijd, persoonlijkheidsstoornissen, ervaringen met seksueel misbruik tijdens de kindertijd, crimineel gedrag, en drugsgebruik. Sociaal-economische status als risicofactor is weinig onderzocht en het onderzoek daarnaar geeft geen duidelijk beeld. Meestal spelen meerdere factoren samen waaronder ook individuele karakter en keuze, die moeilijker in onderzoek zijn te vatten (Jewkes, 2012). Het accepteren van "Rape myths" en eerder dader zijn geweest van seksueel misbruik zijn aanvullende risicofactoren (Foubert, Clark-Taylor & Wall, 2020).

³ De vraag die gesteld was om grensoverschrijding te bepalen was: 'Ben je weleens gedwongen om seksuele dingen te doen die je niet wilde?'

⁴ Harrington bekritiseert het gebruik van de term omdat er ook in het verleden kenmerken aan zijn toegeschreven die gemarginaliseerde mannen bekritisieren. Waling noemt ook als probleem dat bij "toxische mannelijkheid" en het antoniem "gezonde mannelijkheid" de mogelijkheid van positieve vrouwelijke of androgyne eigenschappen bij mannen niet als alternatief in ogenschouw worden genomen (Waling, 2019).

Salter beargumenteert bovendien dat de term mannen zou afschrikken omdat het als aanval kan worden gezien op mannen of mannelijkheid zelf⁵.

'Hegemonische mannelijkheid' is een vergelijkbare klassiekere term, die benadrukt dat mannelijkheid een praktijk is (of uit praktijken bestaat) die de dominante positie van mannen boven vrouwen en andere gemarginaliseerde mannen legitimeren (Connell & Messerschmidt, 2005). Die praktijken hebben gevolgen voor (impliciete of expliciete) indrukken recht te hebben op macht en op vrouwelijke seksualiteit (*entitlement*). Anderen benadrukken dat naast de privileges die de mannelijke praktijken opleveren, er ook nadelen aan zijn verbonden, zoals weinig aandacht voor (mentale) gezondheid, hogere kans op zelfmoord, slachtofferschap van fysieke agressie en het niet mogen laten zien van kwetsbaarheid. Bovendien werken nadelen en privileges voor gemarginaliseerde mannen anders dan voor geprivilegieerde mannen (Messner, 2000; hooks, 2004). Het lastige aan het willen veranderen van deze voor iedereen schadelijke verhoudingen is dat privilege vaak komt met blinde vlekken. De ervaringen van anderen worden niet gezien door degenen die meer sociale privilege hebben, maar zij kunnen daar wel op gewezen worden en bewust van gemaakt worden (Wu & Dunning, 2020).

Aanvullend kunnen in groepen dynamieken ontstaan die leiden tot grensoverschrijding. Dat geldt bijvoorbeeld voor situaties waar er groepsdruk (*peer pressure*) plaatsvindt. Vooral bij homosociale groepen ("mannen onder elkaar") vinden schadelijkere vormen van gedrag plaats (Weerman & Hoeve 2012; Iwamoto & Smiler, 2013). Dat er groepsdruk is, wil echter niet zeggen dat iedereen hierin meegaat. Er zijn mogelijkheden om je daar op een weerbare manier toe te verhouden (Duckworth & Trautner, 2019).

Voor aanvang van dit onderzoek hebben we met 'attenderende begrippen'⁶ gereflecteerd op wat mogelijk het tegenovergestelde is van toxische mannelijkheid en kwamen uit op de drie-eenheid: gezonde, empathische, zelfbewuste mannelijkheid. Gezond staat tegenover de term toxisch. Met de term "empathisch" benadrukken we de noodzaak om de situatie vanuit het perspectief van de ander te bekijken en in te voelen en van daaruit te handelen. Met "zelfbewust" benadrukken we de theoretische noodzaak om op het eigen gedrag te reflecteren. In dit geval is het daarbij noodzakelijk om op het eigen handelen in groepsverband te reflecteren.

Bij grensoverschrijdend gedrag staan mannen vooral als dader in de aandacht, en in mindere mate als slachtoffer. Deze twee rollen in de dynamiek rond (seksueel) grensoverschrijdend gedrag zijn echter te beperkt. Iedereen kan naast slachtoffer of dader ook *omstander* zijn en kan in die rol bijdragen aan verandering of ervoor kiezen om dat niet te doen. Een omstander kan binnen de sociale verhoudingen minder of meer invloed hebben om de situatie te veranderen of juist in stand te houden, op basis van diens rol, en machtspositie binnen de sociale dynamiek. Het kan zijn dat iemand directe omstander is bij grensoverschrijdend gedrag, maar bij een bredere definitie van omstander kan iemand ook bijdragen aan een cultuur waarin (seksueel) grensoverschrijdend gedrag meer of minder vanzelfsprekend is. Onderzoek in Verenigde Staten laat zien dat mannen eerder geneigd zijn om een actieve bijdrage te leveren aan omstanderinterventies wanneer ze weten hoe breed de steun daarvoor is binnen de groep. Die steun wordt vaak breder gedragen dan ze denken (Fabiano et al., 2003).

Bovenstaande perspectieven hebben als implicatie voor ons onderzoek dat we ons richten op normen en gedrag rond mannelijkheid en seksualiteit, terwijl we ook letten op de sociale context: bijvoorbeeld op de specifieke structuren

⁵ De term is echter ontwikkeld door therapeuten die werken met mannen, onder meer om het welzijn van mannen zelf te bevorderen.

⁶ Attenderende begrippen (*sensitizing concepts*) worden in kwalitatief onderzoek gebruikt om richting te geven aan het onderzoek. Het zijn geen vastomlijnde begrippen met een definitie.

binnen de traditionele verenigingen en op groepsgedrag. We onderzoeken (toxische) mannelijkheid in de eerste plaats vanuit het perspectief van de jonge mannen die we onderzoeken. Aanvullend reflecteren we op in hoeverre wat ze zeggen en hoe ze zich gedragen vormen van (toxische) mannelijkheid laten zien. We houden in dit onderzoek ook de mogelijkheid open voor vormen van mannelijkheid die tussen of buiten toxische mannelijkheid en gezonde empathische zelfbewuste mannelijkheid vallen en voor mogelijk overlap met vrouwelijkheid (of menselijkheid).

1.4 Perspectieven op initiatieven voor verandering

Een bekende valkuil bij het nadenken over initiatieven voor verandering, is om niet uit te gaan van wat er al is, en om denkend vanuit een ideaal, het wiel opnieuw uit te vinden. Daardoor ontbreekt vaak aansluiting tussen initiatieven en de sociale leefwereld waar ze worden uitgevoerd. Dat kan leiden tot onbedoelde negatieve gevolgen (Scott, 1998). Vandaar dat we in dit onderzoek eerst onderzoeken hoe mannen in deze context zelf normen en gedrag rond seksualiteit en mannelijkheid ervaren. We onderzoeken wat er al gebeurt aan initiatieven ter verbetering en wat de jonge mannen daarvan vinden. We laten de jonge mannen vervolgens reflecteren op mogelijke nieuwe initiatieven die volgens hen zouden aansluiten. Er zijn goede ervaringen met het op deze manier participatief ontwikkelen van interventies, aangezien het zelf ontwikkelen van interventies zorgt voor betrokkenheid en aansluiting (Cense et al., 2016). In dit onderzoek bedoelen we met interventie een aanpak met een planmatig of doelgericht karakter (Gelinck et al., 2021). Omdat sommige ingrepen minder planmatig zijn, maar mogelijk wel tot veranderingen kunnen leiden, hebben we het in dit onderzoek ook breder over 'initiatieven' voor verandering.

In andere contexten zijn er al goede ervaringen met het werken met mannen aan meer gendergelijkheid en het tegengaan van geweld tegen vrouwen. Onderzoek wijst uit dat er positieve ervaringen zijn met het bewust maken van mannen van omstanderinterventies (Fabiano et al., 2003; Hoxmeier et al. 2020). Met name langdurige trainingen over omstanderinterventies waar niet alleen kennis wordt overgedragen, maar ook handelingsperspectieven worden geoefend, hebben kans op succes. Succes is dan het daadwerkelijk ingrijpen wanneer (seksueel) grensoverschrijdend gedrag wordt waargenomen, dan wel het veranderen van normen (Kovács & Noor, 2021).

Tegelijkertijd is het betrekken van mannen in initiatieven voor gendergelijkheid en tegen geweld tegen vrouwen, geen eenvoudig proces. Flood (2019) benadrukt dat het voor aansluiting en succesvolle interventies nodig is om ongelijkheid en seksueel geweld een probleem "van mannen, over mannen zelf en hun familieleden en vrienden te maken", bijvoorbeeld door te benadrukken dat mannen zelf ook voordeel hebben bij een gelijkwaardige relatie. Een kanttekening daarbij is dat de focus op mannen zelf ervoor kan zorgen dat initiatieven of projecten de belangen voor vrouwen uit het oog verliezen. Onderzoek laat zien dat het in zulke initiatieven eerder gaat om problemen van mannen zelf (de eerder genoemde nadelen van mannelijkheid), terwijl privilege ten opzichte van vrouwen dan onbesproken blijft. Het probleem van mannen zou dus samen moeten gaan met perspectieven van vrouwen, of nog beter: een nog diverser perspectief (Van Huis & Leek, 2020).

Een tweede manier om bij mannen aan te sluiten, volgens Flood, is om een beroep te doen op hogere waarden of principes en het formuleren van een gewenst eindstadium of tegen-verhaal. Het argument daarvoor is dat een hogere waarde voor een gezamenlijk doel kan zorgen, wat zowel voor verbinding als voor motivatie kan zorgen om iets te veranderen. Hogere waarden zijn echter breed en daar kan tegelijk wat er al is en waar men naartoe wil onder vallen.

Op de derde plaats noemt Flood dat het nodig om aan te sluiten bij de betreffende mannen en verder te bouwen op sterke punten. Het voortbouwen op sterke punten is namelijk motiverender dan het benoemen van wat er mis is. Met die motivatie draagt die strategie bij aan betrokkenheid en het opnemen van nieuwe kennis.

Op de vierde plaats is het volgens Flood belangrijk om kennis en vaardigheden te bieden en mogelijkheden voor betrokkenheid. Kennis en vaardigheden geven naast de wat vagere hogere waarden juist concrete handelingsperspectieven waar men anders verlegen mee zou zijn. Het leren van de genoemde omstanderinterventies is hier een concreet voorbeeld van. Betrokkenheid creëren kan bijvoorbeeld door groepen te vormen die verder willen werken aan een gelijkwaardiger en geweldvrije gemeenschap. Daarbij moet angst voor andermans reactie worden weggenomen. Zoals gezegd blijkt namelijk uit onderzoek dat meer mannen het inzetten voor gelijkwaardigheid en tegen geweld positief waarderen dan veel mannen zelf denken (Fabiano et al., 2003)⁷.

Al met al gaat het hier om het stappen over drempels omdat het niet vanzelfsprekend in het eigen belang van mannen is om iets te doen voor gelijkheid en tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de vereniging (deels is het wel in het voordeel van mannen zelf). Daarbij is het belangrijk om aan te sluiten bij de jonge mannen, maar ook om de geformuleerde aanleidingen voor het ontwikkelen van nieuwe initiatieven niet uit het oog te verliezen: in dit geval zowel bezorgdheid over seksueel grensoverschrijdend gedrag, grensoverschrijdend gedrag van mannen onderling en de positie van vrouwen en lhbtqi+ personen binnen de traditionele verenigingen.

1.5 Vraagstelling

Vanuit de genoemde bezorgdheid over (seksueel) grensoverschrijdend gedrag en de theoretische perspectieven op (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, mannelijkheid en initiatieven voor verandering hebben wij de volgende onderzoeksvragen geformuleerd.

1) Hoe ervaren jonge mannen in traditionele studentenverenigingen normen en gedrag rond gender en seksualiteit binnen hun sociale context? We zullen ingaan op hoe de jonge mannen met elkaar omgaan en hoe zij zich tot vrouwen en lhbtqi+ personen verhouden in hun normen en gedrag. We gaan daarbij in op groepsgedrag en hoe ervaren gedrag en normen zich verhouden tot specifieke structuren binnen de verenigingen.

2) Wat vinden jongen mannen in traditionele studentenverenigingen van initiatieven van de verenigingen om (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan? Om mee te denken over nieuwe initiatieven is het immers noodzakelijk om aan te sluiten bij wat er al is (Flood, 2019).

3) Wat zouden jonge mannen in traditionele studentenverenigingen aansluitende initiatieven vinden om normen en gedrag rond mannelijkheid en seksualiteit te bevragen en potentieel te veranderen om zo (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan? Goede ervaringen met het betrekken van jonge mannen bij het nadenken over veranderingsmogelijkheden is aanleiding tot de derde onderzoeksvraag (Cense et al., 2016). We co-creëren in dit onderzoek geen interventies, maar formuleren in dit geval aanbevelingen vanuit het perspectief van deelnemers, aangevuld met een kritische blik daarop van de onderzoekers.

.....

⁷ Wij hebben hier Floods theoretische uiteenzetting samengevat. Hij splitst de manieren van aansluiten verder uit.

1.6 Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk staat in het teken van de onderzoeksmethoden. Hoofdstuk 3 gaat vervolgens over het thema “mannen onder elkaar” en hoe normen en gedrag rond mannelijkheid in die context worden ervaren. We gaan daarbij ook in op de kennismakingstijd (ontgroeningen) en de naar mannen en vrouwen gescheiden structuren in de verenigingen. In hoofdstuk 4 gaan we in op het thema: “omgang met vrouwen”. Hoofdstuk 5 gaat over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hoofdstuk 6 gaat over inclusie en uitsluiting van lhbtqi+ personen. Vervolgens komen in hoofdstuk 7 de genomen initiatieven aan bod, hoe die zijn ervaren en welke initiatieven deelnemers nog meer aanbevelen. Hoofdstuk 8 gaat specifiek in op ervaringen met het bespreekbaar maken van mannelijkheid en seksualiteit in de focusgroepen. In de conclusie volgen de antwoorden op de onderzoeksvragen en een reflectie waarin we met een kritische blik dieper ingaan op wat we gezien en gehoord hebben in de focusgroepen. We eindigen het concluderende hoofdstuk met een lijst met aanbevelingen.

2 Methoden: focusgroepen binnen vijf traditionele verenigingen

2.1 Focusgroepen

Om onze onderzoeksvragen te beantwoorden is er gekozen voor een kwalitatief onderzoek waarbij we in focusgroepen zijn ingegaan op normen en gedrag rond seksualiteit en mannelijkheid. Er is voor focusgroepen gekozen omdat we zo normen en gedrag konden onderzoeken, niet alleen zoals ze benoemd werden in de gesprekken, maar ook zoals ze zichtbaar en hoorbaar worden in onderlinge interacties. Het voordeel van een focusgroep is dat men in de antwoorden op elkaar kan reageren, dat discussies kunnen plaatsvinden en daarmee bijvoorbeeld moeilijkere processen, of werkingen van normen en gedrag gezamenlijk uitgedacht kunnen worden. Men kan elkaar corrigeren op mogelijk sociaal wenselijk gedrag. Anderzijds kan de sociale context van de groep juist zorgen voor sociaal wenselijke antwoorden. Bij het presenteren van onze bevindingen zullen we hierop reflecteren. Een ander voordeel van een focusgroep is dat mogelijke aanbevelingen voor verandering uit de groep(en) komen en zo hopelijk goed aansluiten en effectiever zijn.

Er is voor gekozen om twee keer met dezelfde groep deelnemers bij elkaar te komen. Op die manier konden we verder de diepte ingaan en kon de groep reflecteren op het vorige gesprek. De verwachting was ook dat met meer tijd de sociale wenselijkheid zou afnemen.

2.2 Selectie en kenmerken verenigingen en deelnemers

Voor het onderzoek zijn Nederlandse studentencorpora aangeschreven, en andere traditionele non-corporale verenigingen. Over het algemeen is dit via de senaat gegaan en soms via leden waar al contact mee was. De aangeschreven senaatsleden reageerden positief, omdat meer inzicht in hoe mannelijke leden normen en gedrag ervaren als belangrijk werd gezien om passende initiatieven te ontwikkelen. Ook werd gewaardeerd dat in het onderzoek ook naar al genomen initiatieven werd gekeken. Soms was er eerst een voorgesprek nodig en werd er voorbehoud gegeven dat het moeilijk zou kunnen zijn om binnen de vereniging te werven. In totaal hebben er voor de werving twaalf gesprekken plaatsgevonden met zestien leden (zowel mannen als vrouwen) van acht traditionele en corporale verenigingen, waarvan negen senaatsleden. Die gesprekken varieerden van opgenomen interviews van een uur tot korte telefoongesprekken van tien minuten.

Uiteindelijk zijn vier van de vijf deelnemende verenigingen studentencorpora en doen verenigingen uit vier Nederlandse steden mee aan het onderzoek. De vijfde vereniging beschrijft zichzelf (in een gesprek met een bestuurslid) als traditioneel, met meer progressieve kanten dan een corps. Met het oog op beloofde anonimiteit van deelnemende verenigingen kunnen we niet specifiek zijn. Aan de focusgroepen hebben 36 eerste- tot vijfdejaarsstudenten meegedaan. De eerstejaars hebben in de zomer van 2023 aan het einde van hun eerste jaar deelgenomen. De meeste deelnemers waren tweede of derdejaars lid (24 van de 36).

Één senaatslid van een vereniging heeft meegedaan, en vijf commissieleden die zich bezighouden met seksuele veiligheid of welzijn in het algemeen. Één deelnemer zou graag in zo'n commissie willen. Twee deelnemers zitten in een commissie die zich bezighoudt met veiligheid tijdens feesten of borrels. Verder deden er tien aanvullende actieve commissieleden mee, die zich bijvoorbeeld bezighouden met: marketing, leren beleggen, organiseren van events of

schrijven voor de vereniging. Van twee is er geen (duidelijk) antwoord op de vraag gekomen op of ze een specifieke rol binnen de vereniging hebben. De overige zestien zeggen geen actieve rol te hebben, behalve bijvoorbeeld gezelligheid en hun gezicht laten zien. Drie deelnemers zijn intern vertrouwenspersoon, ofwel van de vereniging, ofwel van een kleiner verband binnen de vereniging.

De meeste deelnemers aan de focusgroepen doen studies in de richting van economie en/of bedrijfskunde (20 van de 36). Op de tweede plaats komen medische opleidingen (7 van de 36). Op basis van de door deelnemers genoemde opleidingsnamen is niet altijd te herkennen of het een HBO- of WO-studie is, maar zowel HBO als WO studenten hebben deelgenomen.

De manier waarop ze bij de vereniging zijn gekomen is in de meeste gevallen gegaan "via vrienden", of "via familie" (24 van de 36), wat laat zien dat een meerderheid van de deelnemers uit een sociaal milieu komt waar het gebruikelijk is om lid te worden van een traditionele studentenvereniging. Anderen hebben zelf gezocht naar een vereniging. De zoektocht naar een huis, of het willen vertrekken uit het ouderlijk huis, speelde hier soms in mee, maar ook omdat er tijdens of na Corona behoefte was aan gezelschap en om veel uit de studietijd te halen: om die intenser te beleven. Carrière mogelijkheden door een groter netwerk en bijvoorbeeld ervaring opdoen bij commissies worden niet direct genoemd als reden om lid te worden, maar bij doorvragen soms wel.

Een paar deelnemers laten juist blijken dat ze niet uit een familie of omgeving kwamen waar het gebruikelijk was om lid te worden. Vaak zijn het studiegenoten die hen dan over de streep trekken om zich alsnog aan te melden: "Een jaar voordat ik lid werd wist ik niet eens wat [naam vereniging] was".

Veel deelnemers hebben aan de focusgroep meegedaan omdat ze dat werd gevraagd door een senaatslid, of een commissielid. Soms was dit heel recent op de dag van de focusgroep gebeurd. Andere redenen om mee te doen zijn dat er op dat moment weinig anders te doen was, of de cadeaubon van 40 euro voor twee focusgroepen. Een senaatslid had als argumentatie dat men transparanter probeert te zijn, dat er in de media vaak een eenzijdig beeld wordt geschept en dat er vertrouwen is in Rutgers om op een respectvolle manier met de studentenverenigingen om te gaan. Uit het antwoord op waarom ze meedoen aan de focusgroep blijkt, op een paar uitzonderingen na, dat het weinig gebeurt uit een sterke intrinsieke motivatie om iets aan welzijn van mannen, vrouwen, of lhbtqi+ personen te doen. Twee van de deelnemers vallen op mannen en zijn om die reden door een senaatslid gevraagd om deel te nemen. Daarbij speelde ook mee dat een van hen interesse had getoond om vanuit dat perspectief over de vereniging mee te denken.

In de reflectie op de methoden in hoofdstuk 9 gaan we in op mogelijke gevolgen van deze selectie en zelfselectie van deelnemers voor het onderzoek.

2.3 Operationalisering

In de focusgroepen hebben we gesprekstechnieken gebruikt die erop zijn gericht om een veilige omgeving te creëren om een aantal thema's die gerelateerd zijn aan de onderzoeksvragen te bespreken. Zo zijn we na een voorstelronde begonnen met vragenkaartjes die op tafel lagen en willekeurig getrokken konden worden. Dit is een methode waarin (met mannen) onderwerpen bespreekbaar worden gemaakt die dat mogelijk eerder niet waren (zie Van Huis & Van der Haar, 2015). De vragenkaartjes gingen bijvoorbeeld over hoe de omgang tussen mannen onderling is en hoe de omgang tussen mannen en vrouwen is. Een ander voorbeeld is de vraag of er over seks gepraat wordt binnen de vereniging en op welke manier. Na het zelf voorlezen van het kaartje en het beantwoorden van de vraag, konden ook anderen reageren. Op

deze manier onderzochten we hoe de jonge mannen normen en gedrag rond gender en seksualiteit binnen hun sociale context ervaren, aansluitend op de eerste onderzoeksvraag.

Een andere interviewtechniek die is toegepast is deelnemers laten aanvullen op twee stellingen: “de man die ik wil zijn is...” en “de man die ik verwacht word te zijn in de vereniging is...”⁸ Door het vergelijken van de antwoorden en door daarop met elkaar te reflecteren is geprobeerd te achterhalen of de jonge mannen druk ervaren om zich op een bepaalde manier te gedragen en welke normen en gedrag rond mannelijkheid en seksualiteit de jonge mannen daardoor ervaren. Ook wilden we weten of deze typen gesprekstechnieken zouden aansluiten en zouden leiden tot reflectie.

Op een meer open manier is er vervolgens ingegaan op wat voor interventies er binnen de vereniging zijn geweest op het gebied van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, wat ze daarvan vinden (aansluitend bij de tweede onderzoeksvraag) en wat er nog meer mogelijk is. Daarbij is ook gereflecteerd op of gesprekstechnieken zoals het gebruik van vragenkaartjes, en of het reflecteren op mannelijkheid bij de deelnemers aansluit.

In de tweede bijeenkomst is eerst nagegaan of er in de tussentijd nagedacht of nagepraat is over de vorige bijeenkomst en of er zich nieuwe gedachten hebben gevormd. De tweede bijeenkomst bood bovendien de mogelijkheid om dieper in te gaan op thema's uit de vorige bijeenkomst waar nog onduidelijkheid over was. Vervolgens is aan de hand van stellingen gepraat over grenzen en wensen rond seks. Er zijn twee filmpjes getoond die erop waren gericht om omstanderinterventies aan te moedigen. Het tweede filmpje is pas bij de derde vereniging meegenomen, omdat die toen net nieuw was. We wilden het toch meenemen omdat het speciaal gericht was op traditionele studentenverenigingen. Op basis van de filmpjes konden we vragen in hoeverre dit soort campagnes aansluiten bij mannelijke leden van studentenverenigingen. De tweede focusgroep eindigde in een brainstorm over mogelijke nieuwe interventies, op welke thema's dat nodig is volgens de deelnemers, wat aan zou sluiten en wat in hun perceptie impact zou hebben. Met impact doelden we dan op initiatieven die normen en gedrag rond mannelijkheid en seksualiteit zouden bevragen en potentieel zouden veranderen om zo (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan, aansluitend bij de derde onderzoeksvraag.

2.4 Dataverwerking en analyse

De focusgroepen zijn met toestemming van de deelnemers opgenomen en grotendeels getranscribeerd. Deze transcripten zijn vervolgens gecodeerd met behulp van het kwalitatieve data-analyseprogramma QDA Miner. Na het transcriberen is een gerichte codeerlijst opgesteld op basis van aantekeningen, maar vervolgens is er alsnog ook open gecodeerd.

2.5 Ethische kwesties

De gegevens van de respondenten en de deelnemende verenigingen zijn binnen dit onderzoek anoniem verwerkt. We hebben deelnemers van tevoren een uitgebreide informatiebrief laten lezen en toestemmingsformulieren laten ondertekenen waarin anonimiteit van deelnemers, inclusief deelnemende verenigingen is beloofd⁹.

⁸ Dit is een werkvorm die is opgesteld door Emancipator.

⁹ De opzet voor het onderzoek is goedgekeurd door de ethische commissie van de faculteit Sociale Wetenschappen van Universiteit Utrecht (FERB).

De onderzoekers in dit onderzoek hebben zelf niet bij een studentenvereniging gezeten. Dat heeft als voordeel dat er geen loyaliteitsband is met een vereniging. Het nadeel is dat er nauwelijks voorkennis was bij aanvang van het onderzoek. Daarom zijn er voorgesprekken gevoerd met studentenleden, waaronder vrouwelijke leden.

3 Mannen onder elkaar

In dit hoofdstuk presenteren we normen en gedrag rond mannelijkheid in de context van “mannen onder elkaar”. Om te begrijpen hoe de deelnemers aan dit onderzoek normen en gedrag rond mannelijkheid ervaren, bespreken we eerst de ervaringen tijdens de kennismakingstijd. Daarna zetten we de gescheiden en gemengde structuren uiteen die kenmerkend zijn voor traditionele studentenverenigingen. Vervolgens gaan we dieper in op een aantal thema’s.

3.1 Kennismakingstijd en ontgroening: creëren van verbondenheid en opzoeken van grenzen

De eerste periode na inschrijving, waarbij aspirant leden tien dagen à twee weken allerlei activiteiten moeten doen, wordt de kennismakingstijd (of KMT) genoemd. Vroeger was dit de ontgroening en die term wordt nog steeds regelmatig gebruikt. De term ontgroening (of installatie) wordt tevens gebruikt voor de beproevingen die leden moeten ondergaan voor ze zich aansluiten bij een dispuut of ander verband.

De kennismakingstijd bestaat volgens deelnemers aan de focusgroepen uit een binnenweek en een buitenweek. Bij één vereniging vertelt een deelnemer dat ze in de buitenweek in een weiland in een grote tent slapen. Deelnemers vertellen over groepen leden met verschillende rollen. Er zijn ouderejaars die de opdrachten leiden. In een andere focusgroep werden deze door verschillende deelnemers de “grove mensen” genoemd, wat hun gedrag ten opzichte van de aspirant leden typeert. Daarnaast is daar een groep met leden die medische opleidingen doen die het welzijn van de aspirant leden bewaakt (de “medische commissie”, “vertrouwenscommissie”, of “welzijnscommissie”). De leden vertelden het prettig te hebben gevonden dat ze regelmatig contact hadden met die groep, omdat zij met gesprekken in de gaten hielden of de “grove mensen” niet te ver gingen en of het nog goed ging met de aspirant leden. Bij één vereniging was er van te voren een uitgebreide intake met alle studenten, om na te gaan of die de activiteiten fysiek en psychisch aankonden en of er een aangepast programma nodig was. Behalve over de ontberingen vertellen deelnemers over speeches en workshops gericht op onderwerpen als mentale gezondheid en grensoverschrijdend gedrag, waarbij verschillende organisaties van buitenaf waren betrokken.

De kennismakingstijd wordt gezien als een lastige tijd, maar ook als een periode die voor verbondenheid zorgt: “Je zit wel gewoon twee weken lang slecht te gaan soort van. Dat is eigenlijk ook wel een beetje de bedoeling, want op het moment dat je je met zijn allen kut voelt schept dat eerder een band.”

Voorbeelden van wat er gedaan wordt zijn: lang moeten stilzitten, opdrukken, rennen, met een groepje naar een andere plaats fietsen, een toneelstukje opvoeren, voor de groep een verhaal moeten vertellen. Hoewel de deelnemers ongeveer vertellen wat er gebeurt tijdens de ontgroening hangt er ook een zekere geheimhouding omheen. Een senaatslid vertelt dat het allemaal niet zo spannend is en dat hij best het draaiboek wil laten lezen, maar dat juist door het geheim te houden er een zekere mystiek ontstaat: “Dat is een beetje de magie ook van het lidmaatschap, dat je van te voren niet echt weet wat gaat komen en wel gewoon erin gaan.”

Het wordt ook wel een “beproeving” genoemd. Naast “verbondenheid”, is een van de ervaren doelen “zien uit welk hout iemand gesneden is”. Vergelijkbaar noemt iemand het een “filter”, omdat er tijdens of na de ontgroening mensen afvallen die de vereniging toch niet goed bij ze vinden passen. Een andere betekenis die aan de kennismakingstijd wordt toegekend is dat er eenheid gecreëerd wordt onder leden met verschillende achtergronden. Zo vertelt een deelnemer: “De één voelt zich heel stoer omdat zijn vader dan de baas van ABN-

AMRO is en de ander is een boerenzoon [...] dat je er een beetje naar beneden breekt en zo [iedereen] opbouwt en aan het eind ben je allemaal gelijk.”

Deelnemers vinden dat tijdens de kennismakingstijd best grenzen opgezocht mogen worden en dat je “door het stof” moet gaan, maar dat er geen fysiek contact mag zijn. Er zijn wel enkele voorbeelden gegeven waar er mogelijk een zekere grens over is gegaan. Vragend naar wat er mogelijk op de grens van grensoverschrijdend is, vertelt een deelnemer dat toen hij niet goed meewerkte met de ontgroeners: “toen gingen ze zeg maar met zijn zessen om mij heen staan bij wijze van spreken tot ik brak. Dat lukte uiteindelijk net niet...dus gingen ze weer door zeg maar.” Vergelijkbaar zeggen andere deelnemers dat ze “afgezeken” of “geduwd” zijn (wat dus wel fysiek contact is). Bij meerdere focusgroepen hoorden we dat de kennismakingstijd sterk aan banden is gelegd. Zo mag er geen fysiek contact zijn, mag er niet gescholden worden met persoonlijke kenmerken, mogen aspirant leden niet gedwongen worden om tegen hun zin iets te eten of drinken en moeten ze de mogelijkheid hebben om minimaal 7 uur te slapen.

Bij disputen en verbanden die ook ontgroeningen houden is daar volgens deelnemers minder toezicht op. Een deelnemer vertelt dat tijdens een dispuutsontgroening leden (alleen mannen) naakt (niet-seksuele) handelingen bij elkaar moesten uitvoeren (dit is opzettelijk vaag gehouden in verband met anonimisering). Daar was tijdens de focusgroep discussie over, of dat voor sommige leden een grens over zou gaan: “Ik denk dat sommige mensen, sommige jongens, dat wél te ver vinden gaan”. Een ander reageert: “Ik dacht wel van: wat gaan we hier doen?” Ook werd hier gezien dat er een zekere groepsdruk was: “Ik denk dat je als enige het niet had gedaan en daar in je onderbroek had gestaan...dan was het ook...dan werd je ook raar aangekeken.”

Sommige activiteiten worden tijdens de kennismakingstijd met mannen en vrouwen apart gedaan en andere gemengd. Na de kennismakingstijd, waarin er een zekere toon wordt gezet in omgangsvormen, vindt er een uitsplitsing in jaarclubs, disputen en andere verbanden plaats. Die uitsplitsing heeft volgens deelnemers gevolgen voor normen en gedrag.

3.2 Gemengde en gescheiden structuren

De structuur van de verenigingen is zo ingericht dat men meer omgaat met mannen onderling. Dat geldt ook voor gemengde verenigingen. Jaarclubs, disputen en studentenhuizen zijn binnen traditionele verenigingen meestal gescheiden. Soms bestaan er enkele gemengde huizen of disputen. In één vereniging, die zich als traditioneel ziet maar minder traditioneel dan corpora, zijn er iets meer gemengde verbanden.

Jaarclubs zijn groepen van 10 tot 15 jaargenoten die gedurende de hele studententijd (en waarschijnlijk daarna) een hechte vriendengroep vormen. Ze worden in het eerste jaar “horizontaal” gevormd, bijvoorbeeld door de eerstejaars bij elkaar te zetten (mannen en vrouwen apart), met elkaar te laten borrelen en te laten uitvinden wie bij elkaar past. Volgens deelnemers is dat een stressvolle periode, omdat je “leuk” gevonden moet worden en er risico is dat je nergens bij past.

Disputen of vergelijkbare verbanden zijn meestal groter (25 à 50 actieve leden). Ze worden “verticaal” op verschillende manieren gevormd. Mensen uit verschillende jaarlagen zijn lid en ze hebben een bestuur. “Reünisten” maken op een minder actieve manier nog deel uit van disputen en op die manier van de verenigingen. Disputen bestaan meestal al jaren of zelfs decennia, en nieuwe eerstejaars doen een soort toelating, bijvoorbeeld door vragen te beantwoorden of opdrachten uit te voeren, waarna je wel of niet wordt uitgekozen om je bij een dispuut aan te sluiten (daarna volgt mogelijk nog een ontgroening of “installatie”). In sommige verenigingen staan disputen centraal, of vergelijkbare

verbanden, in andere zijn de jaarclubs belangrijker. Toegang tot een dispuut kan soms verbonden zijn aan toegang tot een studentenhuys, maar soms staat dat los van elkaar en moet men "hospiteren" bij meerdere verenigingshuizen. Huizen en disputen zijn hiërarchisch ingedeeld op basis van anciënniteit, waarbij in huizen de eerstejaars bijvoorbeeld meer huishoudelijke taken moeten doen (daarover later meer).

Naast jaarclubs, disputen en huizen zijn er commissies. Commissies zijn vaker gemengd, inclusief gemengde bestuurstaken binnen commissies, die vaak middels quota worden verdeeld over mannen en vrouwen. Commissies vormen zich rond een bepaald doel en thema: dat kan eenmalig het organiseren van een evenement zijn, of bijvoorbeeld een barcommissie, die de bar op de sociëteit organiseert (ook wel de Kroeg genoemd), of bijvoorbeeld een welzijnscommissie, die zich bezighoudt met het welzijn van leden. Commissiewerk is gewild en een commissietaak kan leiden tot andere prestigieuzere commissies, of zelfs een positie in de senaat. De senaat is het bestuurlijke orgaan van de vereniging en is gemengd, op enkele gescheiden studentenverenigingen na. De senaatrol wordt voor één jaar ingevuld, wordt gefinancierd vanuit de gelieerde universiteit, zodat de studie een jaar op pauze kan worden gezet. Soms is er een aanvullende inwerkperiode om de overdracht goed te laten verlopen. De voorzitter van de senaat heet de *praeses*, rector of president.¹⁰

De gescheiden en gemengde structuren hebben gevolgen voor hoe de jonge mannen zich tot elkaar en anderen verhouden en daardoor op normen en gedrag rond mannelijkheid. Voor de jonge mannen betekenen de naar mannen en vrouwen gescheiden structuren dat ze in hun dagelijkse bezigheden vooral mannen zien: "Overdag ga je niet in een vrouwenhuys chillen". Op één of twee doordeweekse avonden wordt er bijvoorbeeld gescheiden op de Kroeg geborreld. Later op de avond worden de gescheiden groepen samengevoegd. Sommige deelnemers hechten hier veel waarde aan, inclusief aan de saamhorige sfeer die onder de mannen wordt gecreëerd. Anderen zien het ervan komen (of zien het al gebeuren) dat er tijdens de borrels meer gemengd met elkaar wordt omgegaan.

3.3 Wisselen van code

Deelnemers vertellen dat het gedrag tussen mannen onderling op de vereniging anders is dan wanneer er vrouwen bij zijn. In zekere zin wisselen van code of taal (*code switching*¹¹). Dat is terug te zien in de manier waarop deelnemers vertellen dat ze onder elkaar "grover" zijn, meer "haantjesgedrag" vertonen, of met "minder diepgang" met elkaar praten dan wanneer er vrouwen bij zijn. In positieve zin ervaren deelnemers dat ze in gescheiden vorm meer vrijheid hebben om zich te gedragen zoals ze willen dan wanneer er vrouwen bij zouden zijn. Een deelnemer die zegt dat hij liever niet met vrouwen zou wonen legt dat uit en anderen reageren:

.....
¹⁰ In dit overzicht benoemen we niet alle structuren binnen de verenigingen. De genoemde structuren (jaarclubs, disputen etc.) zijn relevant vanuit het alledaagse oogpunt van leden. Voor het doorvoeren van veranderingen binnen een vereniging (en juist het behoud van tradities) zijn mogelijk meer structuren belangrijk en kunnen ook reünisten een rol hebben.

¹¹ We doelen hier op de term *code-switching* voor het bestuderen van een monolingvistische setting, zoals beschreven door Woolard 2004. Niet te verwarren met meertalige situaties waarbij vooral het *switchen* van taal vaak binnen één gesprek wordt bestudeerd. 'Code' staat voor een manier van communiceren met elkaar die per situatie, afhankelijk met wie je spreekt kan verschillen (ook wel *situational code switching* genoemd). Het wisselen van code kan verschillende functies hebben, zoals het vormen van een sociale band, of juist het creëren van afstand. *Style shifting* is een andere term die hiervoor wordt gebruikt. *Code switching* vonden we echter een passender term, omdat code ook verwijst naar normen, mores of (impliciete) gedragsregels, die mee-wisselen bij het omschakelen van de manier van spreken.

- D1¹²: Ik kan nu met mannen echt doen en laten wat ik wil. En als ik met vrouwen zou zijn dan zou er toch wel een rem op zitten denk ik.
 D11: Je moet gewoon opletten wat je zegt.[....]
 D4: Je hoeft ook niet vijf dagen per week vegetarisch te eten
 D6: Gewoon de hele zondag voetbal aan hebben op TV, FiFa spelen en voetbal kijken.

Activiteiten die in meerdere focusgroepen genoemd worden zijn: voetbal kijken, vlees eten, gamen en over "mannelijke onderwerpen" praten. In het volgende hoofdstuk komt aan bod dat het dan ook over vrouwen en seks gaat.

Het van code wisselen vindt overigens niet alleen tussen gescheiden en gemengde situaties plaats, maar ook in gedrag tegenover jaarclubgenoten of huisgenoten vergeleken met de iets zakelijkere relaties in een commissie, of met een lid die iets verder van je afstaat (vooral tegenover oudere leden stelt men zich anders op), of voor "de buitenwereld". Door de verschillende soorten relaties binnen en buiten de vereniging ervaren deelnemers dat ze sociale vaardigheden ontwikkelen en leren schakelen tussen verschillende manieren van communiceren: "Hier heb je inderdaad vier of vijf verschillende groepen met wie je omgaat...en het is niet dat je bij iedere groep dezelfde grappen kunt maken en dezelfde opmerkingen. Dus dat leer je dan ook heel erg."

3.4 Hiërarchie tussen mannen

Er heeft ooit bij sommige verenigingen een geformaliseerde rangorde gezeten in disputen, huizen en/of commissies. Die werden dan met een getal of letter symbolisch als meerder- of minderwaardig aangeduid. Die rangorde bestaat, voor zover we uit de focusgroepen konden opmaken, officieel niet meer in de verenigingen die we hebben onderzocht, maar er wordt soms nog wel op die manier over gepraat. Vroeger werden leden in catalogi met de naam van het dispuut of commissie en rangorde erachter afgebeeld. De rangordes zijn afgeschaft omdat in het verleden werd ervaren dat ze bijdroegen aan prestatiedruk en een gevoel van ongelijkheid. De ongelijkheid zat er bijvoorbeeld in dat leden uit prominente huizen eerder belangrijke posities kregen in commissies. Dat is volgens de deelnemers nog steeds een probleem, maar daar wordt wel meer over gepraat. Besturen hebben er beleid op toegepast, zoals het verdelen van commissietaken over leden van meerdere disputen of huizen.

Naast de rangorde tussen disputen, huizen en commissies, bestaat er een hiërarchie tussen eerstejaars en ouderejaars binnen huizen en disputen (en in het algemeen op basis van anciënniteit). Tussen disputen binnen één vereniging kunnen daar verschillen in zitten:

- D1: In sommige disputen spreken eerstejaars gewoon niet met derdejaars of ouder. Helemaal niet.
 D7: Dat is best wel veel hoor
 D1: Bij ons is dat heel anders

Als voorbeeld hebben we gevonden dat eerstejaars niet overal in huis mogen zitten, en dat zij alle huishoudelijke taken doen. Hoewel vrouwenhuizen dezelfde structuur hebben zien de deelnemers wel een verschil. In hun perceptie helpen bij de vrouwen ook de tweedejaars met taken, of draagt iedereen bij, in tegenstelling tot bij de mannen: "Als ik de vuilniszak niet had gedaan, dan lag hij gewoon door mijn kamer [D2: Ja] en bij de meisjes is het zo van: doe je het nog even? [D12: Zal ik het even doen dan?] Het is wel anders denk ik."

.....
¹² Voor anonimisering noemen we deelnemers D, gevolgd door een nummer. In de transcripten zijn we bij nieuwe groepen telkens opnieuw begonnen met tellen. Er bestaan daarom meerdere deelnemers die D1, D2 etc. genoemd worden. Met het oog op anonimisering hebben we dat zo gelaten. Zo zijn personen en verenigingen moeilijker herleidbaar.

Deze hiërarchie wordt verdedigd door deelnemers. Het argument is dan dat het huis op die manier op orde blijft en dat het slechts om één jaar gaat, waarna je zelf “als een koning”, of “in een hotel” leeft.

3.5 Harde omgangsvormen en uitsortering

Meerdere deelnemers typeren de eigen gedragingen naar elkaar ook als “hard”: “je moet wel tegen een stootje kunnen”. Hier zit ook weer verschil in per jaar en per verband. Die hardheid is bijvoorbeeld merkbaar in het eerste jaar bijvoorbeeld bij de clubvorming:

- D3: Als jij een beetje verlegener bent dan de rest dan sta je in principe wel 1-0 achter
 D4: Mensen worden gewoon echt hard afgewezen.
 D2: Die vallen gewoon net buiten de boot: net iets minder sociaal, een beetje ongemakkelijk...
 D4: Toch net een ander soort persoon.... Er zitten veel dezelfde soort mensen toch binnen zo'n vereniging, want dat trekt elkaar aan en er kan iemand anders hartstikke leuk zijn. Maar voor een ander soort groep, met andere interesses en dat soort dingen. Ja, als je interesses heel veel afwijken van de rest dan...

Een ander voorbeeld is hoe men elkaar bejegent als het niet goed gaat met de studie. In dat geval zijn de jonge mannen onderling, volgens een deelnemer, niet zachtzinnig met elkaar: “Ik denk wel dat jongens wat harder tegen elkaar zijn. Dus als het even niet goed gaat met de studie, dan krijg je dat wel naar je hoofd gesmeten. Dat meisjes dat misschien wat minder... [R: direct] minder direct. [...] dan zeggen [de jongens] gelijk: kap er maar mee. Je kan net zo goed kappen, dat soort dingen.” In een andere groep wordt aanvullend gezegd dat je met “alleen maar gasten” krijgt dat je “allemaal doet alsof alles goed gaat”.

Soms missen de mannen de diepgang in de gesprekken, en het uitnodigen van vrouwen voor diners helpt daar volgens een deelnemer bij: “Dan hebben we een iets grotere groep en een beetje een andere dynamiek, want als je met alleen maar gasten bent dan is het heel simpel en dan is het blah blah blah”. Dat laat zien dat er bij mannen onderling, ondanks de ervaren vrijheid mogelijk toch een andere rem wordt ervaren bij gesprekken. Anderen vertellen dat er soms in het gedrag onderling weinig aandacht is voor bijvoorbeeld elkaars emotionele toestand en mentale gezondheid. Al vertellen deelnemers ook dat er momenten zijn, zoals huisvergaderingen, waarop daar wel aandacht voor is, bijvoorbeeld in “check in-rondjes” (hebben we anders genoemd i.v.m. anonimiteit) waarin men open kan vertellen hoe het gaat en wat er speelt in iemands leven. Ook organiseren sommige verenigingen symposia of hele themaweeken rond het thema mentale gezondheid en is daar aandacht voor in de kennismakingstijd.

Behalve verschillen tussen mannen- en vrouwenverbanden zien deelnemers verschillen in hardheid tussen subverbanden (inclusief disputen). Clubvorming en aansluiting bij disputen zorgen voor een uitsortering, niet alleen in groepen, maar ook in normen en gedrag rond mannelijkheid en seksualiteit. Omdat men kiest voor jonge mannen die bij hen passen zijn er clubs en disputen die meer worden gezien als “de haantjes” en anderen die wat “softer” zijn. Dat wil niet zeggen dat de softere disputen zich ondergeschikt voelen, die kunnen bijvoorbeeld weer “intellectueler” zijn. Ze merken wel dat die soms belachelijk worden gemaakt omdat ze soft zijn (met homo-gerelateerde grapjes), maar daar kunnen de leden naar eigen zeggen goed mee omgaan en ook wel om lachen. Bij de verbanden of disputen die zich meer als “haantjes” gedragen zien deelnemers een uitvergroting van het harde, “schreeuwerige” of “brallerige” gedrag, omdat zij dat bij elkaar versterken en tegen elkaar opbieden, onder meer op het gebied van seksualiteit en in het “scoren” of “regelen” van vrouwen

om mee naar bed te gaan. Deelnemers willen wel benadrukken dat ook die leden als je ze één op één spreekt “aardige gasten” kunnen zijn.

De uitsortering heeft wat betreft de versterking van “hard” gedrag dus nadelige effecten. Aan de andere kant kunnen leden door de uitsortering zich ook juist bij mensen aansluiten die bij hen passen. Het komt echter voor dat studenten buiten de boot vallen en geen club of dispuut vinden, of bij een groep terecht komen waar ze zich niet bij thuis voelen. Een deel valt dan af, probeert het een jaar later nog een keer, of gaat naar een andere traditionele vereniging. Later van club of dispuut wisselen is volgens meerdere deelnemers niet toegestaan.

Een traditie onder mannen onderling die ook een zekere hardheid toont, maar aan verandering onderhevig is, is het onderlinge “brassen” of “zooien”, wat een vorm van vechten is waarbij men elkaar door het trekken aan “vestjes” en duwen naar de grond werkt. Soms gebeurt dit tussen disputen of andere subverbanden onderling om aan een fust bier te komen. In één focusgroep wordt verteld dat dit gebruik is afgeschaft, en in een ander dat het aan strengere regels gebonden is. In het onderzoek is niet duidelijk geworden in hoeverre de jonge mannen onder druk werden gezet, of gedwongen werden om mee te doen aan de gevechten.

Het “harde” gedrag wordt overigens niet alleen maar als negatief bestempeld. Sommige deelnemers benadrukken dat ze ervan leren om zich in een harde omgeving staande te houden en dat ze er meer zelfvertrouwen van krijgen. Bij meerdere verenigingen vertellen leden dat ze voor het blok zijn gezet om voor een grote groep zonder voorbereiding te spreken. Dat gebeurt bijvoorbeeld als onderdeel van een ontgroening. Ze zien het als een lastige maar ook leerzame ervaring, die later kan helpen om voor publiek te spreken.

Er zit bovendien ontwikkeling in de “harde” of “grove” omgangsvormen en gebrek aan diepgang. In de eerste fase van de vereniging, vooral in de periode dat men een club moet vormen of zich bij een dispuut of verband moet aansluiten, wil men nog wel eens meer het “haantje” uithangen: “Dan ga je heel veel zuipen. Dan ga je je amicaal [gedragen], ga je veel grapjes maken, ga je veel dingen schreeuwen...” In latere jaren vormt zich een wat andere band, vooral omdat men elkaar vaak ziet. Als voorbeeld wordt genoemd als er iemand ernstig ziek is in de familie, maar ook als er los van zoiets behoefte is aan contact, dan is het makkelijk om iemand te vinden om tijd mee door te brengen. “Ik kan nu even een appje sturen: ‘Hey! Kom even chillen. Ik hoef niet te zuipen ofzo, Maar [...] kom even gewoon chillen,’ en dat is geen probleem.”

3.6 Alcohol en groepsdruk

Alcohol drinken wordt gezien als belangrijk onderdeel van het verenigingsleven. In de gesprekken wordt er met een zekere joligheid (en mogelijke overdrijving) verteld hoeveel er gedronken wordt, bijvoorbeeld 15 “bakkies” of “biri’s”, of 30 tot 35 biertjes “op een goede avond”. Woorden als “drankcultuur” en “zuipcultuur” worden gebruikt. Hoewel vrouwen ook drinken lijkt dit onderdeel van normen en gedrag rond mannelijkheid. In de context van het drinken van alcohol wordt namelijk groepsdruk van mannen onderling gezien. Er is groepsdruk om naar borrelavonden te komen (mede vanuit een positief ervaren “FOMO-gevoel”) en op de avond zelf druk om te drinken. De druk om te drinken kan soms zitten in (informele) regels binnen clubs of verbanden, zoals dat je drie biertjes achter elkaar moet drinken als je te laat bent. Bij het later aankomen op een borrelavond kan iemand er ook zelf voor kiezen om in te halen: “dan is de afweging of naar huis gaan of ik ga naar de bar en haal zes bier en gooi die snel naar binnen.”

In een focusgroep wordt uitgelegd dat het makkelijk wordt gemaakt om veel te drinken, bijvoorbeeld met een tap aan de muur voor zelfbediening, door het goedkoop aanbieden van bier, en door het drinken op krediet. In meerdere

focusgroepen wordt genoemd dat de vereniging er belang bij heeft dat er veel gedronken wordt, omdat het een bron van inkomsten is voor het organiseren van andere activiteiten.

Als men in een tentamenperiode zit dan kan het gebruik van alcohol soms in de weg zitten en heeft het negatieve gevolgen voor de studieprestaties, maar meerdere deelnemers zeggen met de jaren beter te worden in het weerstand bieden aan groepsdruk. Een positief aspect rond alcohol op de vereniging is dat de deelnemers ervaren dat er onderling ook sociale controle is. Clubgenoten vertellen elkaar bijvoorbeeld dat het tijd is om naar huis te gaan en regelmatig wordt er iemand die te veel heeft gedronken “in een Uber gezet”. De vereniging voelt volgens de deelnemers bovendien als een veiliger omgeving dan een club die niet aan de vereniging is verbonden, bijvoorbeeld omdat men daar meer sterke drank schenkt en elkaar minder kent.

3.7 De “bubbel”: weinig diversiteit

Naast de gescheiden en gemengde werelden met daarbinnen hiërarchieën wordt de vereniging zelf als een gescheiden wereld ervaren: “een bubbel”. Naarmate men langer bij de vereniging zit verliest men contact met oude vrienden. Men ervaart dat dit voor alle studenten geldt die in een andere stad gaat wonen, maar omdat de leefwerelden zo verschillen, vormt zich ook een emotionele afstand. Een deelnemer vertelt dat hij het bijvoorbeeld lastig vindt om te “levellen” met oude vrienden die ook zijn gaan studeren, maar niet in “het verenigingsleven” zitten:

Dinsdag clubavond en dan ga je clubeten en dan donderdag waarschijnlijk weer zuipen en op die manier heb je gewoon een paar van die gewoontes die wij onszelf hebben aangeleerd. Dat dat voor iemand die dat helemaal niet kent best wel ja raar is of raar kan overkomen dat je dan ook denkt, oh ja, wacht, jij kent dit helemaal niet.

Een andere deelnemer merkt dat hij zijn regionale accent kwijtraakt en meer zoals de andere leden gaat klinken. Dat doet hij niet bewust maar gaat vanzelf en vindt hij jammer: “Mijn moeder [...] die is daar geboren en getogen en nooit gaan studeren. Ik vind het heel jammer dat ik... Zij zegt dat ik ‘thuis’ kwijtraak”.

Dat er vergeleken met de maatschappelijke verhoudingen relatief veel witte mensen rondlopen wordt gezien, maar over het algemeen niet als een probleem ervaren. Sommige deelnemers noemen de vereniging “divers” omdat er mensen met verschillende karakters en verschillende delen van het land in zitten, maar dat het een (witte) bubbel is, is onmiskenbaar. Een deelnemer vertelt dat er “niet een reden voor” is dat er weinig culturele diversiteit is en dat het “open voor iedereen” is. Anderen zien dat mensen die lid worden in een omgeving opgroeien die ze een beetje “die kant op duwen”. ‘t Gooi en Haarlem worden in een andere groep genoemd als voorbeelden waar veel leden vandaan komen. Anderen zien het meer als een individuele keuze: “Omdat je ook wel kan inschatten welk type rondloopt bij een vereniging...dan ...kom je sneller terecht bij mensen met wie je goed om kunt gaan.” Volgens meerdere leden wordt je “raar aangekeken als er racistische grappen worden gemaakt, of als je het woord n* gebruikt als er een donker persoon naast je staat”. Iemand anders vult daarop aan dat hij denkt dat dat “überhaupt” zo is als je het woord n* gebruikt (in de focusgroep wel uitgesproken). In één focusgroep ziet een deelnemer van kleur het wel als een probleem dat er weinig etnische diversiteit in de vereniging zit. Hij wil een commissie oprichten die zich bezighoudt met diversiteit.

4 Omgang met vrouwen vs. praten over vrouwen

De deelnemers aan de focusgroepen benadrukken dat ze vrouwen respecteren. In de gesprekken komen wel normen en gedragingen ter sprake, die deelnemers zelf niet zo problematisch vinden, maar waarvan ze denken dat buitenstaanders ze wel als problematisch zien. Sommigen zien wel problemen met vrouwonvriendelijkheid en maken aanpassingen, of zouden aanpassingen willen.

4.1 Respect, samenwerken, vriendschap, flirten

In bepaalde contexten wordt er volgens deelnemers op respectvolle manieren over vrouwen gepraat en met vrouwen omgegaan. Respect voor vrouwen drukken deelnemers uit door te zeggen dat ze binnen de vereniging vrienden zijn met vrouwen, samenwerken met vrouwen (bijvoorbeeld in commissies) en dat ze in het eerste jaar herhaaldelijk duidelijk gemaakt wordt dat ze vrouwen moeten respecteren. Veel commissies worden voor de helft door vrouwen gedaan en het bestuur van de meeste verenigingen bestaat voor de helft uit vrouwen: "Dus...hoe geëmancipeerd zijn we?", voegt een van de deelnemers toe.

Daarnaast wordt er onderling geflirt. Op borrels op de Kroeg zijn de jonge mannen in eerste instantie vooral onder elkaar, maar later op de avond mengt het meer en is dat een plek en moment om te flirten. De verenigingen hebben daarnaast nog andere uitgaansgelegenheden of er zijn uitgaansgelegenheden waar de leden komen. Die plekken zijn volgens de deelnemers nog sterker gericht op flirten, vaak met de hoop om met iemand in bed te belanden. Voor diners of feesten nodigen disputen, huizen of andere verbanden bevriende vrouwenverbanden uit. Op de diners waar je een date voor uitnodigt is er volgens de deelnemers vooral "de hoop" dat men daarna met elkaar het bed in duikt.

4.2 Vrouwonvriendelijke, objectiverende taal en gedrag

In alle focusgroepen vertellen deelnemers echter dat er ook "grof" of "negatief" gepraat wordt over vrouwen door de mannen. Het hangt wel sterk af in welke context. Ook in dit geval vindt er *code switching* plaats: een wisseling van manier van praten, afhankelijk van de context. Vooral onder hechte verbanden, zoals met de jaarclub of in het huis, met "mannen onder elkaar", wil het nog wel eens wat grover zijn.

Kwalificaties die deelnemers aanvullend aan het "grove" onderlinge taalgebruik geven zijn: "het is allemaal niet heel netjes ofzo", "op een macho manier". In één focusgroep wordt het woord "kleedkamerpraat" gebruikt. Met die kwalificaties geven ze aan dat ze weten dat wat ze zeggen buiten de algemene norm ligt. De term 'objectiverend' wordt nergens gebruikt, maar de voorbeelden die worden gegeven laten wel duidelijk objectivering zien. Zo gaat het volgens deelnemers over "punten pakken", of "regelen". Interessant daarbij is wel dat er consequent over "met iemand regelen" wordt gesproken en niet over "iemand regelen". Deelnemers vertellen ook dat vrouwen dezelfde term gebruiken (wat niet wil zeggen dat het dan niet objectiverend is). Een vereniging noemt lijstjes die "vroeger" rondgingen waar vrouwen op werden beoordeeld op seksuele kwaliteiten en waar bij een andere vereniging er wel eens eentje is uitgelekt. Volgens een van de deelnemers is daar binnen de vereniging nog wel "wat te winnen": dat veel seks hebben niet iets is "om trots op te zijn, maar meer

gewoon...dat het [seks] ook meer betekenis kan hebben dan alleen maar punten die je hebt gepakt.” In twee focusgroepen is ter sprake gekomen dat er bij de vrouwen ook lijsten zouden zijn, met emoji’s om kwalificeringen van mannen aan te geven. (Dit hebben we niet gecheckt bij de vrouwen binnen die verenigingen). In een van die verenigingen zou het dan echter gaan over seksuele veiligheid: lijsten waarin staat met wie je beter geen seks kunt hebben.

Onderdeel van het grof (en in dit geval ook respectloos) praten kan zijn dat je onderscheid maakt tussen “regelen” met vrouwen die als mooi of lelijk worden gekwalificeerd. De dag na een feest wordt erover gepraat, en als je “met iemand hebt geregeld” die mooi is dan ben je “koning” en als je met iemand hebt geslapen “die er minder goed uit ziet” dan ben je “nobel”, of heb je “goor geregeld”. Recente gebeurtenissen die naar buiten zijn gekomen zoals de toespraak over “sperma-emmers” op het herendiner in Amsterdam en de oproep tot cultuurverandering binnen de verenigingen hebben voor enige verandering gezorgd: “Ik...denk wel [dat we] sinds dit jaar...iets minder...kleinerend naar het vrouwelijk geslacht toe [zijn]. Tegenwoordig zijn we daar eigenlijk coulanter in [lacht met schaamte]. We zeggen het in ieder geval niet meer zo.” Er zit dus, in ieder geval zoals deze deelnemer dat ervaart, enige ontwikkeling in naar aanleiding van recente gebeurtenissen.

Vrouwonvriendelijke taal is binnen één focusgroep ook benoemd in gesprekken over de werving van nieuwe leden voor disputen en/of andere verbanden. Een deelnemer vertelt dat er dan wordt gevraagd: “Hoe zou je deze chick eh....ne...neuken [hapering], of hoe zou je... er werd elke keer gevraagd van ‘heb je een vriendin?’” De deelnemer vertelt dit in een uitleg over hoe heteronormatief de werving is, maar dit laat ook vrouwonvriendelijke objectivering van vrouwen zien bij de werving van mannelijke leden.

4.3 Vrouwonvriendelijke liederen

In alle deelnemende verenigingen bestaat een traditie van samen zingen. Sommige liederen horen specifiek bij een dispuut of verband en worden aan de nieuwe leden doorgegeven. De teksten mogen vaak niet gedeeld worden met buitenstaanders. Het is echter wel bekend dat sommige liedteksten vrouwonvriendelijk zijn. Met twee focusgroepen is er gesproken over de problematische aspecten van sommige liederen. In één van deze groepen zegt een deelnemer (met enige trots?): “Ik zal je vertellen dat wij daar ongeveer het ergste in zijn van heel Nederland.” De precieze inhoud van de liederen maken de deelnemers niet bekend. In de andere focusgroep willen deelnemers, na gericht vragen, wel delen dat het ongeveer gaat over het neerzetten van vrouwen als “hoeren” en niet bijvoorbeeld het letterlijk aanzetten tot seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bij de verenigingen waar we daarover hebben gesproken wordt er overlegd over het aanpassen van de liederen, en bij één vereniging is dat al deels gebeurd. Bij één vereniging was de aanleiding tot (potentiële) verandering dat de vrouwelijke rector er genoeg van had toen iemand een van de liederen inzette: “Die werd helemaal gek. Die moest helemaal huilen en krijsen en zo.” Na het doorvragen op wat ze daarvan vonden krijgen we een reactie van andere deelnemers:

- I: Wat vinden jullie daarvan?
 D6: [diepe zucht] ja
 D4: Het is zielig dat zo’n meisje [de rector] daarvan moet huilen, maar je zegt...je gebruikt woorden wat je natuurlijk nooit in het echt zou doen. En eh...het valt allemaal wel mee.
 D7: Het is dusdanig eh...niet écht...onrealistisch, dat het ja...ik vind dat dan moeilijk, dat je daar zó in blijft hangen dat je dat zó lastig vindt.
 I: Waar komt dat vandaan denk je? Dat soort liederen?
 D4: Nou nog uit de ongemengde...

- D2: Ja de ongemengde tijd en ik denk dat het heel erg sfeer brengt als je een zaal met alleen maar mannen hebt die allemaal zo'n nummer uit volle borst kunnen schreeuwen. Dat het wel gewoon de sfeer...
- D5: Ja, net als in een voetbalstadion.
- D3: Ja, bij een voetbalstadion roepen ze ook dingen waarbij je eh...wat niet kan.
- D4: Wat echt niet door de beugel kan en...ze doen het toch omdat ze niet menen wat ze zeggen, maar wel een soort van ...
- D3: Een soort verbroedering
- D4: Ja, geeft..
- D3: Saamhorigheid

De reactie laat enige empathie zien, maar klinkt met de bewoording "zo'n meisje" voor de rector ook wat denigrerend (alsmede door haar reactie "krijzen" te noemen). De deelnemers verdedigen vooral de traditie en zetten het neer als iets onschuldigs dat vooral voor henzelf bedoeld is. Al zegt één deelnemer ook dat het iets is "wat niet kan", in zijn vergelijking met wat er in voetbalstadions wordt geroepen.

Voorbeeld van een aanpassing van een lied is dat er in een lied juist op een overdreven manier (om het grappig te maken) nadruk wordt gelegd op het vragen van consent: "Dan wat eerst heel heftig was, wordt nu gewoon echt heel mild. Een soort van 100 keer consent vragen. Dat soort dingen." De deelnemer vertelt daarbij dat het geen verandering was die ze uit zichzelf deden, maar wat ze moesten doen (van de senaat), omdat ze anders (weer) negatief in het nieuws zouden komen: "Maar dat is van: 'Oké. We moeten het nummer nu maar aanpassen. Laten we het dan maar gewoon helemaal eh... woke en met consent bezig en dit en dat.'" Ook na de aanpassingen is er echter angst dat er toch iets in staat waar de buitenwereld aanstoot aan geeft: "Er staat naar mijn mening dan op een gegeven moment niks verkeerd meer in, maar ja, als het naar buiten gaat, naar het groot publiek...Er is altijd wel iemand die ergens iets over kan vinden en daar zit je ook niet per se op te wachten." Het laat zien dat er wel enige schoorvoetende wil tot verandering is, maar vooral uit reputatie-overwegingen, en dat er onzekerheid is over of het alsnog niet goed genoeg is.

Na een vraag over hoe ze in staat zijn om de liederen geheim te houden zegt een deelnemer:

- D1: Bij ons wordt het gewoon via WhatsApp [gedeeld]. Heb je gewoon een documentje. Iemand heeft gewoon dat documentje op zijn computer en dat wordt gewoon doorgegeven, Maar dat wordt niet openbaar ergens op geplaatst of...
- D2: En, je bent met een hecht verband, een hechte groep, dus ik denk ook....
- D1: Je zorgt er wel voor dat je dat niet uitlekt. Je zorgt wel dat het gewoon binnen elkaar blijft. En je weet ook, oké, jongens, dit is van ons en je bent ook blij en ook wel trots op je verband dat je daarbij zit. Dus je zorgt ook dat dat niet naar buiten komt en je gaat dat ook niet met Jan en alleman delen, toesturen en alles en zo. Het wordt echt wel binnen die groep gehouden en daar ook bij gezegd van ga hier discreet mee om, want we willen niet dat dit de buitenwereld ingaat. Niet omdat er hele vervelende dingen in staan, maar meer omdat het gewoon is van dat is van ons en je zorgt gewoon dat je het uit je hoofd leert. Dan hoeft je er daarna nooit meer naar te kijken en dan weet je het gewoon.

Het fragment laat zien dat ook de geheimhouding onderdeel lijkt van het creëren van een saamhorigheidsgevoel onder de mannen.

4.4 Waar vrouwen bij zijn

De vrouwonvriendelijke taal blijft niet *altijd* beperkt tot de mannen onderling. In één vereniging wordt een situatie, een soort 'battle' beschreven waar vrouwen en mannen over en weer grove liederen naar elkaar toezingen (of schreeuwen). In het geval van vrouwenliederen gaat het volgens een deelnemer bijvoorbeeld over toespelingen op compensatiegedrag voor het hebben van een "kleine pik". De betreffende deelnemer zegt zoiets niet erg, en ook wel grappig te vinden, omdat het niet persoonlijk gericht is maar aan de hele groep gericht is.

Een ander voorbeeld is een vereniging waar vrouwen (in de gelieerde uitgaansgelegenheid) niet laat op de avond tappen of niet bij bijeenkomsten van bepaalde mannenverbanden tappen:

Je hebt van die [verbanden-]avonden [...] en dan heb je vaak ook dat mannen tappen en niet vrouwen, omdat dan heel veel dronken mannen rondlopen die dan inderdaad vrouwonvriendelijke opmerkingen kunnen maken of gewoon uitschelden omdat je niet snel genoeg bent en dan...om dat voor te zijn dat dat echt heel naar wordt, in plaats van chicks¹³ tappen dan [...] jongens.

Aangezien de barmensen die aan het werk zijn hier direct door geraakt worden neigt het hier al richting grensoverschrijdend gedrag. Hetzelfde gebeurt in de uitgaansclub van de vereniging en met dezelfde oplossing. Vrouwen en mannen tappen daar apart en de mannen nemen het later op de avond over. De wens om de jonge vrouwen in bescherming te nemen is begrijpelijk, maar de vanzelfsprekendheid waarmee de deelnemers het weghalen van vrouwen uit de situatie een goede oplossing vinden, in plaats van het veranderen van gedrag van de mannen (door elkaar erop aan te spreken bijvoorbeeld), is opvallend. Bovendien is het genoemde gedrag – onder andere uitschelden omdat je niet snel genoeg bent – ook voor mannelijke tappers en andere aanwezigen vervelend.

4.5 Vrouwonvriendelijkheid en groepsdruk

Deelnemers zeggen over het algemeen geen sociale druk te ervaren om zich negatief uit te laten over vrouwen. Op de stelling: "ik voel wel eens een sociale druk om mij negatief uit te laten over vrouwen of lhbtqi+ personen" reageren op één na alle 36 deelnemers ontkennend (hierbij moet rekening worden gehouden worden met sociale wenselijkheid tegenover zowel de deelnemers als de interviewers). De uitzondering reageert met een bordje met een vraagteken (de opties waren kruis voor "oneens", vraagteken voor "weet ik niet of zowel eens als oneens" en een vinkje voor "eens"). Hij vertelt dat hij het "lastig" vindt, omdat hij toch merkt dat hij anders praat als hij "met gasten" is. Hij toont zelfreflectie over de ervaren groepsdruk, en laat zien om wat voor soort vrouwonvriendelijke taal het gaat:

Stel we hebben een [verband]avond gehad en alle eh...drie boys hebben gewoon met een chick geneukt en je zegt van ja "dat wijf was echt laag" en "ze kon dit niet, ze kon dat niet...". Ja dan ben je negatief over een chick aan het praten [D: Ja dat wel] en dan ben je wel met gasten. Dan is het wel een vorm van sociale druk, want als er chicks bij zouden zitten dan zou je het niet zo brengen. [D: Ja precies].

De anderen in de groep laten weten dat ze het herkennen: "...dat dat dan normaal is". Ook in andere gesprekken die op de stelling volgen reflecteren

¹³ In de focusgroepen hebben de jonge mannen het regelmatig over "chicks" als het over vrouwen gaat en de mannen heten "gasten", "boys" of "guys". Deze termen worden nergens in de focusgroepen geproblematiseerd.

deelnemers op groepsdruk. In focusgroepen waar unaniem wordt aangegeven dat er bij het uiten van vrouwonvriendelijke en lhbtqi+ onvriendelijke taal geen groepsdruk bestaat, zien ze in de gesprekken die daarop volgen uiteindelijk wel vormen van groepsdruk daarin (zonder dat de interviewers hierop aansturen). Een deelnemer vertelt bijvoorbeeld dat je met de liederen wel meezingt, ook als ze vrouwonvriendelijk zijn. Hij praat dat goed door te zeggen dat de vrouwen daar toch niet bij zijn en dat het daarom niet erg is: "Oké, dan laat je een soort van negatief uit over vrouwen, maar die hebben daar ook geen last van". Hier is weer *code switching* zichtbaar en de aanname dat het niet erg (oftewel onschuldig) is om je negatief uit te laten over een groep mensen als ze er niet bij zijn.

Op de vraag of er iemand wel eens weigert mee te zingen omdat het te vrouwonvriendelijk is, reageren de deelnemers ontkennend. Een deelnemer reageert met: "Je kan het niet meezingen, maar nou ja, iedereen vindt het wel gewoon grappig."

In de gesprekken blijken verder een aantal misverstanden te bestaan over groepsdruk. Een misverstand lijkt te zijn dat groepsdruk (alleen) iets is wat in letterlijke vorm plaatsvindt: dat een groep mensen je vertelt wat je moet doen, in plaats van dat je in bepaald gedrag wordt meegenomen omdat anderen om je heen het doen, en omdat dat de norm in de groep is. Dit kan verklaren waarom zoveel deelnemers in eerste instantie ontkennend reageren, want die directe vorm zien ze in dit geval niet en bijvoorbeeld wel bij de druk op het drinken van alcohol. In één groep deed een deelnemer er daardoor een beetje lacherig over: "Noem die chick even hoer". In dezelfde groep ontstond er bovendien een discussie tussen deelnemers over of je groepsdruk ervaart als je het kan weerstaan en of je het ervaart als je het om je heen ziet, maar er zelf niet aan mee doet. Ook werd het misverstand bediscussieerd dat als je de keuze hebt om nee te zeggen, het dan niet zou gaan om groepsdruk.

Uit de volgende uitspraak blijkt dat niet iedereen ziet dat "meelachen" problematisch kan zijn en als een onderdeel van groepsdruk en het goedkeuren van gedrag: "Het is ook niet zo dat iemand iets zegt om zeg maar...met de wind mee te lullen, dat ook niet. Als iemand bijvoorbeeld iets heel raars zegt over vrouwen of over lhbtqi+, dan lach je het misschien wel weg, maar ik zou het niet eh...mij daarin mee laten gaan."

Naast groepsdruk om zich vrouwonvriendelijk uit te laten, die dus initieel niet altijd gezien (of erkend)¹⁴ wordt, ervaren deelnemers ook juist sociale druk, of sociale controle om zich juist niet vrouwonvriendelijk te gedragen.

Tijdens de [wervings]ronde vertelde iemand van de ontgroeningscommissie [...] hoe hij seks had gehad met die chick, en gewoon wat hij allemaal met haar had gedaan en best wel denigrerend. En toen zei iemand gewoon...zo'n ouderejaars van een dispuut: 'Yo, dit is niet de manier waarop je over vrouwen praat'. En hij dacht gewoon: 'stoer verhaal', hoe je met een meisje naar bed bent geweest. [D1: dat was op de [naam bijeenkomst] toen] Ja, hij was er toen op aangesproken, door ouderejaars van: 'zo praat je niet over meiden. Doe even normaal!'

Een deelnemer (senaatslid) in een andere groep vertelt dat er nog wat te winnen valt bij het aanspreken van elkaar op vrouwonvriendelijk gedrag of vrouwonvriendelijke taal, ook als vrouwen er niet bij zijn: "Wel goed om daar nog meer aandacht voor te hebben tijdens de KMT [kennismakingstijd]. Om dit nog meer te triggeren, die sociale controle."

.....
¹⁴ Het is mogelijk ook niet sociaal wenselijk om in een groep te erkennen dat je je laat leiden door groepsdruk, behalve als het gaat om drinken van bier en sociaal doen.

4.6 Ontwikkelingen

Binnen meerdere verenigingen ziet men het grove vrouwonvriendelijke gedrag minder worden. Eerder werden al veranderingen in de liederen genoemd en in een andere vereniging iemand die vond dat ze zich minder negatief uitten over vrouwen na incidenten in de media. Binnen twee andere verenigingen is meer samenwerking tussen mannen en vrouwen gekomen, wat in hun perceptie heeft geleid tot veranderingen in de omgang met en de manier van praten over vrouwen: "Iemand die vier jaar geleden vijfdejaars was, die was veel vrouwonvriendelijker - niet per definitie iedereen, maar sommige mannen wel." Volgens hem komt dat vooral door de samenwerking:

Ik denk dat het vooral te maken heeft met het samenkomen van die twee verenigingen. Daarvoor heb je een vereniging met alleen maar mannen, dus dat waar we het net over hadden [D: haantjes], dat haantjesgedrag. Een beetje grappen met elkaar onderling. Dat heb je dan door je hele vereniging heen. En nu heb je dus overal ook vrouwen bij, dus...ja ik denk dat mannen zich iets normaler gedragen, *iets*...ja.

De motivatie om te veranderen komt in deze gevallen vanuit de samenwerking met vrouwen. Andere motivaties die genoemd worden zijn "meegaan met de tijd" en voorkomen dat "dingen zouden uitlekken naar de pers". Soms is dat laatste het eerste of enige wat genoemd wordt. Er wordt dus niet altijd in de eerste plaats vanuit het belang van vrouwelijke leden gedacht.

4.7 "Regeldruk", dubbele moraal en onveilige seks

Naast een zekere druk om vrouwonvriendelijk te zijn (die dus niet altijd gezien of erkend wordt als druk) of om dat juist niet te zijn, ervaren (hetero-)deelnemers druk om regelmatig met vrouwen naar bed te gaan. Omdat het ook leuk wordt gevonden, zien ze het niet altijd als druk. Deelnemers vinden wel dat de hoeveelheid en de toestand waarin, soms ten koste gaat van de seks en van de relaties met vrouwen met wie ze naar bed gaan. Zo kan het zijn dat men eerst een aantal keren met elkaar naar bed gaat voor men overweegt een date met elkaar te hebben, terwijl men de indruk heeft dat het in de tijd van de ouders andersom ging. Ook gaat het vaak om "dronken seks" wat een nadelige uitwerking heeft: "Het is niet de fijnste vorm van seks". De "regeldruk" wordt bijvoorbeeld als volgt uitgedrukt:

- D4: Het is vaak wel vet als je veel regelt
- D1: Het is ook de eerste vraag na een date, diner, of een gala, van: en? Punten?
- D1: 'Punten' zijn dan [...] synoniem voor 'seks gehad'.

Het is overigens ook weer contextafhankelijk of er naar de "regeldruk" wordt gehandeld:

Als je in de [uitgaansclub van de vereniging] rondloopt heb je het idee dat iedereen er alleen maar op uit is om eh te regelen. Maar als het bevriende dameshuis over de vloer komt, thuis, dan heb ik het idee dat het veel meer vriendschappelijk is en gewoon chillen. En er zijn ook een paar gemengde commissies en dan is het gewoon meer zakelijk. Dat is dan gewoon chillend en gewoon dingetjes doen. Dus het verschilt echt per plek.

Sommige deelnemers zeggen dat zij meer behoefte hebben aan betekenisvollere contacten, maar zien aan de andere kant de studententijd als een tijd om te experimenteren en ze vinden het goed dat ze de vrijheid hebben om veel seksuele contacten te hebben. Het gebeurt echter wel vanuit een zekere prestatiedruk en daarmee niet helemaal op een vrije manier.

Vrouwen hebben volgens deelnemers een vergelijkbare vrijheid om veel seks te hebben, al zien deelnemers ook dat er verschil zit in hoe mannen en vrouwen op veel seksuele contacten worden beoordeeld, zowel door mannen als door vrouwen binnen de vereniging. Hoewel sommige deelnemers willen dat dat gelijk is, zien ze bij zichzelf dat ze vrouwen met wie ze zelf contact hebben erop beoordelen: "ik vind het wel iets minder aantrekkelijk als een dame heel veel heeft geregeld. Ehm...maar ja...ja...misschien moet ik ook wel van dat beeld af." Negatief oordelen van vrouwen over mannen die met veel verschillende vrouwen naar bed gaan worden ook genoemd, maar daar staat tegenover dat het mannen onderling dus een zekere status geeft.

In alle focusgroepen wordt genoemd dat er over het algemeen aan onveilige seks wordt gedaan. Als een vrouw vraagt om het met een condoom te doen dan doen ze dat, maar de standaard is zonder. Een deelnemer verbindt dat aan het feit dat er vaak alcohol in het spel is (waarschijnlijk met enige overdrijving): "Als er seks gebeurt, is het 99 procent dronken. Dan zit je met een condoom, ah ja fuck it." In een focusgroep wordt verteld dat de vrouw dan aan de pil is of een spiraaltje heeft, of je krijgt de volgende dag "een tikkie van de morning after pil". Meerdere deelnemers hebben soa's gehad en ze zien het ook veel in hun omgeving. In een groep reflecteert een deelnemer op het gedrag van de mannen door te zeggen dat voor een man een soa vervelend is maar niet heel problematisch en dat ze voor vrouwen ernstiger gevolgen kunnen hebben, zoals onvruchtbaarheid.

Ten slotte ervaren de deelnemers dat er door mannen onderling veel gepraat wordt over seks en ze zien dat als iets goeds. Over het algemeen zien ze wel dat dat oppervlakkig gebeurt en de indruk bestaat dat vrouwen er gedetailleerder over praten. Positieve ervaringen met het praten over seks is dat het bijvoorbeeld geruststellend kan zijn wanneer mannen met elkaar ervaringen met het niet kunnen krijgen van een erectie delen (door te veel alcohol). Verder is het vooral vragen of, en laten weten dat men seks heeft gehad.

5 Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Deelnemers aan de focusgroepen benadrukken dat seksueel grensoverschrijdend gedrag voor zover zij weten niet veel voorkomt. Hun indruk is dat het bij hun vereniging niet meer voorkomt dan in de bredere maatschappij (zie voor theorie daarover 1.2), maar dat ze het wel serieus willen nemen. Ze hebben de indruk dat het beeld dat over corpora en traditionele verenigingen bestaat te negatief is. In de gesprekken komen situaties ter sprake waarin er wel seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden en er komen situaties ter sprake waarin er meer risico op seksuele grensoverschrijding is.

5.1 Ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag

We hebben geen deelnemers in de groep gehad die vertellen zelf seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben ervaren of vertoond – al zullen er ook wat voorbeelden volgen waarbij dat niet helemaal duidelijk is. Er zijn twee deelnemers (in twee focusgroepen) die vertellen over vrienden die over de schreef zijn gegaan en om die reden zijn geschorst. Het is niet duidelijk wat de aard van die gebeurtenissen was. De indruk bestaat dat grensoverschrijding wel gebeurt, bijvoorbeeld op momenten dat je op een feest “met zijn zestigen in een donkere kelder staat”. In een andere focusgroep vertelt iemand dat hij denkt dat mensen wel eens een “move” maken die niet gewenst is en dat iemand daarop wordt aangesproken, maar dat het niet echt tot aanranding komt. Daarop reageert een ander in de groep, snel en met een zekere verontwaardiging: “Dat gebeurt zeker wel hoor! Ik denk je dat niet door hebt, maar...” De reactie van de eerste deelnemer daarop is: “Ja, maar dan. Dat is zo, maar ik heb dat niet door.” Hierna noemen andere deelnemers wat eraan wordt gedaan, zoals het instellen van een vertrouwenspersoon, en dat er ook veel sociale controle is. De reactie op het open zijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag in deze groep lijkt te zijn: het verdedigen van de vereniging.

Twee deelnemers van verschillende focusgroepen vertellen dat ze via vrouwen horen dat ze “iets vervelends” hebben meegemaakt op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een deelnemer vertelt dat hij van bevriende vrouwen hoort dat ze, wanneer ze nuchter waren geweest, ze niet met iemand naar bed waren geweest. Een ander reageert dat dat bij mannen ook gebeurt. De eerste deelnemer wil benadrukken dat daar wel verschil in zit: “Dat een chick dacht...” Ook die zin wordt afgekapt door een andere deelnemer die zegt dat hij “guys” ook hoort zeggen “van: tsjonge...dit was niet slim” en een ander reageert met dat er “best wel respect is voor grenzen.”

Hoewel er veel herhaald wordt dat seksueel grensoverschrijdend gedrag niet veel voorkomt, herkennen meerdere deelnemers wel dat het bij dronkenschap lastig is om grenzen te herkennen en dat als de ander dronken is grenzen niet altijd duidelijk worden aangegeven.

Je kan ook een ander persoon lastiger inschatten als je zelf bezopen bent. Je kan ook echt denken: zij is geïnteresseerd, of hij is geïnteresseerd en, weet ik veel....haar een beetje *corneren* en tegen de muur staan [R7: Creep!] en haar weinig [anderen lachen] ontsnappingsmogelijkheden geven [nog meer lachen], maar dat gebeurt als je dronken bent, omdat je dan niet helemaal de signalen meer kan begrijpen denk ik.

De deelnemer blijft zijn argument serieus afmaken, ook al wordt er door anderen lacherig over gedaan. Ook zijn we twee voorbeelden tegengekomen waarbij een deelnemer vertelt met iemand naar bed te zijn geweest en dat hij zich er de volgende dag niets van kan herinneren. Waarbij het dan niet zeker is

of er bijvoorbeeld over consent is gesproken: "Het is gewoon heel ongemakkelijk als je niet meer weet hoe het tot stand is gekomen".

Al met al geven de focusgroepen geen goed beeld van in hoeverre seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt, maar wel dat het plaatsvindt. Ook laten de gesprekken hierover zien dat sommige deelnemers open zijn over dát het gebeurt en dat binnen de groepen deelnemers ook geneigd zijn de vereniging op dit onderwerp te verdedigen.

5.2 Sociale controle en omstanderinterventies

Meerdere deelnemers vertellen dat als er seksueel grensoverschrijdend gedrag zou plaatsvinden op de Kroeg of in de uitgaansgelegenheid, dat er zou worden ingegrepen. Een deelnemer zag bijvoorbeeld dat er ingegrepen werd toen iemand dronken een "move" probeerde te maken, wat zichtbaar niet gewenst was:

Ik heb ook wel een keer iemand gezien die dan net over het randje ging en toen heeft een vriend van mij hem aangesproken omdat hij het ook zag. Van: 'Wat ben je nou eigenlijk aan het doen!' Dus je houdt elkaar ook een beetje [in de gaten]. Ja natuurlijk, het kan ook dat iemand zo dronken is dat hij net een beetje verkeerd gaat...ehm. Maar als het in de [uitgaansplek sociëteit] gebeurt en er staan 100 man omheen, dan zijn er ook weer 50 gasten die tegen hem gaan zeggen van: 'Wat ben je nou aan het doen! Ga lekker naar huis!'

Hoewel ze zouden willen ingrijpen, zeggen deelnemers ook dat het soms lastig is om grensoverschrijdend gedrag te herkennen, omdat ze er niet altijd zo mee bezig zijn als ze zelf uitgaan. Een andere reden waardoor het lastig is om grensoverschrijdend gedrag te herkennen, is omdat er vaak alcohol in het spel is en er zoals een deelnemer zegt, sowieso veel "geflikflooid" wordt. Ook kunnen deelnemers zich voorstellen dat "onzekere jongens" lang wachten met ingrijpen omdat ze verstijven als ze iets zien wat niet in de haak is. Zelf wekken veel deelnemers de indruk dat ze wel zouden ingrijpen (daarbij moeten we rekening houden dat dit een sociaal wenselijke antwoord en prettig zelfbeeld is).

Een bijkomend probleem bij het herkennen van grensoverschrijdend gedrag, is dat de grens voor de een niet dezelfde is als voor een ander, en dat je in je studententijd ook je eigen grenzen aan het verkennen bent:

Je hebt [...] natuurlijk een grijs gebied van een beetje flirten, regelen eh...en een beetje ook je grens ontdekken en eh...kijken wat kan wel en wat kan niet. En het hoort ook bij je studententijd om ook die grens een beetje te leren kennen, maar dat grijze gebied...daar moet de norm worden dat mensen gewoon ergens heen kunnen lopen en vragen: ben je oké?

De oplossing die hier geboden wordt, geïnspireerd op de "Ben je Oké" campagne (deze deelnemer neemt vaker die campagne als voorbeeld) is sociale controle.

Bij één vereniging vertellen deelnemers over een georganiseerde vorm van sociale controle onder vrouwen, in de vorm van de al eerder genoemde lijst met mannen waar je het bed niet mee moet delen: "Je hebt bij de chicks ook een zwarte lijst, he? Die gaan gewoon rond... een zwarte lijst, daar word je gewoon opgeflikkerd. Ik ken die zwarte lijst uit mijn hoofd hoor...ik weet precies wie erop staan." Hij noemt het een "girl support girls" systeem en noemt ze "meedogenloos": "Dan wordt je gewoon geboycot. Dan doet niemand meer wat met je". Een ander reageert door te zeggen dat het voor sommige jongens reden is "om extra voorzichtig te zijn." Hierna verdedigt hij de vereniging weer door te

zeggen dat hij zich niet kan herinneren dat er nog iets fout is gegaan de laatste tijd.

Een nadeel van de beschreven cultuur van sociale controle, is dat het door de hechte relaties juist moeilijk is om seksueel grensoverschrijdend gedrag te melden. Juist doordat iedereen elkaar kent, houden vrouwen het liever stil als er iets is gebeurd, ook omdat wat er is gebeurd moeilijk bewezen kan worden. Dat beeld wordt zowel in de focusgroepen als in gesprekken met bestuursleden gegeven. Alle verenigingen hebben (interne en externe) vertrouwenspersonen ingesteld om het laagdrempeliger te maken om seksueel grensoverschrijdend gedrag te bespreken en eventueel tot schorsing, royement (via een intern tuchtstelsel) of aangifte en slachtofferhulp te komen, afhankelijk van de keuze van het slachtoffer. Dan nog is de indruk dat er vaak niet wordt overgegaan tot melding of aangifte.

5.3 Consent

Een manier om te voorkomen dat grenzen worden overschreden is consent vragen: om ervoor te zorgen dat er wederzijdse instemming is om seks te hebben. Het verschijnsel is een bekend gegeven onder de deelnemers. Hoewel iedereen het herkent als een norm, wordt er op wisselende manieren mee omgegaan.

Over anderen vertellen deelnemers soms dat het voorkomt dat er geen consent wordt gevraagd, of dat nee soms zelfs als ja wordt opgevat.

- D7: Ik denk dat sommige jongens horen nee, maar denken van [op een uitdagende toon:] 'nee'.
- D1: Heel veel jongens vragen het ook niet eens.
- D7: Inmiddels wel hoor. Na de hele dingetjes, denk ik dat het veel meer is. Vooral de sjaars [eerstejaars], denk ik. [...]
- D4: ik denk wel dat heel veel boys denken van: als ze geen nee zegt dan zal het wel prima zijn.
- D3: Dat denk ik ook.
- D4: Want ze is toch mee naar huis gegaan, en jullie hebben toch al gezoend en ze ligt toch naast je in bed, dan kan dat er ook nog wel bij, zeg maar. Dus ik denk dat het best wel tegenvalt of jongens echt vragen van: 'Is het oké dat we verder gaan dan dit?'

Er is dus wat verschil van mening over in hoeverre het consent vragen gebeurt. Daarbij moet er rekening mee worden gehouden dat sommige deelnemers een eerlijk beeld willen geven en anderen geen negatief beeld van de vereniging willen achterlaten. Ook moet er rekening mee worden gehouden dat deelnemers dit niet goed van anderen weten, omdat deelnemers er naar eigen zeggen niet onderling over praten. Deelnemers wekken de indruk dat ze zelf consent vragen, maar sommigen doen dat dan niet letterlijk, maar op subtiele manieren.

- D1: Nou, ik denk dat het nooit echt letterlijk gevraagd wordt van...[R: Nee] 'mag ik?' ofzo maar [lacht ongemakkelijk] dat eh...het is wel op een iets mooiere manier denk ik eh...wel
- D3: Het wordt altijd een beetje subtiel eh...hoe noem je dat...verpakt, maar ...hoe noem je dat...de kern is altijd wel van eh...consent vragen, of...iets dergelijks. En grenzen aangeven natuurlijk. Dat kan ook verpakt worden natuurlijk. Niet de harde manier.

We hebben ook in een focusgroep gehoord dat er soms consent gevraagd wordt voor het zoenen. In het gesprek reageerde een van de deelnemers (zelf lid van de commissie die zich met seksuele veiligheid bezighoudt) verrast op deze suggestie.

- D3: Het wordt bij mij, met mensen om mij heen dan, als normaler gevonden om even...als je in de [uitgaansgelegenheid] staat, dat je vraagt van: 'yo kan ik je zoenen', in plaats van gelijk zo maar zoenen. Ik weet niet hoe dat bij anderen is?
- D8: Ja, ik merk het ook wel om mij heen: dat je eerst even vraagt: Vind je het oké? En als het dan is ja ...dat is veel makkelijker. Als gast zijnde...want je wil ook niet die gast zijn die dat doet.
- D3: Nee
- D6: Oh dat heb ik nog niet meegekregen, maar...nee wel heel goed. [anderen lachen, hij lacht hard mee] Huh? Dat je als gast vraagt: 'mag ik je zoenen?!'
- D3: Ja, ik vond het in het begin raar, maar ik vind het nu ook wel redelijk normaal. Vooral als je nog een beetje twijfelt, dan kan je het beter gewoon vragen.
- D7: Het kan ook redelijk flirterig overkomen vind ik, dus je bent niet per se een nerd als je dat vraagt.

Naar aanleiding van dit gesprek vroegen we in een andere focusgroep of zij voor het zoenen om consent vroegen. Daar werd dat vreemd gevonden en vertelde een deelnemer dat zoenen laagdrempeliger is dan seks, een ander dat voor "sommige mensen" zoenen bijna hetzelfde is als een hand geven en een volgende dat "boys chicks op hun bek nemen, op hoop van zegen" en dat hij denkt dat "chicks" het niet zouden willen, omdat dat "het moment weg kan halen".

De laatste vorm die we hebben gezien is dat er meerdere keren, bij meerdere stappen consent wordt gevraagd.

Ik heb nu al een tijdje een vriendin, maar voorheen...Als iemand dan meegaat en je bent bezig met uitkleden ofzo dan is het...vraag je wel even van...weet je ...als je het onderbroekje naar beneden doet, 'oké?' Weet je wel, en dan ga je door. Het kan heel kort en heel makkelijk. Je hoeft niet helemaal zo van: 'vind je het goed dat ik nu?'weet je...dat is overdreven, maar een kleine bevestiging van: 'ben je daarmee oké?'

Het hangt volgens meerdere deelnemers wel af of je in een langere relatie bent met iemand. Als iemand al een relatie heeft, wordt er niet op dezelfde manier consent gevraagd.

Ook hier komt er alcohol in het spel. Eerder zagen we al dat er deelnemers zijn die bij het drinken van veel alcohol niet meer precies weten hoe het seksuele contact tot stand is gekomen. Een andere deelnemer vertelt dat na het drinken van veel alcohol consent wordt overgeslagen:

Het is niet dat jij om twee uur 's nachts, als jij 15 bier achterover hebt geslagen, dat jij dan denkt, Oh ja, wacht... 'geen ja is nee'. [...] Stel je staat met een leuk meisje te praten, dan ga jij niet ... als je het doorhebt dat het een beetje rond is ...dat je lekker samen naar huis gaat, ga je niet vragen, ...wil je wel echt? Wil je wel echt van? Ja, Dat is gewoon niet hoe je het doet. Maar ja, aan de andere kant, je moet natuurlijk wel gewoon...[...] doorhebben of ze...in dit geval ze ...of ze dan echt mee wil en niet gewoon dat je niet gewoon faking vervelend aan het doen bent of seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat vertonen.

Het fragment laat zien dat er laat op de avond met veel alcohol op niet altijd om consent wordt gevraagd en dat deze deelnemer twijfelt of hij op gevoelsbasis (zonder dus consent te vragen) goed doorheeft of de ander echt wil.

In een focusgroep wordt het probleem van seksueel grensoverschrijdend gedrag even bij vrouwen gelegd, door te zeggen dat vrouwen beter hun grenzen moeten aangeven: "Ik denk dat daar de meeste winst ligt hoor [...] sommige zijn gewoon echt te vaag. En als de ander heel lam is [...] dan kan je er ook niet

helemaal meer vanuit gaan dat hij alles oppikt.” Dezelfde deelnemer komt daar later op terug en zegt dat niet alle verantwoordelijkheid voor communicatie over wel of geen seks willen hebben bij de vrouw gelegd moet worden: “Van: ja maar ja, ze communiceerde niet goed. Dan leg je constant de verantwoordelijkheid bij de vrouw. Daar moet je ook wel voor opletten dat je dat niet doet.” De deelnemer laat daarmee reflexiviteit tijdens de focusgroep zien.

In een focusgroep werd er gesproken over of vrouwen ook om consent vragen. Enkele deelnemers hadden dat wel meegemaakt: “De persoon die het het liefst wil, die vraagt het, van: ‘Is het oké om verder te gaan?’ Ik heb best wel vaak gehad dat een chick wel meer wou dan...dan was het voor mij wel prima...en dan vroeg zij van: ‘Is het oké als we dit doen?’” Vrouwen worden echter over het algemeen voorgesteld als degenen die grenzen aangeven en daarmee uiteindelijk bepalen of er wel of geen seks plaatsvindt en mannen als degenen die vragen om consent, al geven een aantal voorbeelden aan dat dat, vooral met alcohol op, niet altijd gebeurt, niet iedereen nee als nee opvat (dan heeft niemand het expliciet over zichzelf), of dat men niet altijd weet hoe seks tot stand is gekomen, terwijl men wel wil dat het met wederzijdse instemming gebeurt.

5.4 Galamos

In een aantal voorgesprekken met vrouwelijke leden kwam het Galamos ter sprake en we hebben er daarom naar gevraagd in de focusgroepen. Galamos is de norm die stelt: omdat de man betaalt voor een duur galadiner met overnachting (dat kan om honderden euro's gaan) wordt van de vrouw verwacht dat zij seks met hem heeft (“mos” staat voor het enkelvoud van mores of norm). Hierbij moet vermeld worden dat vrouwen tegenwoordig ook galadiners organiseren en daar dan ook voor betalen. Bij in ieder geval één vereniging gebeurt dit om en om (en lhb-personen nodigen de door hun gewenste date uit).

Een dispuut organiseert bijvoorbeeld zo'n diner in een kasteel en de mannelijke of vrouwelijke dispuutsleden nodigen hier dates voor uit. Binnen één vereniging vernamen we dat de norm is dat “buitenland” voor “binnenland” gaat. Dat wil zeggen dat je een date uitnodigt die lid is van een andere bevriende traditionele vereniging en als dat niet lukt iemand van de eigen vereniging (dit hebben we bij één vereniging gehoord en is mogelijk niet bij alle verenigingen het geval). De dates kennen elkaar dus vaak niet goed, maar het komt ook voor dat mannen iemand uitnodigen die ze wel kennen, bijvoorbeeld hun partner, of iemand waar ze eerder mee gedatet of geslapen hebben. Een andere mogelijkheid die iemand oppert is om een “safe-date” uit te nodigen, iemand waar je alleen mee bevriend bent. Een ander reageert hierop: “Maar dat is wel slappe-hap.” Een volgende reageert door te zeggen dat je wel veel geld betaalt en een volgende vult aan dat dat “spanning” met zich meebrengt. Het wordt niet helemaal duidelijk wat hij ermee wil zeggen, maar hij lijkt te impliceren dat er mede daarom wel een zekere verwachting is.

We hebben in een focusgroep gevraagd hoe ze weten wie ze kunnen uitnodigen als ze de vrouwen niet kennen. Een deelnemer vertelt dat hij, als hij zelf niemand op het oog heeft, zijn huisgenoten vraagt of ze nog iemand weten: “Dan baseer je het eigenlijk daarop en dan moet je maar geloven in het vermogen van je huisgenoten om te kunnen bepalen of een vriendin van hem bij jou past.”

Een ander vertelt dat hij wel eens samen met een dispuutgenoot ieder een “meisje” van dezelfde jaarclub uit een andere stad uitnodigt “zodat ze iemand hebben”. Dat doen ze met opzet omdat de kans dan groter is dat ze meegaan.

Een ander vertelt over hoe het andersom gaat als je als man uitgenodigd wordt door iemand uit een andere vereniging:

D5: Je hebt gewoon een soort van circuit van mensen. Op een

gegeven moment kan je naam gaan circuleren, als je ergens een keer gevraagd [werd] en je was gezellig, dan komt je naam gewoon in het circuit, dat als iemand zegt van weet die nog iemand of er toevallig nog iemand ...wordt je naam gewoon doorgestuurd en dan kan je een keer naar Leiden toe, of naar iemand in Groningen.

D1: Ja, dan word je gewoon gebeld. Dan word je door een onbekend nummer gebeld.

In de voorgesprekken hebben we gehoord dat er een zekere angst bestaat onder vrouwelijke leden en dat zij tegenwoordig soms van te voren duidelijk maken wanneer zij niet van plan zijn seks te hebben. Een van de mannelijke deelnemers heeft een keer hetzelfde gedaan: "Ik heb ook wel eens gehad van hé, [...] We kunnen op zich wel samen slapen, maar daar gaat verder niks gebeuren."

Meerdere deelnemers vertellen dat de Galamos een mythe is, of dat het iets van vroeger is en dat er geen druk is om seks te hebben tijdens galadiners. Toch wordt duidelijk dat bij meerdere deelnemers die verwachting er wel duidelijk is:

Ik denk wel dat jongens in ieder geval de hoop hebben van oké ik neem je mee, ik heb wel de hoop dat er iets uit voortkomt...maar niet dat ze iemand afkeuren als dat niet gebeurt, maar ik denk wel dat, zodra je wordt uitgenodigd, dus dat je als dame wordt meegevraagd voor een date, dat je dan wel ja, of nee zegt met in je achterhoofd: 'zou ik eventueel met deze gast willen regelen'. Dus dat je van te voren weet van nou dat wil ik echt niet, dat je dan ook nee zegt.

De verwachting is dus wel dat je nee zegt tegen een date als je van te voren al weet dat je niet met iemand naar bed wilt. Daarmee is er ook een verwachting dat je seks hebt met iemand als je ja zegt tegen de date. Uit een andere focusgroep:

D7: Maar je moet ook bedenken, het is een keuze dat ze ja zeggen hè, dus het is niet een soort...

D3: Maar het is niet dat ze ja zeggen, ik ga mee, dus ik ga sowieso regelen.

D7: Nee, klopt, maar....je zegt wel ja, op samen slapen snap je, dus op zich...

Dan is het natuurlijk alsnog mogelijk dat iemand op dat moment niet wil en de deelnemers vertellen dat dat dan jammer is, maar geen probleem. Meerdere deelnemers begrijpen echter wel dat vrouwen de druk kunnen voelen om seks te hebben: "Ik kan me dan wel voorstellen dat iemand zich verplicht voelt om iets te doen, vooral als je op dezelfde kamer zit. Ik kan me wel voorstellen dat het wel eens mis zou kunnen gaan." Uit een andere vereniging zegt iemand daarover:

Ja, Het is misschien ook wel dat als je een date belt en je betaalt wel gewoon € 400 of ik weet niet hoeveel het is, maar je betaalt wel gewoon veel geld voor je date ook. Misschien ook daarom dat je ook wel een beetje druk voelt van moet ik wel of niet met diegene slapen, of... Ik denk dat het daar een beetje vandaan komt.

Ook al worden de gala's tegenwoordig ook door vrouwendisputen betaald, zien deelnemers toch een verschil.

D4: Ik denk wel dat het weer anders is voor vrouwen dan voor mannen.

D3: Ik denk dat er wel meer druk op ligt bij vrouwen, van oké als ik naar het gala ga dan moet ik wel iets met hem doen....

D6: Ik denk dat ze zichzelf veel meer die druk opleggen dan dat hij

- er daadwerkelijk is.
- D4: Ik denk dat hij bij veel disputen ook wel gecreëerd wordt. Ik denk dat het bij ons misschien wel wat minder er is dan bij de rest misschien, maar...ik denk dat wel.

Een van de deelnemers vertelt over de druk die er op mannen gelegd wordt: "Over druk vanuit het dispuut zeg maar... jij hebt je gala, dus je moet ook iemand gaan bellen, dus heb je iemand op het oog. Dus je hoeft niet per se te hebben van ja ik heb echt zin om te neuken of wat dan ook. Je moet wel iemand gaan bellen, en die druk voel je dan ook." We hadden het eerder al over de druk om te regelen. In een andere focusgroep wordt verteld dat er wel reacties komen als er geen seks is geweest: "Als je niet samen slaapt of zo, dan worden er wel grappen over gemaakt of iets, maar uiteindelijk maakt dat niet uit."

Verder willen deelnemers benadrukken dat het vooral een leuke avond is en het ook gaat om de avond zelf: "Trouwens, het doel is niet dat je seks hebt met elkaar, uiteindelijk is het doel gewoon een leuke avond hebben. Gezellig met je club met de rest en alle dates en iedereen die er is."

Als de date niet goed verloopt, of iemand wil om wat voor andere reden dan ook niet op dezelfde kamer slapen, dan moet daar ter plekke een oplossing voor worden gezocht. Voorbeelden zijn dat twee vriendinnen die samen naar een date zijn bij elkaar gaan slapen (en dan de betreffende dates ook bij elkaar), of wanneer een stel met een vaste relatie samen op date is, dat zij los van elkaar gaan slapen en de mannen bij elkaar slapen en de vrouwen bij elkaar. Via één senaatslid hebben we gehoord dat er voor die vereniging sinds kort een extra kamer wordt geboekt als oplossing. Deelnemers van de verenigingen herkenden niet dat zo'n soort oplossing er was.

6 Inclusie en uitsluiting van lhbtqi+ personen

6.1 Acceptatie en discriminatie LHB-personen

Volgens de deelnemers is het geaccepteerd om homo, lesbisch of bi te zijn binnen hun vereniging en worden ze daar tijdens de ontgroening op gewezen, maar er zijn ook tekenen dat het niet de makkelijkste omgeving is om vooral als man (ook) op mannen te vallen.

Deelnemers vertellen dat ze er “nooit problemen mee” zien, en hebben niet het idee dat lhbtqi+ leden “zich niet thuis voelen”. Een deelnemer heeft “nog nooit een verhaal gehoord dat iemand erop is afgekeurd”. Daar reageert een ander op met dat er wel een incident is geweest waarbij leden zich afgewezen voelden: “Ik heb wel gehoord dat gasten hebben meegemaakt dat ze niet welkom waren op een plek omdat ze gay waren. Toen zijn ze weggestuurd.” Dit ging om een hospiteersituatie en hadden ze vervolgens aangekaart bij de welzijnscommissie.

Meerdere deelnemers in verschillende verenigingen benoemen dat het, als je nog niet uit de kast bent, lastig is om dat als man binnen de vereniging te doen. Twee deelnemers die zelf op mannen vallen vertellen dat zij zelf al vroeg uit de kast waren gekomen, lang voor ze lid werden en dat het voor hun geen probleem is om binnen de vereniging homo te zijn. Het beeld dat buitenstaanders van de vereniging hebben is voor een van deze deelnemers negatiever dan hoe hij het ervaart:

Nou, ik merk, als ik voor mezelf spreek, dat het vooroordeel echt veel groter is dan hoe ik het hier ervaar. Ik heb het hier echt heel erg leuk en ik ben nog nooit hier naar binnen gelopen met de gedachte van: ‘Nou, kan ik wel naar de Kroeg toe, want ik ben homo?’ Want zo kijk ik helemaal niet naar mezelf. Het is gewoon een aspect van mij. Bijvoorbeeld op het werk met collega's van mij die niet bij een studentenvereniging zitten, of die mij niet kennen en die dan vragen of ik ergens bij zit. Dan zeg ik: ‘bij [naam vereniging]’. Vaak reactie 1 is dan van: ‘is dat dan niet moeilijk als je homo bent?’. [...] Ik heb hier nog nooit iets meegemaakt dat me tegen heeft gezeten om die reden. Nee.

Dezelfde deelnemer vertelt dat er wel mannelijke leden naar hem toe komen die af willen spreken terwijl ze naar de buitenwereld toe hetero zijn, waaruit hij opmaakt dat het toch wel lastig kan zijn om op de vereniging uit de kast te komen, of seksueel te experimenteren:

Ondanks dat ik wel vind dat het al heel goed gaat, zie ik ook dat binnen de vereniging ik na klokslag 12 uur wel eens appjes krijg van mensen die hier lid zijn van hee, ga je vanavond met mij mee naar huis en die zijn ook voor de buitenwereld wel heteroseksueel en dan denk ik wel: ja, zeg je dat nou niet omdat je bij [naam vereniging] zit of...? Ja, Dat is ja, dat zou ik ook wel meer over willen weten.

Binnen een andere vereniging ervaart een lid die op mannen valt dat mannelijke leden niet openlijk over homo- of biseksualiteit praten, maar wel op hem afstappen om vragen te stellen. Het lijkt hem daarom goed als er meer over gepraat wordt:

Er zijn ook best vaak tijdens borrels mensen naar mij toegekomen, die dan aan mij vroegen hoe het bij mij was en zo. Dan merk ik al aan de manier waarop ze ernaar vragen dat ze er zelf wel vragen over hebben.

En ik denk dat het vrij goed voor hen is...dan zeggen ze dat ook echt. Dus...Ik denk dat dat mensen ook echt helpt: dat ze mensen kennen die begrijpen hoe ze zich voelen.

Binnen een van de verenigingen – een traditionele vereniging waarvan de leden zich minder traditioneel vinden dan de corporale verenigingen – vertellen deelnemers dat het voor vrouwen geaccepteerder is om onderling seksueel te experimenteren.

- D1: Ik heb het idee dat heel veel vrouwen een soort biseksuele fase of zo nu hebben.
 D3: Ja, dat pik ik ook nog wel eens op ja.
 D1: Dat de een na de ander voor mijn gevoel in een keer lesbisch is eigenlijk...alleen maar in het teken van dat er ruimte is om ook dat te ontdekken in je studententijd. Ja, bi of lesbisch. In ieder geval, die ruimte is er en daar kijkt niemand meer gek van op en het wordt eerder aangemoedigd dan andersom, denk ik.

Voor mannen is die ruimte er dus minder. Tussen verenigingen worden er wel verschillen ervaren in hoe geaccepteerd het is om op de sociëteit als mannen of vrouwen onderling te zoenen:

Bij [naam vereniging] is het ook heel anders dan in [andere stad] waar blijkbaar ook gewoon gasten of dames met elkaar in de [uitgaansgelegenheid van het corps in die stad] staan te tongen. Nou, ik zie dat hier in de [naam eigen club] niet snel gebeuren. Tenminste, ik denk niet dat er dan iets zou gebeuren, maar het is denk ik wel iets van...mensen kijken wel twee keer dan.

Omdat eerder was besproken dat veel gesprekken tussen mannen gaan over seks hebben met vrouwen, is er gevraagd hoe dat is als je op mannen valt.

Nou, ik kan niet meepraten over dat ik een chick heb geregeld. Dus dat is wel gek, maar ik heb niet het gevoel dat ik dan per se ook...dat ik iets mis ofzo...dus...Misschien met het opscheppen, maar dan maak ik weer een grapje over "ik ook niet". Snap je, dus zoiets dus...ik voel niet de druk dat ik dat dan niet heb, denk ik.

Wanneer er een gala is, is het geaccepteerd om als man een mannelijke date mee te nemen en als vrouw een vrouwelijke: "Natuurlijk mag dat. Ze gaan niet bij de deur zeggen van nee je had een meisje moeten vragen. Het is hierbinnen ook 2023."

De communicatie over het meenemen van dates is in ieder geval in één vereniging recentelijk veranderd en niet meer heteronormatief (hier is niet bij iedere vereniging naar gevraagd).

6.2 Homograppen en schelden met "homo"

Het maken van homograppen en schelden met "homo" of "mietje" lijkt alomtegenwoordig onderdeel van de cultuur van de traditionele studentenverenigingen. Het maakt wel uit wat de context is. Het is meer iets voor vrienden onderling, dan binnen bijvoorbeeld het werk in een commissie (ook hier vindt dus weer *code switching* plaats) en het moet wel als grap bedoeld zijn en niet om iemand te kwetsen. Omdat het om grappen gaat en contextafhankelijk is, wordt het niet als problematisch gezien:

- D7: Ik zie daar ook niet zoveel problemen mee
 D6: Ik denk niet dat daar een bedoeling achter zit
 D5: Ik denk ook, als iemand het niet leuk zou vinden en die zou er iets van zeggen, dan zou iemand het niet meer doen. Nee. Het

is niet dat iemand het echt meent.

D6: Het is niet als aanval bedoeld ofzo

D3: Ja, we zijn wel mannen en we maken ook dat soort grapjes.

D7: Het is allemaal leeg. Ik zie er ook niet zoveel problemen mee. Ik vind het ook een beetje aanstelleritis om daar héél erg...

Ook de termen “leeg” en “niet als aanval” en zonder “bedoeling” wijzen erop dat de deelnemers dit als iets onschuldigs zien. Verder is opvallend dat dit soort grapjes expliciet aan mannelijkheid wordt gekoppeld. Het wordt gedaan als “mannen onder elkaar” en wordt net als de vrouwonvriendelijke taal of liederen om die reden niet als een probleem gezien. Ook hier wordt de groepsdruk niet (altijd) herkend, omdat het geen expliciete groepsdruk is: “Ik heb echt nog nooit druk gevoeld om een beetje kikke [stoer] te doen tegen vrouwen of lhbtqi+ personen. Als je hier kikke doet dan is het meestal gewoon mannen onder elkaar dus dan op zich, ik heb daar nog nooit überhaupt over nagedacht, dus...” Andersom benoemt een deelnemer ook dat het kan voorkomen dat je erop wordt aangesproken.

Voor een deelnemer die al uit de kast was voordat hij bij de vereniging kwam, is het maken van homograppen geen groot probleem voor hem persoonlijk, maar hij ziet dat voor anderen wel lastiger kan zijn.

Ik had mezelf geaccepteerd voordat ik lid werd. Dus ik had eigenlijk mijn identiteit al gevormd voordat ik hier aankwam en dat maakt het voor mij best wel makkelijk om ermee om te gaan, want ik maak er zelf heel veel grappen over en vrienden om mij heen die merken dat het mij niet zoveel boeit. Dus dan hebben zij ook niet het gevoel dat ze op eieren lopen als ze met mij praten, dat ze geen homo-grappen kunnen maken ofzo. Dus voor mij is het heel makkelijk. Maar er zijn ook heel veel jongens denk ik die nog niet helemaal weten hoe het voor ze is in deze vereniging.

Zelf grappen maken lijkt voor deze deelnemer een strategie om met potentiële grappen om te gaan en om aansluiting te vinden. Door het zelf te doen, ontnemt hij de ander ongemak, maar ook munitie, maar hij geeft ze daarmee tegelijkertijd in zekere zin toestemming om grappen te maken, waar, zoals hij zelf zegt, anderen wel door geraakt worden.

Voor de andere deelnemer die op mannen valt geldt ook dat hij niet zo'n probleem heeft met schelden en grapjes, maar dat hij het geen goed idee vond dat een oud-lid bij de kennismakingstijd vertelde dat hij op mannen valt en dat hij er geen probleem mee had als daarmee gescholden werd:

Ik vond dat het in mijn eigen jaar wat beter kon. Toen hebben we een spreker gehad die heeft gezegd van: ‘Nou ja, ik ben homoseksueel en ik vind ook dat je daar gewoon mee mag blijven schelden, want ik vind het zelf niet erg.’ En toen dacht ik, oké, het is misschien niet... Ik doe dat zelf ook wel eens, maar ik weet niet of dit het beste idee is om het tegen 500 hele beïnvloedbare achttienjarige mensen te zeggen. Dus ik vind dat best een lastig onderwerp. Ik heb er zelf geen problemen mee. Dus nou ja.

Lang niet iedereen ziet dus het schelden met “homo” en het maken van grapjes dus als een probleem, terwijl het ook niet alleen maar onschuldig is. Het zelf maken van grapjes moet begrepen worden in de context van het potentieel mikpunt van grappen zijn en daarmee eerder als een strategie binnen een problematische situatie dan alleen als het maken van onschuldige opmerkingen.

6.3 Afwezigheid of onzichtbaarheid van trans- en non-binaire personen

Opvallend genoeg zien deelnemers geen trans- en non-binaire personen binnen hun studentenverenigingen. Meerdere deelnemers denken dat dat komt door zelfselectie: dat studenten die zich als non-binair of trans identificeren, minder snel van een traditionele vereniging lid zouden worden. Dat zou volgens deelnemers ook lastig zijn omdat je te maken hebt met de indelingen in vrouwen- en mannenjaarclubs en andere vrouwen- en mannenverbanden. Bovendien hangt er volgens sommige deelnemer een “conservatieve” en “traditionele sfeer” die niet goed zou aansluiten. Omdat er ook studentenverenigingen zijn die zich juist richten op genderdiversiteit, ziet niet iedereen de noodzaak om daar iets in te veranderen.

Lastig, [...]de Kroeg is [...] wel gewoon een harde wereld. En het is niet per se dat het een gemene wereld is, maar je moet wel gewoon tegen een stootje kunnen. En als jij twijfelt over genderidentiteit, dan is zo'n omgeving denk ik...zo'n harde omgeving is niet de plek om je zo kwetsbaar op te stellen en ik denk ook niet per se dat [naam vereniging] daarnaar zou moeten streven. Want ik denk dat daar hele specifieke...wat net werd gezegd, er zijn ook hele specifieke studentenverenigingen voor, of *communities*, die steun en support, die je jaren nodig hebt ook echt bieden. Het is ook de vraag van: 'Op welke plek wil je zijn en waar kun je terecht?'

Net als met het gebrek aan etnische diversiteit worden de weinige aanmeldingen van trans en non-binaire personen niet per se een probleem gevonden:

We zijn natuurlijk een samenleving met allemaal studenten. Heel veel verschillende soorten studenten en iedereen kan lid worden van elke vereniging, laat dat voorop staan, maar ik denk wel, als er verschillende soorten verenigingen zijn, die elk hun eigen kracht hebben en die elke soort mensen aantrekken...Ik denk niet dat we allemaal helemaal doorgehusselde verenigingen uiteindelijk moeten hebben. Ik denk dat het juist wel leuk is dat die verenigingen kunnen verschillen. Waardoor iedereen zich welkom kan voelen bij een vereniging.

Sommigen zien wel dat het nodig is om na te denken over hoe ze non-binaire of transpersonen in de vereniging kunnen opnemen: “Het moet wel duidelijk zijn naar de buitenwereld, dat iedereen welkom kan zijn”. De reden om naar buiten toe die boodschap uit te dragen is ook wat gestuurd vanuit angst om negatief in de media te komen: “Je moet gewoon voorkomen dat je hebt van: oh [naam vereniging] is totaal niet open voor mensen die eh...” Ook wordt het gezien als onderdeel van bredere ontwikkelingen die de verenigingen doormaken, inclusief het toegankelijk maken van de verenigingen voor HBO'ers (in de jaren '70) en mensen zonder rijke ouders:

Ik ben heel benieuwd naar hoe ze dat binnen de komende tien jaar a vijftien jaar zullen...Kijk vroeger hadden we: pappa en mamma hadden veel geld en dan kreeg je alleen maar die lui hier. En dat is natuurlijk steeds minder geworden en nu krijg je een soort van andere tijd van...dat dan met geslacht te maken heeft.

Bij sommige verenigingen kun je bij de intake M V en X invullen. Dat is niet bij alle verenigingen het geval: “maar als je een mail zou sturen zou dat 100 procent zeker gefikst kunnen worden.” Na het invullen van de intake volgt er bij één vereniging een gesprek met ieder aspirant lid om na te vragen of er rekening moet worden gehouden met de specifieke situatie van de student (medische en psychische problemen, vooral voor de ontgroening). Dat zou volgens een deelnemer een moment zijn waarop er ook gepraat kan worden

over genderidentificatie en wensen om bij een vrouwen- of mannenverbanden geplaatst te worden. Er wordt vervolgens gepraat over hoe dat er praktisch uit zou zien:

- D4: Dat je dan als enige meisje tussen gasten gaat staan...
- D6: Moet je gewoon een das om! Als je de ene keer bij de jongens wil staan in das en als je bij de meisjes wil ...dan trek je je kluspak [?] aan. Ja.

Het is opvallend dat er ruimte lijkt voor enige verandering, terwijl D4 wel lijkt te hechten aan de tweedeling bijvoorbeeld in de kledingtraditie.

Bij een andere vereniging zijn in verschillende jaren twee keer een man bij een vrouwenjaarclub gegaan omdat zij zich daar meer bij thuisvoelden. In beide gevallen ging het om homomannen, die zich voor zover bekend niet als non-binair identificeerden, maar zich toch niet goed bij mannenjaarclubs thuisvoelden. Bij een andere vereniging heeft iemand door een vrouwendispuut aangeboden gekregen om zich bij hen aan te sluiten. Uiteindelijk heeft hij dat aanbod niet aangenomen, maar hij ziet dat als een teken dat je binnen de vereniging als non-binair persoon geaccepteerd zou kunnen worden (bij de vrouwen).

Enige ruimte lijkt er binnen studentenverenigingen dus wel te zijn, maar er zitten bij sommige deelnemers ook beperkingen aan de inclusiviteit. Bij de vereniging waar een man zich bij een vrouwenjaarclub voegden zeggen de deelnemers dat ze het niet voor zich zien dat er gemengde jaarclubs komen (terwijl die er in wezen dus al is). Bij een andere vereniging zien ze wel voor zich dat dat gaat gebeuren en zien ze al dat er minder streng aan het apart borrelen van mannen- en vrouwenjaarclubs wordt gehouden.

7 Ervaringen met initiatieven voor verandering en nieuwe suggesties van jonge mannen

De onderzochte verenigingen hebben initiatieven genomen om (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan, zowel door meer te reguleren als door bewustzijn te creëren. Een aantal zijn we al in vorige hoofdstukken tegengekomen. We zetten ze hieronder nog eens op een rij en vermelden daarbij welke initiatieven er wanneer waren en hoe de jonge mannen die hebben ervaren. We hebben ook gevraagd welke suggesties ze hebben voor nieuwe initiatieven of initiatieven die beter zouden aansluiten. Met initiatieven bedoelen we in brede zin alles wat is ondernomen om verandering te bevorderen, inclusief doelgerichte en planmatige interventies en regelgeving, maar ook ad hoc initiatieven.

7.1 Ervaringen met initiatieven

7.1.1 Initiatieven op het gebied van ontgroeningen

Na de opeenvolgende negatieve mediaberichten over traditionele studentencorpora, onder andere over ontgroeningen, is in de afgelopen jaren steeds meer regulering gekomen. Er zijn gedragscodes voor ontgroeningen vanuit de universiteiten, overkoepelende organisaties van verenigingen, of vanuit organen tussen verenigingen en universiteiten waar de senaten overleg mee hebben.

Regels die deelnemers aan de focusgroepen noemen zijn dat er geen fysiek contact mag zijn tussen de ontgroeningscommissie en de aspirant leden, dat ze niet iets tegen hun wil mogen laten eten of drinken, en dat aspirant leden per avond in staat moeten worden gesteld om zeven uur slaap te hebben. We hoorden verder van deelnemers dat er niet gescholden mag worden met ziektes, of met scheldwoorden die verwijzen naar religie of persoonlijke kenmerken. Over het algemeen vindt men het een goede ontwikkeling dat er meer toezicht is gekomen op de kennismakingstijd, vooral dat men het gebruik van geweld niet meer accepteert. De verwachting is dat doordat de eerstejaars de afgelopen jaren minder hard zijn aangepakt, dat ook positieve gevolgen heeft op de ontgroeningen die volgen.

- D7: De meerderejaars die nu ontgroenen die hebben het zelf wel meegemaakt. Die zijn wel geslagen vroeger...dus die zitten waarschijnlijk van: fuck you, ik ga ook...maar zodra je er langere tijd de hele tijd op gaat zitten en gaat cultiveren dat het niet normaal is, dan denk ik dat dat op een gegeven moment ook wel gaat verdwijnen, maar dat heeft gewoon tijd nodig.
- D4: Ik denk dat zodra wij vijfdejaars zijn, dat het bijna niet meer een ding is.

In deze groep verwachten deelnemers dat er door de ingrepen binnen hun vereniging niet snel iets grensoverschrijdends zal gebeuren tijdens de kennismakingstijd, omdat het zo intensief gecontroleerd wordt. Op de ontgroeningen bij dispuuten is er minder toezicht, en daar verwachten ze meer risico op grensoverschrijding.

Binnen meerdere verenigingen horen we dat voor dispuutsontgroeningen draaiboeken bij de senaat ingediend moeten worden, maar dat er soms op informele wijze andere ontgroeningen plaatsvinden. Sommige verenigingen

proberen ook daar meer grip op te krijgen, door bijvoorbeeld dispuutsontgroeningen alleen op de sociëteit te laten plaatsvinden, of door er commissies voor op te richten die de dispuutsontgroeningen controleren op een vergelijkbare manier als bij de kennismakingstijd.

7.1.2 Initiatieven voor mentale gezondheid en tegen “hardheid” en hiërarchie

Zogenaamde welzijnscommissies (soms anders genoemd) houden zich bezig met het welzijn tijdens de ontgroening en het organiseren van symposia en themaweken. In “over de streep” trainingen tijdens de kennismakingstijd worden deelnemers uitgedaagd om te vertellen over onder andere mentale gezondheid. Later in de studietijd zijn er symposia en themaweken over mentale gezondheid, met ervaringsdeskundigen en experts (in één vereniging naar aanleiding van meerdere gevallen van zelfmoord binnen een paar jaar onder jonge mannen). Een deelnemer noemde de toespraken van ervaringsdeskundigen specifiek als iets wat impact had. De impact vond hij vervolgens moeilijk te benoemen, behalve dan dat hij het heeft onthouden. Voorlichting of speeches tijdens de kennismakingstijd maken volgens deelnemers mede zoveel indruk door uitputting en doordat ze net nieuw bij de vereniging zijn: “Op dat moment [...zit je] wat minder lekker in je vel, omdat je het zwaar hebt... dat dat nog meer impact heeft en ook beter blijft hangen”.

In meerdere verenigingen worden om de paar weken binnen huizen check-in rondjes gehouden waarin iedereen gevraagd wordt te vertellen hoe het met ze gaat, onder leiding van de huisoudsten. Ook zijn we geplande één op één gesprekken over emotioneel welzijn tegengekomen tussen huisoudsten en jongere leden. In sommige verenigingen krijgen huisoudsten trainingen om dit soort gesprekken te voeren. In andere verenigingen hadden we de indruk dat dit op informelere wijze ging. In één vereniging zijn we een plan tegengekomen om aanvullend een mentorsysteem op te richten, omdat er binnen huizen ook sprake kan zijn van hiërarchische verhoudingen. Aanvullend hebben we binnen verenigingen gehoord dat er contact kan worden opgenomen met een vertrouwenspersoon wanneer iemand anoniem over mentale problemen wil praten. Uit de focusgroepen kunnen we niet opmaken hoe bekend het is dat vertrouwenspersonen om die reden benaderd kunnen worden. De aandacht voor mentale gezondheid is volgens deelnemers welkom en de symposia erover worden drukbezocht.

Er zijn verder initiatieven tegen de “huizencultuur”. Puntensystemen en officiële hiërarchieën tussen huizen of subverbanden zijn in meerdere verenigingen afgeschaft. Sommige verenigingen organiseren momenten waarop hiërarchieën doorbroken worden (in gespreksvormen met grote groepen die daarop zijn gericht, zoals het “vissenkongesprek”¹⁵). Zulke bijeenkomsten kunnen volgens deelnemers gevoelens van onvrede naar boven halen binnen een hiërarchisch systeem. Dit soort initiatieven worden als positief gezien om prestatiedrang en gevoelens van onrechtvaardigheid tegen te gaan. Informeel worden de hiërarchieën soms echter nog wel ervaren. Sommige deelnemers zien dat als een probleem: ondanks voornemens om commissieposities eerlijker te verdelen door middel van quota vindt er nog steeds vriendjespolitiek plaats. Anderen vinden vriendjespolitiek erbij horen en zien het als een goede voorbereiding op de maatschappij. Tegen hiërarchieën binnen huizen, inclusief de onevenwichtige verdeling van huishoudelijke taken, hebben we geen bezwaren en ook geen initiatieven voor verandering gehoord. Deze traditie wordt verdedigd met de voordelen die dat vanaf het tweede jaar oplevert. Ook zijn sommigen ervan overtuigd dat dit een goed systeem is om orde in het huishouden te houden. Wel vertellen deelnemers dat mede hierdoor het eerste jaar voor leden een lastige periode kan zijn.

.....
¹⁵ Een vissenkongesprek is bedoeld voor het bespreken van onderwerpen in grote groepen. Iedereen in het publiek heeft de mogelijkheid om deel te nemen aan het gesprek: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Fishbowl>

Een concreet initiatief om “hardheid” en grensoverschrijding tegen te gaan is het afschaffen of aanpassen van het brassen of zooien (vechten). In één focusgroep werd dat zonder oordeel verteld, maar in een andere verenigingen vonden sommige deelnemers het jammer dat daar meer regels omheen worden bedacht. Er is in het onderzoek niet duidelijk geworden in hoeverre het brassen en zooien voorheen of op dit moment onder groepsdruk of dwang gebeurt.

Als initiatief om overmatig alcoholgebruik tegen te gaan hebben we gehoord dat er op de meeste verenigingen 0,0 bier of op de tap zit, of in de koelkast staat. Sommige verenigingen verkopen dit aanzienlijk goedkoper dan bier met alcohol. Deelnemers merken echter dat ze op de Kroeg graag alcohol drinken en ze ervaren groepsdruk hierin.

Er is verder nuchter toezicht tijdens borrelavonden en feesten, en er zijn portiers (leden) die eventueel kunnen ingrijpen bij ruzies. Zij kunnen ook ingrijpen als sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

7.1.3 Initiatieven tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag

Leden worden bij aanmelding ervan op de hoogte gebracht wat de sancties zijn op seksueel grensoverschrijdend gedrag (schorsing of roeying). De verenigingen hebben volgens deelnemers een interne rechtspraak en benadrukken dat met slachtoffers mogelijkheden van aangifte en slachtofferhulp worden besproken. Tijdens het onderzoek waren meerdere verenigingen protocollen aan het ontwikkelen om zo vast te leggen wat de rol is van interne rechtspraak, tegenover de rol van de politie en algemene rechtsspraak, en andere organisaties zoals slachtofferhulp. Ook benadrukken ze het belang van de wens van het slachtoffer. Het is voor de deelnemers niet altijd duidelijk waar regels of protocollen staan, maar ze weten dat ze er zijn.¹⁶

Alle verenigingen waar we bestuursleden hebben gesproken, hebben zowel interne als externe vertrouwenspersonen en de deelnemers waren daarvan op de hoogte. Zo toonde een deelnemer ons de stappen op de verenigingsapp om bij de vertrouwenspersoon te komen. De externe vertrouwenspersonen zijn vaak oud-leden. Op basis van dit onderzoek is niet te beoordelen wat de kwaliteit en bereikbaarheid van de vertrouwenspersonen is.

Trainingen om seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan zijn er volgens de deelnemers vooral tijdens de kennismakingstijd. Gelijkspel wordt door deelnemers binnen drie van de vijf verenigingen genoemd¹⁷. Bij meerdere verenigingen komt Gelijkspel ieder jaar terug om een training te geven aan de eerstejaars. Gelijkspel legt casussen voor aan een grote groep (vaak de helft van alle eerstejaars) waarna de zaal in kleinere groepjes hierover met elkaar in gesprek gaat, vervolgens worden op basis daarvan “spelregels” opgesteld. ‘Consent’ wordt als belangrijk thema genoemd dat Gelijkspel met casussen behandelt.

De jonge mannen vonden het goed dat er aandacht is voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en vonden het soms verrassend dat zulke trainingen bij de kennismakingstijd werden aangeboden, omdat verenigingen op dit gebied een negatieve reputatie hebben. Het wordt prettig gevonden dat gespreksleiders (voormalig) leden en studenten zoals zichzelf zijn. Gelijkspel is

¹⁶ Senaatsleden benoemden ook wanneer ze mee hadden gewerkt aan het Studentenpact van Mariëtte Hamer, waarin het belang van het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt benadrukt en meerdere strategieën zijn verzameld om dat tegen te gaan. In 2024 is er aanvullend een gedragscode voor studentenverenigingen gekomen vanuit de Landelijke Kamer van Verenigingen.

¹⁷ Bij de verenigingen waarmee we geen focusgroepen hebben gehouden maar wel gesprekken hebben gevoerd met senaatsleden, werd Gelijkspel ook vaak genoemd als organisatie waar ze mee samenwerkten.

opgericht door vrouwelijke leden van een traditionele studentenvereniging en vindt om die reden goed aansluiting. Soms werden casussen te vanzelfsprekend gevonden, of dat een trainer niet goed interacteerde met de zaal. Doordat de trainingen plaatsvinden in een grote zaal is het moeilijk om tot diepgang te komen.

- D6: Het zijn allemaal van die vragen zo van...als een meisje nee zegt, wat doe je dan...Ja, dan zegt iedereen 'nee'.
- D5: Ze is heel dronken en ze kan niks meer en je ziet iemand haar mee naar huis nemen. Ja, tuurlijk zeg je dan van...niet doen. [hierna volgen grapjes over dat ze de vrouw laten gaan of met henzelf mee laten gaan, waar anderen om lachen]
- D5: Het is een beetje oppervlakkig denk ik.
- D3: Het is inderdaad, gewoon simpel. Je weet de antwoorden al, voordat je gaat bespreken.
- D6: [...] Ik zou het wel op een andere manier geven. Door voor 60 man te zitten en het zo te geven, heeft vrij weinig zin.
- I: Een kleinere groep dan? En met andere cases?
- D6: Kleinere groep, iets korter, iets meer interactie, iets actiever. Als je anderhalf uur zo in een grote groep gaat staan, van het scherm zo aflezen. Dan is iedereen na 10 minuten klaar. En zeker als het van die open deuren intrappen is.

De trainingen van Gelijkspel bestaan sinds 2019 en groeien in aantal, en er worden voortdurend nieuwe trainers getraind. Gelijkspel past de trainingen telkens aan op de situatie. Door voortdurende evaluaties worden de trainingen verbeterd. Zowel de oprichters van Gelijkspel als senaatsleden van de verenigingen zeggen naar diepgang te streven door het juist over de grijze gebieden te hebben. De kennismakingstijd en de grote groepen bieden de mogelijkheid om alle leden te bereiken en op die manier meer impact te hebben. Doordat iedereen meedoet bereiken ze niet alleen intrinsiek geïnteresseerden.

Gelijkspel is er vooral op gericht om seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan, maar kaart soms ook objectivering van vrouwen en een dubbele seksuele moraal voor mannen en vrouwen aan. Ook worden lhbtqi+ casussen besproken. Dit gebeurt met een positieve insteek, bijvoorbeeld door te zeggen dat het doel is om seks voor iedereen leuk te maken, in plaats van te benadrukken dat er iets mis is.

Wanneer we erom vroegen herkenden niet alle deelnemers dat trainingen over seks op een positieve manier gebracht moesten worden om bij hen aan te sluiten: "Iedereen [weet] voor zichzelf wel dat het allemaal heel leuk is". Volgens deze deelnemer was het belangrijker om problemen te benoemen. De vraag is echter of ze zich ervan bewust zijn hoe ze zelf het beste kennis over het onderwerp vergaren: door positieve aansporing of door te benadrukken wat er mis is. In een andere groep vertelt iemand dat het positieve aan dit soort initiatieven is dat je iets doet aan een onwenselijke situatie. Over de suggestie om een breder symposium over seks te houden zegt een deelnemer: "Misschien dat mensen dan juist zeggen: oh dat is wel interessant [...] Dat zou een insteek kunnen zijn, ja."

Fairspace geeft trainingen over omstanderinterventies, door handreikingen te doen voor het herkennen van grensoverschrijdend gedrag, en in verschillende stappen mogelijke reacties door te nemen en te oefenen. Fairspace gaat bovendien uit van de specifieke situatie (in dit geval bij traditionele studentenverenigingen) door die van te voren door te nemen met leden. Ervaringen met dit soort trainingen zijn we in meerdere verenigingen tegengekomen, maar minder dan die van Gelijkspel. Een deelnemer vertelde dat hij van te voren dacht dat hij wel wist hoe hij moest reageren wanneer hij getuige zou zijn van grensoverschrijdend gedrag, namelijk: de dader hierop aanspreken. Daarom zou hij uit eigen beweging niet zo snel naar een bijeenkomst hierover gaan. Hij ging er toch naartoe, omdat het door zijn

commissie werd georganiseerd. Door de training is hij zich, naar eigen zeggen, gaan beseffen dat het beter kan zijn om het slachtoffer aan te spreken dan de dader van grensoverschrijdend gedrag. Ten eerste omdat het volgens hem laagdrempeliger is, omdat er dan minder risico is op conflict. Ten tweede omdat het slachtoffer er niet altijd iets aan heeft als er, nadat ze is lastiggevallen, een ruzie naast haar plaatsvindt. Ook kan er beter met het slachtoffer gecheckt worden waar zij behoefte aan heeft, waardoor zij meer controle heeft.

Ook de Ben je oké campagne van Rutgers is meerdere keren genoemd. Het werd gewaardeerd dat het een simpele vraag is om bij potentiële slachtoffers te checken of het goed gaat. Een deelnemers vertelt dat hij dat soms doet door alleen een duim op te steken om vervolgens aan de reactie af te lezen of de situatie wel gewenst is. Naast checken of een interactie gewenst is, bestaat de Ben je oké campagne uit een uitgebreide checklist ("Hier ben je oké" genaamd) om te kijken of de vereniging tools heeft om grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan (bijvoorbeeld: uitdragen aan leden dat seksueel grensoverschrijdend gedrag niet gewenst is; getraind barpersoneel, commissies en bestuur; vertrouwenspersonen, gedragscode en nog meer). Sommige bestuursleden hebben ervaringen met de checklist en gebruiken die om hun aanpak te verbeteren. Veel deelnemers kennen de posters van Ben je Oké. Ze vinden dat de posters goed de aandacht trekken. Deelnemers zeggen wel dat het met de poster niet direct duidelijk is waar het over gaat, maar met aanvullende voorlichting word je er met de poster aan herinnerd om een oogje in het zeil te houden voor elkaar.

Aanvullend worden er nog meer campagnes en trainingen genoemd, met name over consent. In sommige verenigingen wordt er met interactief theater gewerkt om seksueel grensoverschrijdend gedrag-casussen uit te spelen.

- D7: Op een gegeven moment werden er toneelstukjes opgevoerd van hoe dat dan kon [consent vragen] [anderen lachen]
- I1: Je lacht om de toneelstukjes. Dat was niet effectief?
- D7: Ja, ik vond het gewoon... Het heeft altijd effect. Het demonstreert dat mensen zien: ja, dit zou ...een beetje kunnen zijn [hoe je het aanpakt]. Het zet wel mensen aan het denken, maar het was wel komisch om te zien: dat mensen dat zaten te acteren. Dat was wel grappig.

Ondanks de lacherigheid zegt deze deelnemer dus wel dat het voorspelen van scenario's mogelijk een effect kan hebben. Concreet effect op het eigen gedrag of de eigen normen bij deze interventies zijn niet genoemd.

Deelnemers aan de focusgroepen vinden het lastig om een duidelijke impact aan te wijzen van de genoemde campagnes en trainingen. Een deelnemer vertelt wel dat hij wel denkt dat de campagnes op een "onderbewust" niveau doorwerken: "dat het wel ergens in je hoofd zit, zelfs al heb je die 15 bier op, dat het er echt nog wel zit." In dezelfde groep wordt gezegd dat er mogelijk enige kracht zit in herhaling. Ook andere deelnemers verwachten dat er bij hun vereniging door de initiatieven nu minder kans is op seksuele grensoverschrijding, doordat er op een herhalende manier aandacht voor is geweest.

- D7: Ik denk wel dat het meer bewustwording geeft, maar het is niet dat mensen eruit komen: 'Wow!'
- D1: Het mensen aanspreken is natuurlijk het resultaat van dat er vaak over wordt gepraat. Vroeger was het gewoon niet zo.
- D3: Het is ook zo: dan moet je er wel over nadenken, dan moet je daar niet in slaap vallen. Als zo'n vrouwelijk spreker iets zegt vanuit haar eigen ervaring... En als je dan iets soortgelijks zou mee hebben kunnen maken, dat je er misschien helemaal niet over had nagedacht dat dat misschien niet fijn zou zijn voor een vrouw, omdat je je niet voor kunt stellen dat dat zo zou zijn,

maar dat je gaat nadenken van: Oh ja, misschien moet ik al eerder dus vragen: 'Mag dit? Kan dit? Is dit goed?' Maar ja, dan moet je wel bij zo'n symposium aandachtig luisteren. En ik denk inderdaad dat de helft gewoon, [die zitten er niet vrijwillig]. Dus ik denk niet dat het effectiefst is, maar het helpt wel. Het is niet puur voor de bühne, denk ik.

De verwachting volgens deelnemers is dus dat de initiatieven bijdragen aan bewustwording wanneer er opgelet wordt en dat de jonge mannen die opletten elkaar aanspreken.

Meer in het algemeen vertellen deelnemers dat tijdens de kennismakingstijd wordt benadrukt dat je respect moet hebben voor vrouwen. Over een eerste ontmoeting met een groep vrouwelijke leden vertelt een deelnemer: "...dat alle eerstejaars dan stonden te wachten en toen werd ehm...heel erg verheerlijkt hoe mooi het is dat we dan de vrouwen gaan zien, maar er werd [...] heel uitdrukkelijk bij gezegd dat je vrouwen gewoon met respect behandelt. Dus er wordt wel [...] gezegd dat je goed met vrouwen om moet gaan." Wat respect dan precies inhoudt is niet helemaal duidelijk. Het conflicteert in ieder geval met de vrouwonvriendelijke taal die wordt omschreven.

Wat de vereniging al onderneemt op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag vinden de deelnemers vaak al goed genoeg. Als er aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag is in het eerste jaar, is het al snel goed. Soms is er het gevoel dat het te veel is, maar ook dan is er bij sommige deelnemers begrip voor: "Op een gegeven moment komt het echt je strot uit, maar dat is juist goed, denk ik, ten aanzien van die bewustwording." Voor sommigen moet het niet het doel van de vereniging in de weg zitten, wat voornamelijk "gezelligheid" is. Anderen zien juist dat het nodig is om boodschappen te blijven herhalen en om in gesprek te blijven gaan, omdat met bewustzijn van de problemen er verandering komt.

7.1.4 Initiatieven voor inclusie van lhbtqi+'ers

De deelnemers van de focusgroepen merken dat de verenigingen uitdragen dat homoseksualiteit geaccepteerd is. Op *pride*-dagen wordt de regenboogvlag gehesen en het bestuur zet *pride*-posts op social media.

Tijdens de kennismakingstijd vertellen leden of reünisten die homo, lesbisch of bi zijn in een speech hoe het voor hen is (geweest) binnen de vereniging. Een deelnemer heeft de indruk dat de speech tijdens zijn kennismakingstijd heel veel mensen "geraakt" heeft. Zoals in hoofdstuk 6 vermeld, zet een deelnemer die zelf homo is vraagtekens bij ervaringsdeskundigen die laten weten dat het maken van homograppen geen probleem is. Hij vindt het geen goed idee om die boodschap naar "beïnvloedbare" jonge leden uit te dragen. In een andere vereniging werd ook verteld dat de speech erover niet erg sterk was: "Die zat daar ook zo ongeïnteresseerd. Van jaa het boeit allemaal niet". Een ander vult aan dat het "gewoon beter" kan en dat er een commissie voor opgericht zou worden, maar dat dat nooit is gebeurd. Het lijkt er dus op dat zulke speeches van ervaringsdeskundigen soms wat ad hoc worden georganiseerd en niet altijd goed zijn doordacht.

Bij uitnodigingsteksten voor gala's en diners stappen verenigingen volgens sommige deelnemers af van heteronormatieve teksten: "Wat je ook nu hebt met een gala, dat er niet gezegd wordt dat je een vrouwelijk iemand moet meenemen, maar een date."

Bij aanmeldingen of invullen van formulieren is er bij sommige verenigingen de mogelijkheid om M, V en X aan te kruisen, bij andere niet. Binnen één vereniging is er ad hoc een oplossing geboden voor een man die zich niet thuis voelde binnen een mannenjaarclub en daarom bij een vrouwenjaarclub mocht.

Bovenstaande initiatieven worden als positieve ervaringen verteld. Geen van de deelnemers uit zich tegen de genomen initiatieven. Wij kunnen uit het onderzoek niet opmaken hoe structureel de initiatieven zijn of dat het gaat om ad hoc initiatieven, afhankelijk van het bestuur van dat moment, maar de antwoorden duiden soms op een niet altijd goed doordachte aanpak. Tegen homo-onvriendelijke grapjes en elkaar voor de grap homo noemen wordt zover wij te horen hebben gekregen nog niets ondernomen.

7.2 Suggesties van deelnemers voor verandering en initiatieven

Onderstaande suggesties van de deelnemers aan de focusgroepen worden soms algemener door meerdere focusgroepen en deelnemers gedragen, soms gaat het om losse suggesties van deelnemers.

7.2.1 Suggesties voor verbetering van omgangsvormen

1) Om zowel de manier van omgaan met elkaar als met vrouwen en lhbtqi+ personen te verbeteren, lijkt het deelnemers goed om gesprekken in kleine groepen onder leden te voeren. Die gesprekken zouden zowel tussen mannen apart als tussen mannen en vrouwen moeten plaatsvinden en zouden gemodereerd moeten worden. Of dat door iemand van buiten of vanuit de vereniging, door een man of vrouw gemodereerd wordt, maakt de deelnemers niet uit, als het maar gebeurt zonder te oordelen. Naast het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag zouden de gesprekken kunnen zorgen voor meer diepgang in de gesprekken tussen mannen onderling.

2) Sommige deelnemers vinden dat er meer controle zou moeten zijn bij dispuutsontgroeningen, vergelijkbaar als bij de kennismakingstijd. Er gaan soms "wilde verhalen" over rond, zonder dat ze weten wat daarvan waar is. Disputen moeten vaak al draaiboeken voor ontgroening bij de senaat inleveren, maar soms wordt daar alsnog van afgeweken. Sommige verenigingen hebben al bepaald dat ook dispuutsontgroeningen op de sociëteit plaats moeten vinden, om er zo meer toezicht op te hebben.

3) Sommigen zouden verder willen gaan in het doorbreken van hiërarchie tussen huizen, disputen en andere verbanden, maar we hebben daar geen concrete voorstellen over gehoord. Wat er al gebeurt is meer samenwerking en ontmoetingen tussen verschillende disputen, huizen en verbanden, en quota bij commissies.

Er zijn geen voorstellen gedaan om hiërarchie binnen huizen en disputen te verminderen, of de onderlinge hardheid verder tegen te gaan (behalve door de gesprekken in kleine groepen). De deelnemers lijken eerder te vinden dat ze moeten leren omgaan met de onderlinge hardheid dan dat ze vinden dat er iets gedaan moet of kan worden.

7.2.2 Suggesties van deelnemers voor initiatieven tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag

1) Een suggestie vanuit deelnemers uit alle focusgroepen is om seksueel grensoverschrijdend gedrag, in combinatie met andere onderwerpen, in kleinere groepen te bespreken (met 5 tot 8 deelnemers), zowel met mannen onder elkaar als met mannen en vrouwen (en vrouwen onderling). Het praten in kleine groepen wordt als een goede manier gezien om meer bewustzijn te creëren over normen en gedrag binnen de vereniging en om meer ervaringen uit te wisselen.

Stel je wil zo'n gesprek hebben over seksualiteit en gedrag en wensen, dat je dat niet meteen groot aanpakt maar in kleinere groepen doet,

waardoor het wel denk ik serieuzer blijft. Dat je één of misschien twee clubs per keer laat komen en het er dan over gaat hebben en niet in één keer honderd man die tijdens zo'n gesprek met elkaar gaan praten over hele andere dingen en uiteindelijk niet meer gaan opletten en dat een beetje het doel wegwatert. Dus als je het doet hou het dan wat kleiner.

Als je ze eenmaal bij elkaar hebt, onder begeleiding, gaan jonge mannen diepgaand met elkaar in gesprek, vertellen meerdere deelnemers (en blijkt ook in de focusgroepen). Het moeilijke is om ze bij elkaar te krijgen rond deze onderwerpen. Daarom moeten de bijeenkomsten laagdrempelig worden gemaakt: op de sociëteit vóór een borrel. In het eerste jaar is er al aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar deelnemers vinden dat dat in latere jaren wat meer mag. In de eerste twee jaren zijn leden wel meer betrokken bij de vereniging en meer open voor nieuwe informatie, wat die jaren geschikter maakt voor interventies. Een argument om juist ouderejaars trainingen aan te bieden is omdat er tegen hen wordt opgekeken en dat ze een invloedrijkere rol hebben in commissies, disputen, verbanden en huizen.

2) Consent vragen en afstemmen over grenzen en wensen kan volgens sommige deelnemers diepgaander besproken worden (bijvoorbeeld in groepen zoals hierboven gesuggereerd). Daarbij is het goed om aandacht te hebben voor de rol van alcohol in het aangeven en herkennen van grenzen, en andere situaties waarin grenzen en wensen niet helemaal duidelijk zijn.

3) Omstanderinterventies zouden meer geoefend kunnen worden. Leden van commissies waar dat specifiek vaker van toepassing kan zijn, zoals bij barpersoneel en toezichthouders bij feesten en huisoudsten, kunnen daartoe verplicht worden. Sommige deelnemers suggereren verplichting voor alle commissies en huisoudsten. De officiële positie in een commissie geeft aanleiding tot een verplichting en daarmee een groter bereik, is de redenering. Dezelfde cursussen kunnen dan aanvullend door andere leden gevolgd worden. Aan verplichting zitten echter ook nadelen zoals minder intrinsieke motivatie en zelfs weerstand in een cursusgroep. Specifiek over de barcommissie wordt gezegd dat trainingen goed zouden zijn zodat "ze beter op elkaar letten en ongewenste manieren van aanspreken beter weren". Dit werd gedaan als suggestie in plaats van vrouwen niet te laten werken bij mannendisputavonden, zoals bij één vereniging gebeurde.

4) In één vereniging werd de suggestie gedaan om leden in het eerste jaar te trainen op het elkaar aanspreken op vrouwonvriendelijke taal, als onderdeel van het onderwerp omstanderinterventies.

5) Binnen twee verenigingen geven deelnemers de suggestie om ook aandacht te hebben voor mannen als mogelijk slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dat zou helpen om mannen er meer bij te betrekken. Ook zou het dan kunnen gaan over onterechte beschuldigen. De gedachtegang is dat mannen zich niet tot het onderwerp voelen aangetrokken omdat ze niet als mogelijk slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag worden aangesproken. Anderen benadrukken dat vrouwen vaker slachtoffer zijn en dat het op hen een grotere impact heeft.

6) Naast de aandacht voor mannen zijn er deelnemers die vinden dat vrouwen empowered moeten worden om sterker in hun schoenen te staan en duidelijker nee zeggen als iemand hun grens overgaat. Hieraan werd toegevoegd dat het daarbij niet de bedoeling is om schuld bij grensoverschrijding bij vrouwen te leggen en dat mannen ook duidelijker moeten afstemmen en om consent moeten vragen.

7) Sommige deelnemers stellen voor om meer mogelijkheden te bieden om seksueel grensoverschrijdend gedrag anoniem te melden (bijvoorbeeld in een app, of met QR-codes op posters). Anderen zijn daarbij bang voor valse meldingen en valse beschuldigingen. De drempel om seksueel

grensoverschrijdend gedrag te melden is hoog door sociale controle en de verwachting dat je het niet kan bewijzen als het is gebeurd.

8) Enkele deelnemers zouden van een “zuipcultuur” naar een “borrelcultuur” willen, waarbij er minder wordt gedronken. Volgens anderen zit dat de inkomsten van de vereniging in de weg.

9) Ten slotte stelt een deelnemer voor om een meerjarige commissie van reünisten en leden in te stellen om meer overzicht en continuïteit te creëren in het beleid op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De senaat wisselt ieder jaar, waardoor sommige meerjarige doelen makkelijk uit het oog verdwijnen.

Deelnemers vinden dat er al veel gebeurt binnen de verenigingen rond het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag, vooral tijdens de kennismakingstijd. Nieuwe interventies kunnen er nog wel bij, maar het is niet de bedoeling om iedere week een symposium hierover te hebben (aldus een van de deelnemers), want leden zitten er vooral voor de gezelligheid. Andere deelnemers zeggen dat je overal wel over kunt praten met de leden, ook met de mannelijke leden, zolang je ze maar bij elkaar krijgt in een niet al te grote groep. Dat betekent dat bijeenkomsten op een laagdrempelige manier moeten worden aangeboden. Uitgaande van dit soort antwoorden moet er voorlopig uitgegaan worden van een lage intrinsieke motivatie bij mannelijke leden, maar is er medewerking wanneer de omstandigheden juist zijn.

7.2.3 Suggesties van deelnemers voor bevordering van diversiteit en inclusie: Corps-pride

1) Er is interesse om mee te doen met pride-dagen en pride-parades. Daarvoor vinden deelnemers het wel nodig dat deelname grotendeels door lhbtqi+ leden georganiseerd wordt, omdat ze anders bang zijn voor beschuldigingen van “*window-dressing*”. Dit laat ook zien hoe sterk het beeld in de media van invloed is op initiatieven van de vereniging.

2) Jonge mannen die uit de kast zijn en daar animo voor hebben, kunnen worden betrokken bij het begeleiden van anderen bij hun *coming out* door daar aanspreekpunt voor te worden. Het lijkt deelnemers dan een goed idee om daarover binnen de vereniging te communiceren en om de mensen die zich hiervoor willen inzetten begeleiding aan te bieden.

3) Vragen die in het eerste jaar gesteld worden bij aanmelding voor een dispuut of verband moeten volgens enkele leden niet meer heteronormatief zijn. Zo vindt een deelnemer de vraag “hoe ga je haar neuken?” “een fucking stomme vraag”. Een ander legt uit dat het als je op mannen valt vervelend is als je bij de meeste disputen meerdere van dat soort vragen krijgt. De groep lijkt vooral bezwaar te hebben tegen de heteronormativiteit van de vragen, dan dat ze seksistisch en objectiverend zijn. Dat komt wellicht doordat vrouwen zelf niet direct met deze vragen te maken krijgen en homomannen wel (zie eerdere opmerkingen over *code switching*). Alleen degene die het “een fucking stomme vraag” vindt, lijkt te vinden dat er inherent iets mis is met de vraag.

4) Deelnemers van één vereniging stellen voor om bij een persoonlijke intake vóór de kennismakingstijd, met non-binaire personen naar individuele oplossingen te zoeken binnen de ongemengde structuren van de vereniging. Het meer mengen van verenigingen vinden meerdere deelnemers ten koste gaan van het karakter, al zien sommigen het er wel van komen dat er meer vermenging plaats gaat vinden, maar ze pleiten hier niet actief voor.

5) Binnen één vereniging werd het idee geopperd om non-binaire personen “binnen de stad” die zich met het onderwerp bezig houden te vragen om gesprekken met de vereniging aan te gaan om vast mee te denken over hoe de

vereniging inclusiever kan worden. Bij deze verandering staat mogelijk in de weg dat er leden zijn die vinden dat er andere verenigingen zijn waar trans en non-binaire personen zich beter thuis zullen voelen en dat ze zich beter daarbij kunnen aansluiten.

8 Mannelijkheid en seksualiteit bespreekbaar maken

Aanvullend op het evalueren van wat er al gebeurt in de verenigingen hebben we een aantal vormen voorgelegd en uitgeprobeerd, om uit te vinden of ze aansluiten en wat voor gesprekken ze binnen deze context initiëren. We hebben vormen gekozen die op een explicietere manier mannelijkheid bespreken, maar die niet sturen naar genderstereotypen. Ook hebben we campagnefilms die omstanderinterventies aanmoedigen getoond en besproken.

8.1 Bespreken van “de man die ik wil zijn...”

De deelnemers zijn in de focusgroepen uitgenodigd om te reflecteren op normen rond mannelijkheid. Dat werd gedaan door ze in steekwoorden op een post-it de volgende zin af te laten maken: “De man die ik wil zijn is...” en nadat ze dat hadden gedaan de volgende zin: “De man die ik verwacht word te zijn op de vereniging is...” (een werkvorm die is opgesteld door Emancipator). Daarna werden de zinnen besproken en de eerste en tweede vorm vergeleken. Er is voor deze manier van interviewen gekozen om te achterhalen hoe de deelnemers mannelijkheid binnen de vereniging ervaren, maar ook om te onderzoeken hoe ze deze manier van bespreekbaar maken van mannelijkheid ervaren.

Voor de man die ze zelf zouden willen zijn hebben deelnemers ten eerste termen opgeschreven die benadrukken dat ze “zichzelf” willen zijn (meestal letterlijk). Op de tweede plaats hebben ze termen die benadrukken dat ze een goede vriend of medemens willen zijn: “betrouwbaar”, “empathisch”, “zorgzaam”. Op de derde plaats noemden ze termen die benadrukken dat ze succesvol willen zijn: “gerespecteerd”, “rijk”, “onafhankelijk” en “succesvol”. Als vierde categorie hebben we termen gehoord die benadrukken dat ze gelukkig willen zijn en een sociaal leven willen hebben, zoals “niet eenzaam” en “gelukkig”. Op de vijfde plaats zijn er deelnemers die zichzelf willen ontwikkelen en meer zouden willen weten van maatschappelijke onderwerpen. Zo zeggen twee deelnemers dat ze “ingelezen” willen zijn.

“De man die ik verwacht word te zijn op de vereniging is...” vulden de deelnemers op de eerste plaats aan met termen die benadrukken dat ze sociaal en extravert moeten zijn. In de uitleg bleek dat daar een zekere druk vanuit kan gaan. Om binnen de vereniging gekozen te worden voor een club, huis, dispuut of commissie, moet je “leuk” zijn. Er is daarom enige druk om leuk en sociaal te doen en om je aan te passen aan de omgangsvormen als je status en posities wil verwerven binnen de vereniging.

Op de tweede plaats blijkt dat er van je verwacht wordt een bijdrage te leveren aan de vereniging: termen als “sociaal” en “behulpzaam” en “actief” worden in deze context genoemd. In de uitleg wordt benadrukt dat daar ook een zekere druk vanuit kan gaan, maar ook dat het goed is voor de vereniging als veel mensen actief zijn.

Ten derde wordt van leden verwacht dat ze zich sterk voordoen: termen als “binkie”, “tetterbaas”, “mannig”, “harde stoere gast”, of letterlijk “sterk” worden genoemd. In relatie tot dat antwoord, maar ook gelinkt aan de verwachting sociaal en extravert te zijn, noemt iemand de verwachting dat je een “bink bent onder de dames”. Hierbij wordt aangevuld dat ze een “act” opvoeren, overigens zonder sterke negatieve connotatie. Deelnemers die negatiever zijn en zeggen dat ze een “tetterbaas” of “harde stoere gast” moeten zijn, worden enigszins

teruggefloten door de rest van de groep. Zij krijgen de vraag of dat niet vooral in het eerste jaar is. Dit wordt dan beaamd.

Deze werkvorm laat zien dat de deelnemers van zichzelf minder op een extraverte en sterke manier sociaal hoeven te zijn dan wat, in hun ogen, de vereniging van ze verwacht. Het feit dat ze “een act” opvoeren in de vereniging en de “tetterbaas” moeten uithangen conflicteert met dat ze “zichzelf zijn” zo belangrijk vinden.

Het praten over wat voor man ze willen zijn en welke verwachtingen er zijn binnen de vereniging, leidde tot reflectie op discrepantie daartussen. Hoewel het bij hen zelf tot reflecties leidde, denken deelnemers in één focusgroep dat reflecteren op mannelijkheid binnen de vereniging “niet heel erg gaat werken” en dat het niet gaat aanslaan, want: “Die gasten zijn gewoon zo en je gaat niet hun persoonlijkheid veranderen”, de gespreksgenoten in deze groep noemen andere leden zelfs “te kortzichtig” voor deze vorm. In een andere groep is men positiever en werd geopperd dat het (ook) een manier kan zijn om in een grote groep dit soort antwoorden te verzamelen, bijvoorbeeld met een mentimeter.

8.2 Toxische mannelijkheid bespreken

Tijdens de focusgroepen is ook explicieter over mannelijkheid en toxische mannelijkheid gesproken om na te gaan of deelnemers een vorm van problematische mannelijkheid zien binnen de vereniging en om verder te onderzoeken of een gesprek daarover aansluit bij deze leden.

We merkten geen duidelijke weerstand tegen de term “toxische mannelijkheid”, maar ook niet veel herkenning. Zo vraagt een deelnemer om uitleg over het begrip en een ander heeft wel over toxische relaties gehoord, maar niet over toxische mannelijkheid. Hij vraagt: “Gaat het dan om Andrew Tate-achtige opvattingen?”. Na bevestiging van de interviewer en dat het bijvoorbeeld kan gaan om het niet kwetsbaar op kunnen stellen als man, om vrouwonvriendelijke opmerkingen, of grapjes over homo’s of transpersonen, bevestigen de deelnemers dat dat soort dingen wel voorkomen: “In een vertrouwde omgeving doe je dat soort dingen. Dat ga je niet hier door de zaal schreeuwen.”

Zelf spreken deelnemers in meerdere focusgroepen van “haantjes”, “Alpha-mannen”, of “machogedrag” en herkennen ze dat dat op de vereniging plaatsvindt. Waar de term “toxische mannelijkheid” wordt gebruikt om problematisch gedrag aan te wijzen in de hoop dat er aanpassingen gemaakt worden, lijken de termen “haantjes” en “Alpha-mannen” meer te duiden op moeilijk te veranderen gedrag van sommige mannen, omdat het ook in de natuur voorkomt. Met het leggen van nadruk op natuur, en dat het overal gebeurt, normaliseren sommige deelnemers bepaald mannelijk gedrag dat schadelijk is voor anderen:

Toch, dat haantjesgedrag. Ook vanuit de natuur... Alle mannelijke dieren hebben dat ook. Uiteindelijk toch een beetje jezelf laten zien: wie je bent bewijzen. En dan komt het inderdaad voor dat je, als je het met iemand over iemand anders hebt, dat je die inderdaad een beetje naar beneden praat. Ja, om jezelf misschien wat beter te laten voelen. Maar dat heb je, denk ik overal.

Ook al vinden sommige mannen bepaald mannelijk gedrag problematisch – het naar beneden praten –, ze omschrijven het vooral als iets waar ze mee moeten leren leven, door erin mee te gaan, of weg te kijken, in plaats van iets wat anders zou moeten. Een deelnemer in een andere groep legt op een vergelijkbare manier uit dat het iets is “wat je er niet zomaar uit krijgt” en dat je niet een “bubbel” kunt maken waarin dat soort dingen niet gebeuren.

De term toxische mannelijkheid bracht reflectie over wat er problematisch is aan genoemde normen en gedrag voor mannen onderling: "Als ik kijk naar onze vereniging, dan denk ik dat misschien onder toxische masculiniteit zou kunnen vallen dat mannen niet echt over hun gevoel praten en dat dat hier op een gegeven moment zo hoog is opgelopen dat er een aantal jongens zijn verloren." De deelnemer heeft het over meerdere jonge mannen binnen de vereniging die binnen enkele jaren zelfmoord hebben gepleegd. Die gebeurtenissen zijn aanleiding geweest om aandacht te besteden aan mentale gezondheid.

Wanneer de interviewer na een gesprek over bovenstaande problemen vraagt naar de mogelijkheid om het met een term als "toxische mannelijkheid" over seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben, vertelt een deelnemer dat hij mannelijkheid niet associeert met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hij benoemt juist een zekere "verheerlijking" van mannelijkheid. "Aan de ene kant wordt mannelijkheid verheerlijkt, aan de andere kant wordt gezegd dat je goed met vrouwen om moet gaan [...] Ik koppel mannelijkheid [daarom] niet aan ongewenst gedrag richting vrouwen."

De verwachting is al met al dat andere mannen binnen de vereniging niet staan te springen om over (toxische) mannelijkheid te praten, terwijl de deelnemers zelf daar niet zoveel moeite mee hadden. Bovendien leidde het vooral tot gesprekken over schadelijk gedrag onder mannen.

8.3 Een brainstorm over toxische mannelijkheid, alternatieven en verandermogelijkheden

In één van de vijf focusgroepen hebben we langer over toxische mannelijkheid gesproken en nagedacht over wat het tegenovergestelde zou zijn en of er ook vormen van mannelijkheid zijn die ertussen of erbuiten vallen en hoe dat verbonden is met seksualiteit.

Een deelnemer vertelt dat hij ziet dat er in de vereniging sprake is van "mannelijksgedrag" en "haantjesgedrag", "maar niet op een toxische manier". "Als ik heel eerlijk ben denk ik dat we daar zelf ook wel aan bijdragen, dat je als je daar staat met zijn allen, dan ga je jezelf ook wel een beetje overschreeuwen, maar dat is juist ook weer de hele act." Hij vertelt dat het wel als heel erg schreeuwerig kan overkomen als mensen daar gevoelig voor zijn, maar dat mensen die onzeker zijn er ook juist zekerder van in hun schoenen kunnen gaan staan. Verder is opvallend dat hij het als een act ziet, maar niet als toxisch:

Dan ga je een beetje naar elkaar schreeuwen en dan komt echt dat haantjesgedrag naar boven. Maar dat is juist ook op een ludieke manier [...]. Er wordt nooit gevochten, er worden dingen geroepen, maar er worden nooit hele heftige dingen geroepen. Dus ja, dat is juist ook, dat is ja, dat weet je. De hele studentenvereniging is natuurlijk een soort grote act met een collectief.¹⁸

Ook deze deelnemers noemen verder dat het gaat om "elkaar naar beneden praten" en het "slechte bij elkaar naar boven halen". De termen "neerbuigend" en "kleinerend", "verbaal geweld" en "grof taalgebruik", en specifiek "neerbuigende woorden naar anderen, naar vrouwen" worden toegevoegd aan de brainstorm. Ook wordt daarbij gezegd dat jezelf "erg vet" vinden toxisch is. Iemand in de focusgroep werpt tegen dat "grof taalgebruik" niet toxisch hoeft te zijn. Hij vindt dat alleen als het "iemand naar beneden praten" is. Seksualiteit

¹⁸ Volgens Judith Butler (1990) is al het mannelijke of vrouwelijke gedrag een act, of "performatief". Hier lijkt de deelnemer op een explicietere uitvergroete act te duiden dan dat meer gaat richting theater en verder af staat van een authentiek zelf. Het *code switchen* wordt dus ervaren als het switchen tussen act en niet-act (of minder-act), waarbij het omgaan van mannen onder elkaar, vooral in grotere groepen, meer een act is.

wordt toxisch genoemd (wanneer daarom gevraagd wordt) wanneer seks gericht is op "prestatie" en niet op het samen fijn hebben. Gesprekken eerder hierover in de focusgroep kunnen aanleiding zijn geweest om dat zo in deze context te benoemen.

Gevraagd naar tegenhangers van toxische mannelijkheid, benoemt een deelnemer dat het tegenwoordig, "de laatste 50 jaar [...] niet meer per se, niet-mannelijk [is] als je over je gevoelens praat." Hij zegt dat hetzelfde geldt voor "respectvol zijn" en "gelijkheid voor iedereen". Een ander voegt er "zorgzaamheid" aan toe. "Iemand kunnen beschermen", wordt vervolgens toegevoegd als onderdeel van dat positieve "man-beeld". Hij geeft op die manier een traditionele mannelijke draai aan zorgzaamheid: "De man is dan wel zorgzaam en [...] dan wel in combinatie met het beschermen van... Misschien als er iets met iemand gebeurt: Ik ben een man. Ik sta sterk in mijn schoenen. Ik ben over het algemeen vaak sterker dan de vrouw, dus daar een beschermend iets in..."

Daarover zegt een andere deelnemer dat hij "*providen*" belangrijk vindt: "Een fijne plek, geld, dat soort dingen gewoon. En dan weet je, dat kan de vrouw ook, maar.." Het zijn dus traditionele mannelijke waarden verweven met een iets modernere rolverdeling¹⁹.

"Liefde" wordt ook gezien als een positieve vorm van mannelijkheid: "...want ik denk dat elk gezin uiteindelijk liever...Dat alle kinderen liever een vader hebben die minder verdient dan wel vaak thuis en aandacht heeft voor de kinderen, dan een vader die 70-urige werkweken draait".

Daar weer specifiek om gevraagd, noemt een van de deelnemers in relatie tot seksualiteit als positieve mannelijke seksualiteit:

Dat je wel echt met consent gaat werken. Van nou: vraag of het oké is. Niet alleen van tevoren, of een - nou in mijn geval dan een vrouw - dat wil, maar ook tijdens of erna. Dat je ermee bezig bent en dat je er gewoon open over kan praten van nou: 'Hoe was het voor jou en wat vond je fijn en wat vond je niet fijn?' Zeker als je met iemand een langdurig relatie op wil bouwen. Dat je daar dan ook over kan praten. Van nou: 'Wat vind jij fijn? Wat vond ik fijn?' Dat je dat samen opbouwt, zodat het alleen maar leuker wordt met zijn tweeën.

Dit ideaalbeeld van een seksuele relatie staat tegenover het beeld dat hij heeft van de vereniging, waar het meer gaat om vluchtige seksuele contacten met veel bier op.

Er is aanvullend kort gebrainstormd over een benaming voor de positieve kant van mannelijkheid en seksualiteit. Over "ideale mannelijkheid" waar men zelf mee kwam was men zelf uiteindelijk niet zo tevreden. "Gezonde mannelijkheid" en "gezonde seksualiteit" werd wel als een passende tegenhanger van toxische mannelijkheid gezien (de term werd door de interviewer gesuggereerd als mogelijke tegenhanger van toxisch). Daaraan werd toegevoegd dat gezond dan betekent: "met gezond verstand". "Empathische mannelijkheid" en "empathische seksualiteit", ook door de interviewers voorgesteld, had te veel een connotatie met iemand zielig vinden en niet met wederkerigheid. Wederkerigheid heeft juist weer te veel een "voor-wat-hoort wat" connotatie, wat juist weer problematisch kan zijn bij seksualiteit. Op positieve seksualiteit werd ook niet enthousiast gereageerd, maar daar werd geen reden voor gegeven. Uiteindelijk heeft de brainstorm dus niet één passende term opgeleverd, maar

.....
¹⁹ Dit past bij wat het Nederlandse 'anderhalf-verdien-model' wordt genoemd: een situatie waarin bij heteroseksuele stellen, vooral wanneer ze kinderen hebben, zowel mannen als vrouwen werken, maar de man meer werkt en verdient dan de vrouw, wat ervoor zorgt dat traditionele rolverdelingen deels in stand blijven.

wel reflecties op het concept die laten zien dat deelnemers “met gezond verstand” en een gelijke vorm van wederkerigheid belangrijk vinden.

Na deze reflectie is er gevraagd hoe men van toxische mannelijkheid en toxische seksualiteit met de genoemde problemen, naar gezonde of positieve mannelijkheid of seksualiteit komt. Op de vraag wat daarvoor nodig is werd geantwoord met “Pfoel!” en “veel”.

- D1: Ik denk dat iemand daar wel op aangesproken moet worden en dan misschien wel door iemand die wat dichterbij staat [zo]als je...eh moeder is wel heel overdreven, maar...
- D2: Ik denk dat het bij mannen het beste werkt als het gewoon vrienden van elkaar zijn die die daarover in gesprek gaan van eh...wat ben je helemaal aan het doen en ik denk ook wel dat met die bewijsdrang en teveel in jezelf geloven... Ik denk ook heel erg dat dat uit een soort van inderdaad onzekerheid komt en dat het ook vanuit een eigen besef moet komen, maar misschien ook elke keer wat ouder worden, en een soort van meer ervaring opdoen. Dat dat in veel gevallen ook al wel..., vooral binnen zo'n vereniging.
- D1: Ik denk dat je dit dus vooral zelf... Ik denk dat dit heel lastig door bepaalde acties of door campagnes of door trainingen dat je dit kan veranderen in iemand, want dit zit dan gewoon in iemand. Iemand is zo en die moet daar inderdaad dan in groeien en ik denk dat ja, ik denk dat binnen een vereniging [...]bij ons in ieder geval [je daar] heel erg in kan groeien, qua mensen om je heen.

Deze deelnemers zagen het dus dat het iemands eigen verantwoordelijkheid (en van een moeder!) om betere vormen van mannelijkheid, of in ieder geval betere vormen van gedrag te ontwikkelen. Ook vrienden worden hierin belangrijk gevonden. Daar zijn echter open gesprekken voor nodig en die zijn er niet altijd. D2 heeft meer de indruk dat het “dus gewoon in iemand” zit, in plaats van dat ze toxisch gedrag aangeleerd krijgen. D1 denkt dat de vereniging vooral een positieve invloed heeft op gedrag, in plaats van dat ze elkaar aanzetten tot negatief of toxisch gedrag.

Deze deelnemers zien bovendien grof taalgebruik of het haantjesgedrag niet per se als toxisch. Ze zien het niet als toxisch als er geen vrouwen bij zijn, al weten ze ook dat het niet respectvol is (terwijl ze “respect” een belangrijke waarde vinden). Ze interpreteren toxisch dus als ‘schadelijk in directe zin’: iemand moet er direct last van hebben. Dat ‘toxische taal’ ook kan bijdragen aan attitudes en zo op een later moment wel kan bijdragen aan iets met schadelijke consequenties, lijkt dus niet te worden gezien.

Al met al wordt aan de ene kant gedacht dat er veel moet gebeuren om van een vorm van mannelijkheid waarbij men grenzen van anderen en henzelf over gaat, te komen tot een vorm van mannelijkheid of menselijkheid waarbij men zorgzamer, liefdevoller en empathischer is (in een gelijkwaardige wisselwerking). Er is echter weinig geloof in dat campagnes of interventies hier veel in kunnen betekenen. Met vriendengroepen hier open over praten wordt als het meest hoopvol gezien, en de uitwisseling in deze focusgroep laat enigszins diepgaande reflectie hierover zien. Deelnemers zeggen echter ook dat de communicatie tussen mannen vooral in de eerste jaren niet erg diepgaand is. Hoe dat soort bijeenkomsten geïnitieerd kunnen worden is volgens deze deelnemers lastig, omdat de mannen zelf denken dat ze het goed doen. Toxische mannelijkheid zien ze meer “in iemand” *anders* en niet zo zeer in het eigen gedrag.

8.4 Reacties op twee korte campagnefilms over omstanderinterventies

Tijdens de focusgroepen zijn twee korte video's vertoond die omstanderinterventies onder de aandacht brengen. Eén hebben we bij alle verenigingen getoond en een tweede bij drie verenigingen, omdat dat filmpje bij de eerste twee focusgroepen nog niet was uitgekomen. We hebben gekozen om dat filmpje wel te vertonen en hierover vragen te stellen omdat hij speciaal was gemaakt voor en in samenwerking met leden van traditionele studentenverenigingen. Het doel van het tonen van de korte campagnefilms was om te onderzoeken of dit soort films aansluiten. Ook is onderzocht wat voor gesprekken over omstanderinterventies en seksualiteit de campagnefilms op gang brengen.

Korte videofragmenten worden gezien als een goede manier om een boodschap over te brengen en als iets wat je makkelijk verspreidt (de getoonde filmpjes waren 1 minuut 16 en 1 minuut 37). Een deelnemer zegt dat het goed aansluit bij de korte spanningsboog van de generatie. De traditionele verenigingen hebben een app waar veel communicatie op plaatsvindt. Een goed moment waarop dit soort films verspreid kunnen worden is als er een feest nadert. Dat biedt een aanleiding en tegelijkertijd een herinnering aan bijvoorbeeld het vragen van consent en het aandacht hebben voor omstanderinterventies.

Het eerste filmpje laat vormen van omstanderinterventies zien om daar handelingsperspectieven voor te geven. Het is een Engelstalig professioneel ogend filmpje (van een haarproductmerk) waarin vrouwen worden getoond die lastiggevallen worden in de publieke ruimte: op straat, in een fitnesscentrum, in het openbaar vervoer en in een bar. Er vinden ongewenste aanrakingen plaats, achtervolgingen en gesprekken of blikken waarbij het slachtoffer zich zichtbaar ongemakkelijk voelt. In dit filmpje komt er in iedere setting iemand tussen met een excuus (zowel mannen als vrouwen doen dit): door het geven van een flesje water met de vraag of dat van haar is, door de weg te vragen, of door aan de bar tussenbeide te gaan staan om te betalen.

Uit de meeste reacties bleek dat deelnemers vonden dat de daders aangesproken moesten worden en dat er geen excuus voor nodig was om tussenbeide te komen. De argumentatie was dat de dader erop gewezen moest worden dat hij iets verkeerd deed, omdat hij het anders weer zou doen. In sommige focusgroepen was daar wat meer discussie over omdat er ook voordelen werden gezien aan conflictvermijding in zo'n situatie. Vooral omdat het op deze manier laagdrempeliger was om in te grijpen. In één vereniging, waar iemand een uitgebreidere training over omstanderinterventies (van Fairspace) heeft bijgewoond was er uitleg waarom zulke omstanderinterventies goed zouden zijn, ook al was ook zijn eerste neiging om de dader fysiek aan te pakken.

- D1: Als ik zoiets zou zien, zal mijn eerste reactie toch wel geweld zijn. Ja, kan ik heel lang en kort over doen. Terwijl eigenlijk ook echt wel benadrukt wordt [dat het] beter kan zijn om iemand gewoon uit de situatie te trekken. [...] Ik kan me voorstellen dat als je zoiets overkomt [als slachtoffer], dat je nog wel overweldigd bent door de emoties en [als er dan ook nog] een soort vechtpartij [is]. Ik kan me ook wel voorstellen dat dat niet gewenst is.
- D3: En dat verhaal wordt groter wat daarna rondgaat. Daar wordt zij ook dan bij betrokken.

Dit fragment laat zien dat de cursus over omstanderinterventie impact heeft gehad op hoe iemand het ingrijpen bij seksueel overschrijdend gedrag begrijpt. Het filmpje zelf biedt een interessant aanknopingspunt voor gesprekken

daarover, en een herinnering aan deze manier van aanpakken van omstanderinterventies.

Het tweede filmpje is speciaal gericht op traditionele studentenverenigingen. In het filmpje is de hoofdpersoon een mannelijk lid van een studentenvereniging. Je hoort zijn innerlijke gedachten met een voice-over. In zijn gedachten hoor je dat hij ziet dat een vrouw die hij leuk vindt wordt lastiggevalen door de mannelijke praeses. Hij overweegt of hij zal ingrijpen en doet dat uiteindelijk door haar iets te vragen over haar commissiewerk en op die manier apart te nemen en te vragen of ze "oké" is. De hoofdpersoon praat met een accent dat past bij de traditionele corpscultuur en laat termen vallen die daarbij aansluiten, zoals "vestjeseffect" (de aantrekkingskracht die het dragen van een pak heeft, of de macht die het uitstraalt) en hoe "prominent" de praeses is.

Tijdens de film moeten veel deelnemers lachen en ze zeggen ook dat ze het grappig vinden, of "cringe". "Ja... je cringet een beetje maar op zich is het wel een goed filmpje, want de boodschap komt duidelijk over, denk ik. En dat is ook een belangrijke boodschap. Het is gewoon een beetje pijnlijk." Andere deelnemers noemen het overdreven en stereotiep neergezet en dat het grappige afleidt van de boodschap. De volgende boodschap komt in ieder geval bij één deelnemer over:

Het is best wel een hiërarchische structuur binnen de vereniging en het gaat er dan denk ik vooral om dat die jongen, waar hij tussen sprong dan wat prominent is [de praeses]. Ik denk dat je als je een vestjeseffect hebt, dat het naar je hoofd kan stijgen. Dat je denkt dat je het kan maken en andersom dat je als je onzeker bent, dan minder snel ertussen springt omdat als die jongen [de praeses] boos wordt, dan kan die je wat maken.

Op sommigen komt de boodschap in ieder geval dus over, ook al zitten er grappige kanten aan het filmpje. Over het algemeen vinden de deelnemers dit soort filmpjes met praktische tips een goede en aansluitende manier om de boodschap van consent en omstanderinterventies over te brengen.

8.5 Campagne- en informatiemateriaal

Aanvullend hebben we tijdens de focusgroepen posters en ander campagnemateriaal getoond om te bevragen wat aansluit en wat volgens deelnemers impact zou hebben door ze bijvoorbeeld aan het nadenken te zetten.

Sommigen letten op hoe pakkend de poster of sticker was en of de boodschap overkwam. Pakkende posters met heldere kleuren, of spannend uitzijnde posters met donkerdere kleuren werden om de eerste reden positief beoordeeld. De slogan "Ben je oké?" werd positief beoordeeld, vooral als er bij aanvullende voorlichting over omstanderinterventies uitleg zou zijn over de slogan. Dan werkt de poster als herinnering aan de voorlichting. Met de QR-code opzoeken waar een poster over gaat doen deelnemers naar eigen zeggen zelf niet, maar ze vinden het handig dat het kan.

In tegenstelling tot mensen die een heldere korte boodschap belangrijk vonden, zagen anderen juist meer in campagnemateriaal met meer informatie. Flyers met informatie over seksualiteit (we hadden kaartjes van BO Diversity als voorbeeld²⁰) zouden volgens sommige deelnemers meegegeven kunnen worden met andere informatie tijdens de kennismakingstijd, of wanneer de jaarlijkse almanak wordt uitgedeeld.

²⁰ <https://www.bo-diversity.com>

8.6 Vragenkaartjes en andere werkvormen

We merkten op basis van verschillende manieren van interviewen in de focusgroepen dat het starten van een gesprek met vragenkaartjes die deelnemers willekeurig van tafel konden pakken goed werkte. Deelnemers zeiden hierover dat het zo "luchtig" werd gehouden, terwijl er ook de diepte in werd gegaan. Vergeleken met enkele andere gespreksmethoden vonden de deelnemers dit de meest geschikte. Andere methoden die we gebruikten waren het reageren op stellingen met bordjes (eens, oneens, vraagteken, waarna een gesprek werd gestart) en, zoals hierboven beschreven, het aanvullen van de zin "de man die ik wil zijn is..." Die laatste optie leek enkele deelnemers (ook) geschikt voor een grotere groep. De interviewers merkten dat alle gebruikte methoden reflectie opleverden en vonden de variatie goed werken. Na doorvragen op een werkvorm met kaartjes vertelden deelnemers dat het in huis hebben van een set met vragenkaartjes zonder moderatie niet goed zou werken. Die zouden alleen in de kast blijven staan, tenzij er een drinkspel van gemaakt wordt.

Samenvattend blijkt dat er mogelijkheden zijn om mannelijkheid en seksualiteit bespreekbaar te maken met mannelijke leden, maar dat ze de aansluiting daarvoor niet zien met een groot deel van de leden van de vereniging. De verwachting is dat andere leden het niet over mannelijkheid zouden willen hebben en dat schadelijke vormen van mannelijkheid moeilijk te veranderen zijn. In hoofdstuk 7 zagen we al dat leden op een open manier gemodereerde gesprekken in kleine groepen als oplossing zien. Bij de reflecties op toxische mannelijkheid en seksualiteit leken deelnemers geneigd om wat "toxisch" is bij anderen te zoeken en niet zo zeer op hoe het eigen (mannelijke) handelen bijdraagt aan seksisme en grensoverschrijdend gedrag. Vooral waar er geen directe schade is, is er niet altijd reflectie op schadelijkheid van taal en attitudes. Er is bovendien enige neiging om te benoemen waar toxische mannelijkheid schadelijk is voor mannen zelf en onderling en niet naar vrouwen en lhbtq+ personen er last van hebben. In beide gevallen is de rol van moderator cruciaal om door te vragen op thema's die het doel van het gesprek betreffen en om, waar mogelijk, aan te sturen op persoonlijke reflectie.

Door middel van tien focusgroepgesprekken met vijf groepen in vijf traditionele studentenverenigingen, uitgevoerd in 2023, is onderzocht hoe mannelijke leden normen en gedrag rond mannelijkheid en seksualiteit binnen de verenigingen ervaren. Er is onderzocht wat zij van initiatieven vinden die binnen de verenigingen zijn genomen om (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan. Er is bovendien onderzocht wat zij aansluitende nieuwe initiatieven zouden vinden die normen en gedrag rond mannelijkheid bevragen en potentieel veranderen. Hieronder beantwoorden we de onderzoeksvragen, vervolgens reflecteren we op de bevindingen en formuleren we onze aanbevelingen.

9.1 Antwoorden op de onderzoeksvragen

De eerste onderzoeksvraag luidde: **Hoe ervaren jonge mannen in traditionele studentenverenigingen normen en gedrag rond gender en seksualiteit binnen hun sociale context?**

De studenten brengen veel tijd door op hun vereniging en vinden er gezelligheid, verbondenheid – vooral met andere mannen – en een intense beleving van hun studietijd. De jonge mannen omschrijven tegelijk een harde cultuur van mannen onder elkaar. De norm is dat men zich op een grove manier tegenover elkaar gedraagt, er vindt groepsdruk plaats en het gebeurt regelmatig dat een ander “naar beneden” wordt gehaald. Leden moeten zich in die harde cultuur staande zien te houden. De harde cultuur vormt zich door de voornamelijk gescheiden structuren in mannelijke jaarclubs en gescheiden disputen en verbanden. Door selectieprocessen sorteren die clubs, disputen en verbanden zich verder uit naar hardere en mildere groepen. Aanvullend zorgt een hiërarchische structuur voor hardheid. Dat begint al bij de ontgroening waarbij een groep ouderejaars de eerstejaars taken laat uitvoeren. Tegenwoordig komt daar als het goed is geen fysiek geweld bij kijken, maar er kan wel naar je geschreeuwd worden en het is de bedoeling dat je “door het stof” gaat. In huizen ervaren eerstejaars hiërarchie en moeten ze bijvoorbeeld huishoudelijke taken doen voor de ouderejaars. Tussen disputen en tussen huizen bestaan statusverschillen die ervoor zorgen dat de meest gewilde commissietaken vaker door mensen uit dezelfde huizen vervuld worden. Officiële hiërarchieën tussen huizen en disputen die vroeger vastgelegd werden, zijn steeds meer afgeschaft maar informeel bestaan ze nog. De gescheiden mannelijke structuren worden gewaardeerd omdat het een zekere vrijheid geeft, en men heeft de indruk dat de “hardheid” ze ook leert om zelf sterker te worden. Soms mist men onder elkaar wel een zekere diepgang en aandacht voor emotioneel welzijn. De jonge mannen ervaren verder sociale druk om actief te zijn binnen de vereniging, om naar borrels te komen en veel te drinken. Aanvullend ervaren ze een zekere druk om veel seks te hebben, omdat dat “vet” wordt gevonden en daarop wordt gecheckt na afloop van feestjes en borrels. Die druk voelt ambivalent, omdat het hier ook om gewenste ervaringen kan gaan. Er wordt wel verteld dat de seks niet altijd “de fijnste vorm van seks” is, omdat met elkaar vaak nog niet goed kent en veelal in dronken toestand verkeert. Onveilige seks is de standaard, tenzij een vrouw vraagt om het veilig te doen. Deelnemers ervaren verder dat het, vooral met de mannen onder elkaar, gewoon is om op een vrouwenvriendelijke manier te praten en om homograppen te maken of te schelden met “homo”. Als er vrouwen bij zijn, tijdens het commissiewerk, of naar de buitenwereld toe gebeurt dat minder. De homomannen die wij spraken doen mee aan de homograppen om de lucht te klaren en de andere mannen voor te zijn, maar ze zien dat het niet voor iedereen prettig is en het lastig kan zijn om binnen de vereniging uit de kast te komen. Een relatie van vrouwenvriendelijke taal met seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt niet gezien door de deelnemers. Het vrouwenvriendelijk praten of met homo

schelden wordt niet door iedereen gezien als iets wat vanuit mannelijke groepsdruk ontstaat. Ook is niet voor iedereen duidelijk of het gaat om schadelijk groepsgedrag.

De deelnemers vinden seksueel grensoverschrijdend gedrag een serieus probleem, maar ze hebben de indruk dat het door mannelijke leden niet altijd als belangrijk onderwerp wordt gezien; ze denken dat ze het zelf goed doen, of in ieder geval goede intenties hebben. Aangezien ze zichzelf ook niet als potentieel slachtoffer zien, of zich niet zo willen uiten, lijkt het niet altijd een relevant onderwerp voor mannen. We merkten bovendien een neiging om de vereniging hierin te verdedigen door te vertellen dat het niet veel gebeurt. Deelnemers vertellen wel dat er regelmatig veel gedronken wordt en dat het daarom lastig kan zijn om grenzen te herkennen. Ook zeggen deze mannen dat grenzen niet altijd duidelijk aangegeven worden door vrouwen, bijvoorbeeld wanneer er alcohol in het spel is. De oplossing wordt gezien in het afstemmen en vragen naar consent. De manier waarop deelnemers over consent praten wekt de indruk dat dit niet altijd gebeurt en soms op zeer impliciete wijze. Soms weet men de volgende dag door de hoeveelheid alcohol helemaal niet meer hoe de seks tot stand is gekomen (en baalt men daar zelf van). Andere deelnemers vertellen dat het normaal is om consent te vragen en tegenwoordig vaker en bij meerdere stappen gebeurt, bijvoorbeeld voor je met iemand gaat zoenen, wanneer je besluit seks te gaan hebben, wanneer je begint met aanraken, uitkleden et cetera. Een opvallende zienswijze hierop is dat het niet afstandelijk, maar juist flirterig kan overkomen.

Op galadiners, waarbij men als dispuut of ander verband een diner op locatie met hotelovernachting organiseert, is er een zekere verwachting dat men bij het instemmen met een uitnodiging van een galadiner, de intentie heeft om ook seks met elkaar te hebben. De verwachting is dat de genodigde nee zegt als men dat zeker niet wil. Daardoor zien de deelnemers dat er een zekere druk bij genodigden kan liggen. Er wordt ook benadrukt dat het vooral om de avond zelf gaat en dat het geen probleem zou moeten zijn als iemand uiteindelijk geen seks wil. Deelnemers vertellen dat genodigden als strategie regelmatig al bij het uitnodigen duidelijk maken wanneer ze geen seks willen en alleen een date, of wanneer ze dat nog niet weten.

Voor trans- en non-binaire personen is het mogelijk nog moeilijker om uit de kast te komen dan voor homoseksuele en biseksuele mannen. Geen van de deelnemers kent leden die trans of non-binair zijn (binnen deze verenigingen met 1000 à 2000 leden). De verwachting is ook dat er nog weinig ruimte voor is door de binaire genderstructuren, het conservatieve imago en de harde cultuur. Sommigen binnen de focusgroepen vinden dat er meer nagedacht moet worden over inclusiviteit op dit gebied, alsmede over etnische diversiteit. Op basis van dit onderzoek kunnen we niet aangeven hoe breed de draagkracht voor deze vormen van inclusiviteit is, vooral als daarvoor meer zou moeten veranderen aan de gescheiden structuren.

De tweede onderzoeksvraag luidde: **Wat vinden jongen mannen in traditionele studentenverenigingen van initiatieven van de verenigingen om (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan?**

De trainingen, speeches en campagnes in het eerste jaar tijdens de kennismakingstijd worden gezien als een goede manier om seksueel grensoverschrijdend gedrag onder de aandacht te brengen, al was er ook enige kritiek op. Ook wanneer deelnemers het veel vonden en een onderwerp als seksueel grensoverschrijdend gedrag soms hun "strot uitkwam", zagen ze wel in dat het goed was dat het gebeurde en verwachtten ze dat het een zekere invloed heeft gehad. Ze verwachtten bijvoorbeeld dat er binnen hun vereniging minder seksueel grensoverschrijdend gedrag zal voorkomen door de trainingen. Er waren ook deelnemers die vonden dat er trainingen waren waar te veel naar de bekende weg werd gevraagd. De gesprekken hierover lieten zien dat het van belang is dat trainingen van goede kwaliteit zijn en dat daarin casussen worden

besproken waarbij het gaat om grijze gebieden waar de jonge mannen zelf twijfels bij hebben. Een overkill aan minder goede interventies die naar de bekende weg vragen heeft het gevaar dat het de draagkracht en effectiviteit van betere interventies vermindert.

Ook de regelgeving, de protocollen en het beleid met vertrouwenspersonen zien deelnemers als goede manieren om met seksueel grensoverschrijdend gedrag om te gaan. Meerdere deelnemers denken dat van de regelgeving en meer aandacht daarvoor een preventieve werking uitgaat. Ook op het gebied van mentale gezondheid en ontgroeningen waarderen deelnemers de aandacht voor hun veiligheid en welzijn. Over het algemeen is er vertrouwen dat de senaat goede keuzes maakt om het welzijn van leden te verbeteren. Aan de ene kant biedt dat mogelijkheden voor sturing, aan de andere kant gaat er een zekere passiviteit van uit. Hierbij moet er rekening mee gehouden worden dat men in de focusgroepen een positief beeld van de vereniging wil laten zien, inclusief van de initiatieven die zijn genomen, als tegenwicht tegen negatieve media-aandacht.

De derde onderzoeksvraag was: **3) Wat zouden jonge mannen in traditionele studentenverenigingen aansluitende initiatieven vinden om normen en gedrag rond mannelijkheid en seksualiteit te bevragen en potentieel te veranderen om zo (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan?**

Het voordeel van de kennismakingstijd is volgens deelnemers dat studenten op dat moment nog open staan voor nieuwe informatie en dat er grote groepen bereikt worden. Er mogen echter meer gesprekken en trainingen komen na de kennismakingstijd, omdat men denkt dat herhaling grotere cultuurverandering teweegbrengt. Gesprekken in kleinschaligere vorm, zowel tussen mannen en vrouwen als gescheiden, kunnen zorgen voor meer diepte, wat volgens deelnemers beter zou kunnen bijdragen aan veranderingen in normen en gedrag. Het is dan wel nodig om die bijeenkomsten laagdrempelig te maken (op de sociëteit, vóór de borrel, met een moderator die vooral open vragen stelt en zich verdiept in de vereniging), zodat ook mannelijke leden met weinig intrinsieke motivatie komen. De gesprekken kunnen dan gaan over de thema's die zijn besproken in dit rapport: seksueel grensoverschrijdend gedrag, omstanderinterventies, consent, galamos, hiërarchieën binnen de vereniging, emotioneel welzijn, alcoholmisbruik, groepsdruk, acceptatie van lhbtqi+ personen, ontgroeningen/kennismakingstijd en combinaties tussen deze thema's. Vrouwonvriendelijke taal en liederen en homo-onvriendelijke taal kunnen onderdeel van de gesprekken uitmaken, al zien veel mannelijke leden daar zelf weinig problemen mee.

Verplichte trainingen, bijvoorbeeld over omstanderinterventies, voor mensen in commissies en huisoudsten kunnen er volgens deelnemers eveneens voor zorgen dat meer mensen in hogere jaren bereikt worden. Intrinsieke motivatie kan hierbij echter problematisch zijn.

Expliciete gesprekken over mannelijkheid ("de man die ik wil zijn...", of toxische mannelijkheid), waren in de focusgroepen goed mogelijk. Sommige deelnemers verwachtten echter dat andere leden niet dat soort gesprekken zouden willen voeren. Toxische mannelijkheid werd wel vooral gezien als iets wat je bij anderen vindt en was een lastiger startpunt voor zelfreflectie. Ook werd het vanuit mannen zelf vooral benoemd als iets wat schadelijk is voor henzelf. Voor moderators is het een uitdaging om in deze gesprekken over mannelijkheid ook seksueel grensoverschrijdend gedrag te bespreken en om te zorgen dat niet alleen bij anderen de maat wordt genomen.

Deelnemers vinden dat korte filmpjes een aansluitende manier zijn om bewustzijn te creëren over seksueel grensoverschrijdend gedrag en specifieker over het belang van omstanderinterventies en het vragen van consent. Ze zijn een goede "reminder" om aandacht te hebben voor de veiligheid en welzijn van anderen, vooraf aan een borrel of feestje. Ze vinden het goed als de filmpjes

aansluiten bij de leefwereld van de studenten, maar dat mag ook breder dan specifiek leden van traditionele verenigingen. Bij campagnemateriaal was er zowel waardering voor korte krachtige boodschappen op posters en stickers, als voor inhoudelijk sterk flyer materiaal, dat meegegeven kan worden bij de almanak.

De georganiseerde structuur van de vereniging en het respect voor de senaat bieden goede mogelijkheden om veranderingen door te voeren en om bijvoorbeeld evenementen en trainingen te organiseren. De jaarlijkse wisseling van senaatsleden zorgt echter voor gebrek aan continuïteit. Daarom werd de suggestie gedaan om een commissie van reünisten en ouderejaars in te richten, gericht op continuïteit in cultuurveranderingsinitiatieven. Een andere suggestie was om het nieuwe bestuur eerder te laten meelopen met het oude bestuur, zodat er meer continuïteit is (dit zagen we al in een vereniging en gebeurt mogelijk in meerdere verenigingen).

Naast deze mogelijkheden voor aansluiting en verandering kwamen er enkele obstakels uit het onderzoek naar boven. De jonge mannen hebben ondanks de "hardheid" veel lol in de omgang met elkaar. Daar hoort het *code switchen* bij: het wisselen van manier van praten (over vrouwen) als ze onder elkaar zijn. De geheimhouding over (vrouwonvriendelijke) liederen zorgt ook voor verbodering. De positieve waardering van de gescheiden mannelijke cultuur maakt verandering moeilijk. Bovendien ervaren ze de normen als onschuldig en niet zo zeer gerelateerd aan gedrag dat wel problematisch is. Ze beschrijven een zelfbeeld van iemand die denkt het "goed te doen" of in ieder geval iemand met "goede intenties", wat het al lastig maakt om mannen in gesprekken over de genoemde thema's te betrekken. Normen en gedrag worden bovendien regelmatig genoemd als iets wat nou eenmaal zo is, of wat bij de natuur van mensen of specifiek mannen hoort. Ten slotte is de wens tot verandering vaak ingegeven door negatieve media-aandacht en gaat er niet altijd een intrinsieke motivatie vanuit.

In de volgende paragraaf reflecteren we op deze conclusies, met behulp van de theorie die is besproken in hoofdstuk 1 en aanvullende literatuur. Daarin noemen we een aantal aanvullende obstakels die niet letterlijk genoemd zijn door deelnemers, maar die we zien in bijvoorbeeld de structuur of cultuur van de vereniging, en noemen we mogelijke oplossingsrichtingen.

9.2 Reflecties op bevindingen en theorie

9.2.1 De relatie tussen onvriendelijke taal en (seksueel) grensoverschrijdend gedrag

In de focusgroepen merkten we dat vrouwonvriendelijke of lhbtqi+ onvriendelijke taal (in de voorbeelden vooral homo-onvriendelijk) regelmatig als iets onschuldigs wordt verwoord. De relatie tussen vrouwonvriendelijk groepsgedrag en seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt niet altijd gezien en daardoor niet zo belangrijk gevonden.

In de eerste plaats kan daarover gezegd worden dat de taal zelf al grensoverschrijdend en een vorm van verbaal geweld kan zijn. In een voorbeeld dat werd gegeven in hoofdstuk 4 raakte de rector in tranen door de tekst van een van de liederen. Ook kaartten deelnemers aan dat vrouwen bij bijeenkomsten van sommige mannelijke disputen niet tappen omdat men daar vrouwonvriendelijke taal bezigt, in plaats van dat men vrouwonvriendelijke taal tegengaat. Dat zijn ingrijpende gevolgen van de taal van de mannen. Verder bestaat de indruk dat sommige homo- en bi-seksuele mannen binnen de verenigingen niet uit de kast komen, of niet seksueel durven te experimenteren op de manier waarop zij dat eigenlijk zouden willen, omdat ze bang zijn voor de reacties van andere leden. Mannen die wel langer uit de kast zijn voelen zich

thuis binnen de vereniging, maar maken grappen over zichzelf als homo, als strategie om grappen tegen hen voor te zijn. Taal zelf heeft dus ingrijpende gevolgen en kan anderen geweld aandoen.

Los van de directe grensoverschrijding met taal creëert de vrouwonvriendelijke taal in combinatie met de aanmoediging om seks te hebben een cultuur van objectivering, waardoor grenzen bij vrouwen bij sommige mannen mogelijk als minder belangrijk worden gezien dan hun behoefte om hun mannelijkheid en heteroseksualiteit te bewijzen aan zichzelf en aan andere mannen. De homosociale band (de band tussen vooral heteroseksuele mannen) lijkt in deze levensfase, voor deze jonge mannen, immers belangrijker dan de band met de persoon met wie men seks heeft. Dit alles gebeurt wellicht niet heel bewust met de gedachte: 'ik moet nu seks hebben om mij te bewijzen tegenover mijn vrienden en wat die vrouw/chick denkt doet er helemaal niet toe'; maar wel onbewuster: 'seks hebben is vet, en die vrouw/chick wil misschien niet heel duidelijk, maar als ik nog een beetje aandring krijg ik haar misschien wel zover'. In combinatie met overmatig gebruik van alcohol van alle betrokkenen kan het voor een giftige mix zorgen die eraan bijdraagt dat grensoverschrijding plaatsvindt.

In de inleiding hebben we kunnen lezen dat er positieve correlaties bestaan tussen seksistische grappen en seksueel misbruik (Ryan & Kanjorski, 1998; Thomae & Viki, 2013), en tussen traditionele genderopvattingen en seksueel misbruik (Jewkes, 2012; Foubert, Clark-Taylor & Wall, 2020). Aanvullend bestaan er verschillende modellen die inzichtelijk maken hoe grappen of het uitdrukken van vooroordelen tegen bepaalde groepen een ondergrond bieden voor (een deel van) de groep om naar die vooroordelen te handelen, bijvoorbeeld door mensen lastig te vallen (over grenzen te gaan), of te discrimineren, en voor een deel van die groep om gewelddadig te handelen. Seksueel geweld, zoals aanranding of verkrachting maar ook gewelddadig homofob of transfoob gedrag, komt volgens die modellen dus niet uit het niets, als incidenten door enkelingen, maar gebeurt in een omgeving waar seksistische normen heersen en vrouwonvriendelijke gedragingen plaatsvinden, of waar die gebagatelliseerd of genormaliseerd worden. Vrouwonvriendelijke of homofobe grappen dragen daar volgens dit model ook aan bij.

Elkaar aanspreken op vrouwonvriendelijke taal en homo-grappen, schelden met homo, of andere lhbtqi+ onvriendelijke taal, draagt bij aan het creëren van een cultuur waarin vrouwen niet worden geobjectiveerd. Het onder de aandacht brengen van de rol van omstander op een bredere manier dan alleen omstander bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, biedt daarom mogelijkheden om niet alleen iets tegen de vrouwonvriendelijke taal en lhbtqi+ onvriendelijke taal zelf te doen, maar ook tegen een cultuur waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Deze cultuurverandering lijkt gezien de uitkomsten van dit onderzoek nog ver weg, maar enkelen doen suggesties om daar meer aan te doen.

9.2.2 **Code switching en een cultuur van onschuld**

De deelnemers aan de focusgroepen, jonge mannen in traditionele studentenverenigingen, vertellen dat er verschil is tussen hoe zij over vrouwen praten als zij met mannen onder elkaar zijn, en als ze met vrouwen binnen de vereniging omgaan, of als ze met mensen buiten de vereniging praten. In andere woorden, ze doen aan *code switching*: het wisselen van manier van spreken afhankelijk van de sociale setting. In zekere zin doet iedereen dat en het kan een nuttige *skill* zijn om binnen verschillende sociale situaties een goede indruk achter te laten. In dit geval vonden we het belangrijk om dit eruit te lichten, omdat vrouwonvriendelijke taal er als onschuldig mee wordt neergezet, terwijl er juist problematische aspecten zitten aan het *code switchen* zelf. Dat er *code switching* plaatsvindt en dat vrouwen niet altijd horen wat voor vrouwonvriendelijks mannelijke leden zeggen of zingen, maakt het in het licht van de in 8.2.1 uiteengezette piramide van geweld nog geen onschuldig gedrag.

Ook wanneer vrouwen niet aanwezig zijn wordt er een basis gelegd waarin er in combinatie met andere factoren meer risico is op seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Sterker nog, *code switching* en het deels leven in gescheiden werelden zorgt juist voor een gebrek aan transparantie en een gebrek aan perspectieven van anderen om commentaar te leveren (vandaar het gevoel van vrijheid). Deelnemers aan de focusgroepen vertellen zelf dat het samenvoegen van verenigingen en meer samenwerken in commissies er al voor heeft gezorgd dat men minder vrouwonvriendelijk praat over vrouwen dan oud-leden. Het wil niet zeggen dat mannen nooit iets gescheiden moeten doen (vrouwen worden daarmee in een rare rol van toezichhouders op vrouwonvriendelijk gedrag geduwd), maar op dit moment lijkt een gebrek aan transparantie tussen delen van de vereniging verandering in de weg te zitten. Het in gescheiden situaties neerzetten van vrouwen als 'anders' en 'minder' heeft een belangrijke rol in de *male bonding*. Daardoor blijven vrouwonvriendelijke taal en liederen (en binnen sommige verenigingen banglijsten) voortbestaan. Het gescheiden activiteiten ondernemen zien veel leden echter als belangrijke traditie van de vereniging en is daarom moeilijk te veranderen. Iedere stap in de richting van meer samenwerking, meer transparantie en minder geheimhouding is echter een stap in een richting waarin er iets gedaan wordt tegen vrouwonvriendelijke en lhbtqi+ onvriendelijke taal, liederen en gedragingen.

Aanvullend op de *male bonding* lijken de grappen en de grove taal een statusspel (het wordt door deelnemers dan ook "haantjesgedrag" genoemd). Een man kan een ander tonen dat hij dat spel beheerst en laat daarmee een vorm van mannelijkheid zien. Op het juiste moment, binnen de juiste context van rol kunnen switchen, kan onderdeel zijn van dat spel. In zekere zin stoomt het je klaar voor "office politics": wanneer je de juiste combinatie hebt van informele en formele gedragingen, beheers je het machtsspel en kun je rekenen op aansluiting bij netwerken waar dat al onderdeel is van de cultuur. Het probleem is echter dat ze op zichzelf geen doel dienen, maar een manier zijn om een weinig diverse omgeving te creëren voor mensen die hetzelfde spel beheersen.

Eerder noemden we een ervaren 'onschuld' omdat vrouwen er niet bij zijn als er vrouwonvriendelijke taal wordt uitgeslagen. Daarnaast uiten deelnemers een zelfbeeld van 'onschuld' door te benadrukken dat het in hun taalgebruik vaak gaat om grappen, dat het "leeg" is, dat er "niets achter" zit. Sommigen benoemen de levensfase waarin men grenzen aan het ontdekken is als een basis voor onschuld. Het feit dat het bestuur nog jong en onervaren is, is ten slotte een door deelnemers gegeven verklaring voor waarom het soms mis gaat. Het zelfbeeld van 'onschuld' deed ons denken aan de theorie over 'witte onschuld' van Gloria Wekker (2016), waarmee zij duidelijk maakt hoe het Nederlands zelfbeeld van een 'onschuldig klein landje' (tegen historische gebeurtenissen in) zelfreflectie in de weg kan zitten. Ook grappen kunnen, los van de onschuldige intentie, bijdragen aan een cultuur waarin er meer risico is op geweld, en dat geldt ook voor het meelachen in plaats van ingrijpen wanneer men een grap te ver vindt gaan.

Zich bevinden in een levensfase waarin grenzen verkend worden zou bovendien baat hebben bij respectvol omgaan met kwetsbaarheid van jezelf en anderen in die situatie (zie ook 8.2.4).

Het op jonge leeftijd met een kleine groep besturen van verenigingen van rond de 1000 tot 2000 actieve leden, waar gefeest, geborreld, gehospiteerd, ontgroend en nog veel meer georganiseerd wordt, is inderdaad een uitdaging en een situatie waarin het logisch is dat er dingen (misschien wel buiten hun schuld, vanwege de onervarenheid) misgaan. Daarom zijn aanvullende ondersteuningsvormen met bijvoorbeeld een meerjarige commissie van reünisten om continuïteit in beleid te hebben, zoals in een focusgroep werd voorgesteld, een passend voorstel. De input van een diverse groep mensen (en wellicht dus niet alleen reünisten), zoals in een andere focusgroep werd

voorgesteld (het voorstel om non-binaire mensen, die expert zijn op dit gebied, te laten meedenken over hun beleid), biedt een andere goede optie om de onervarenheid van de bestuursleden op bepaalde gebieden op te vangen. Bij dat laatste is echter de vraag of de verenigingen langdurig een diverse groep mensen van buitenaf willen betrekken, of dat ze meer denken aan een eenmalig advies.

Over het algemeen is meer zelfreflectie en zelfbewustzijn, in plaats van een zelfbeeld van onschuld (of erger nog: onwil, maar die indruk hadden we niet), zowel onder leden als binnen het bestuur van de organisatie (dus ook reflectie over structuren rond het bestuur) een cruciaal onderdeel van het komen tot gewenste cultuurveranderingen.

9.2.3 Herkennen van groepsdruk

In deze studie geven de deelnemers in de focusgroepen aan dat ze expliciete groepsdruk ervaren bij borrels, het drinken van veel bier en, op meer impliciete wijze, bij het hebben van seks met vrouwen (bijvoorbeeld door dat na een feestje te checken en het hebben van een bepaalde status van jonge mannen die veel bedpartners hebben). Minder herkenbaar, of minder expliciet uitgesproken, is de groepsdruk om op seksistische of grove wijze over vrouwen te praten en om homo-grappen te maken, of om te schelden met homo of mietje (sommigen zien wel dat dit onder groepsdruk gebeurt).

Het is niet altijd duidelijk of het gaat om niet herkennen van groepsdruk, of om niet willen toegeven dat men zich mee laat nemen om zich negatief te uiten ten aanzien van homo's of vrouwen. Het niet sterk in de schoenen staan om zelf te bepalen hoe men zich gedraagt strookt namelijk niet met traditionele mannelijkheidsnormen. Druk om te feesten en bier te drinken is wellicht makkelijker toe te geven, omdat het om expliciete druk gaat. Bovendien is toegeven dat je onder druk iets doet wat mogelijk schadelijk is voor anderen wellicht moeilijker dan toegeven van druk om iets te doen dat schadelijk is voor jezelf (te veel drinken).

Soms is groepsdruk echter daadwerkelijk moeilijk bij jezelf te herkennen, doordat bij groepsdruk behalve gedragsaanpassing ook normaanpassing plaatsvindt. Als er gedrag plaatsvindt wat eigenlijk niet aan je eigen standaarden voldoet (vrouwonvriendelijke of homofobe taal) dan is er een extern conflict tussen wat de groep waar je toe behoort of toe wil behoren doet en je eigen norm; als je vervolgens wel meedoet vindt er een intern conflict plaats (cognitieve dissonantie), dat lost iemand dan zelf op door de norm aan te passen: je normaliseert het en bagatelliseert het (Festinger, 1957; Harmon-Jones & Mills, 2019). Treynor (2009) noemt dat een *identity shift effect*. Het niet herkennen van groepsdruk kan op die manier verandering van gedrag in de weg staan.

Daarom zou het goed zijn om meer bewustzijn te creëren over de werking van groepsdruk binnen traditionele studentenverenigingen en om als vereniging te reflecteren op hoe je verbondenheid kunt creëren zonder tot groepsdruk te komen, vooral waar de groepsdruk leidt tot vrouwonvriendelijk of lhbtqi+ onvriendelijk gedrag, of (ander) (seksueel) grensoverschrijdend gedrag.

9.2.4 Van een beperkt begrip van respect naar een gelijkwaardig empathisch perspectief

Meerdere keren hoorden we in het onderzoek dat binnen de vereniging wordt geleerd om anderen met "respect" te behandelen, of specifiek om vrouwen met respect te behandelen. We hoorden ook een paar keer de uitspraak: "iemand behandelen zoals je zelf ook zou willen" als norm, of iets vergelijkbaars. De norm van anderen respectvol behandelen strookt echter niet altijd met de vrouwonvriendelijke taal, of het schelden met "homo", of het op een andere

manier elkaar als mannen op een harde manier bejegenen, vooral de eerstejaars.

Respect kan verschillende betekenissen hebben en zonder invulling ervan wordt het betekenisloos. Respect kan bijvoorbeeld gaan over iemand die een hogere status heeft waarderen en met egard behandelen, maar het kan ook de lage drempel zijn van alleen maar een vrouw niet ongewenst betasten. Er zit een groot verschil tussen de twee.

Een ander niet aandoen wat iemand zelf ook niet wil, is een vorm van respect die uitgaat van inlevingsvermogen. Je verplaatst jezelf immers in de ander. Wat echter ontbreekt is inleving in het perspectief van een ander die niet hetzelfde is als jij. In zekere zin doen de jonge mannen dit wel door *code switching*. Ze weten namelijk dat hun vrouwonvriendelijke taal en grovere gebruiken niet gewaardeerd worden door vrouwelijke leden en verbergen dat. Alsnog is het voorstelbaar dat het onprettig en bedreigend is om achter de rug om als "hoer", "lelijk", "makkelijk", "laag" et cetera beschreven te worden.

Wellicht is het goed om meer vanuit een empathische blik naar het ideaal van "respect" te kijken, en dan niet alleen wanneer de ander die je respecteert erbij is. Empathie werd echter in een van de focusgroepen geassocieerd met iemand zielig vinden. Daarom is het nodig om als norm niet alleen vanuit inlevingsvermogen, maar ook vanuit gelijkwaardigheid naar elkaar te kijken. In die zin is het nodig om respect te definiëren als het (in alle contexten) hebben van een gelijkwaardige empathische blik, met oog voor diversiteit.

Het nadenken over een hogere waarde als respect haakt aan bij een van de manieren van aansluiten bij mannen, wanneer men interventies voor, of met mannen bedenkt, zoals besproken in 1.4 (Flood, 2019). Het is echter wel nodig om meer invulling te geven aan die waarde, omdat het anders weinig betekent en verandert.

9.2.5 Symptombestrijding of cultuur- en structuurverandering? Hoe komen tot verandering van normen en gedrag?

Hoewel jonge mannen in traditionele studentenverenigingen ervaren dat verenigingen aandacht hebben voor het tegengaan van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, zitten daar wel beperkingen aan. De "harde cultuur" van mannen onderling wordt opgevangen door periodieke aandacht voor mentale gezondheid (met sprekers, symposia, kringgesprekken in huizen), maar niet door iets aan die harde cultuur te doen. Het praten over mentale gezondheid of emotioneel welzijn kan op zichzelf een onderdeel zijn van cultuurverandering, maar als er niet tegelijkertijd iets aan de "hardheid" wordt gedaan, is er sprake van symptombestrijding. Deze reflectie is wat dat betreft vergelijkbaar met die in een van de focusgroepen: begin je met de schil van de ui (symptombestrijding), of de kern van de ui (cultuurverandering)?

Volgens de ecologische systeemtheorie, of ecologisch model (Bronfenbrenner, 1977; Flood, 2019, p. 45; Lau et al., 2023) is het nodig om aandacht te hebben voor verandering op verschillende niveaus die met elkaar interacteren. Op het niveau van het individu kan iemand zelf werken aan het tegengaan van de eigen stereotiepe beelden, kennis opdoen over anderen (zoals iemand in een van de focusgroepen wilde: zich daarover inlezen), *skills* ontwikkelen, zich ontwikkelen tot proactieve 'agents of change'.

Daaromheen is het individu ingebed in microsystemen van directe interacties tussen mensen. Op dat niveau kan er met interventies verandering plaatsvinden: door supportsystemen te ontwikkelen (mentor, of buddystemen, zoals genoemd in een van de focusgroepen), als omstander ingrijpen bij zowel direct bedreigende situaties voor vrouwen als bij het uitspreken tegen vrouwonvriendelijke taal waar vrouwen of lhbtqi+ personen niet bij zijn.

De behoefte aan diepgaandere gesprekken in kleine kring, zowel informeel door het uitnodigen van vrouwen als de in dit onderzoek gesuggereerde geleide kleine gespreksgroepen, met mannen apart en tussen mannen en vrouwen, laat zien dat er mogelijkheden zijn om door middel van gesprekken diepgaander iets aan de “harde cultuur” te doen. Aan de andere kant vertellen deelnemers ook dat het moeilijk is om mannelijke leden hiervoor uit te nodigen en zijn er aspecten aan de “harde cultuur” die de mannen juist prettig vinden.

De organisatie (studentenvereniging) als (extended) microsysteem kan letten op de eigen biases bij het nemen van beslissingen. De vereniging kan verandering faciliteren door gesprekken te initiëren, door regels op te stellen, of allebei. Het mogelijk en laagdrempelig maken van meldingen door het instellen van externe vertrouwenspersonen en het opstellen van protocollen valt ook onder dit niveau, alsmede representatie in bestuur en commissies. Het bestuur kan zorgen voor transparantie en accountability door (seksueel) grensoverschrijdend gedrag te monitoren en informatie hierover, uiteraard geanonimiseerd, terug te koppelen naar de leden. Hiervoor is het nodig om meerjarige commissies in te stellen, zoals werd voorgesteld in een van de groepen.

Verder is er het mesosysteem, of mogelijke relaties tussen microsystemen. Er zou wat meer gemengd kunnen worden tussen microsystemen (vrouwen- en mannenclubs meer laten interacteren, of zelfs mengen), om op die manier perspectieven van anderen meer toe te laten. Verder is de kennisuitwisseling die er al tussen studentenverenigingen plaatsvindt (bijvoorbeeld door middel van het studentenpact, of de initiatieven van de LKvV) een goede manier om kennis uit te wisselen over veranderingsinitiatieven.

Ten slotte is er het macrosysteem, de bredere samenleving of samenlevingen, waarin de veranderende economie en economische verhoudingen een rol kunnen spelen, en er breder gedeelde culturele opvattingen over gender en seksualiteit geuit worden, bijvoorbeeld in de media. Opvallend genoeg lijkt de invloed van de media op verandering in traditionele studentenverenigingen groot. Deelnemers aan de focusgroepen vinden dat er meer ruimte moet komen voor trans- en non-binaire personen binnen de vereniging, met als argument dat ze anders als niet-inclusief in de media komen. Hetzelfde geldt voor verandering van vrouwonvriendelijke liederen. Daar komt bij dat na incidenten die in de media komen, studentenvereniging financiering vanuit universiteiten kunnen verliezen, of zelfs gesloten kunnen worden. De externe motivatie zet verandering in gang, maar omdat het van buiten komt, is het niet altijd doorleefd. Met een meer uitgewerkte gelijkwaardige empathische opvatting van respect, zou die blik van buiten om tot verandering te komen wellicht niet zo nodig zijn.

9.2.6 Aansluiten bij mannen zonder doelverschuiving

Volgens Flood (2019) is het voor aansluiting met (jonge) mannen nodig om gendergelijkheid en geweld tegen vrouwen een probleem van en over mannen te maken en dat van hun familie en vrienden. Een mogelijk risico daarbij is dat je door de pogingen tot aansluiting het oorspronkelijke doel uit het oog verliest en het voornamelijk hebt over problemen van mannen zelf (Van Huis & Leek, 2019). Wat we daarvan in dit onderzoek merkten is dat er ook hier regelmatig de neiging was om het over andere onderwerpen te hebben dan seksueel grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld over mentale gezondheid van mannen. Dat thema paste op zich goed binnen onze bredere vraag naar ervaren mannelijkheid binnen de verenigingen, maar het laat zien wat meer en minder leeft onder de jonge mannen zelf en het laat een risico op verwatering van het onderwerp zien waar het gaat om seksueel overschrijdend gedrag, of meer in het algemeen waar het belang ligt bij anderen dan bij henzelf. De interviewers hadden zeker interesse in mentale gezondheid, maar brachten het onderwerp regelmatig ook weer terug naar seksueel grensoverschrijdend gedrag. In die zin

is het dus van belang dat een moderator bij een gesprek (in dit geval was dat de interviewer) zoekt naar manieren om het ook over onderwerpen te hebben waar mannen kunnen bijdragen aan de veiligheid en het welzijn van cis-vrouwen en lhbtqi+ personen. Dat wil niet zeggen dat het welzijn van mannen zelf niet belangrijk is, maar het is van belang om de oorspronkelijke doelen van het betrekken van mannen bij het bespreken van seksueel grensoverschrijding te waarborgen.

Een aantekening daarbij is dat er in één groep genoemd werd dat ze zich zorgen maakten omdat er onder vrouwen groepsdruk is om weinig te eten, wat leidt tot eetstoornissen (niet genoemd in de resultaten). In die zin is een empathische blik dus wel mogelijk.

Het aansluiten bij de leefwereld van de jonge mannen kan ook betekenen, zo merkten we in het onderzoek, om concrete ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag op te halen, zonder die zo te benoemen. Wanneer we spraken over het aangeven en herkennen van grenzen en hoe dat gaat met veel alcohol op vertelden de jonge mannen wel over hun ervaringen daarmee, en dat ze daarbij niet altijd weten of ze het goed doen. Terwijl deelnemers bij het in meer algemene termen bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak verdedigend reageerden. Dit kunnen we interpreteren als een manier om het over mannen zelf te laten gaan: door het over concrete herkenbare situaties te hebben en niet in algemene termen over seksuele grensoverschrijding. In die zin is het zinvol om het onderwerp over mannen zelf te laten gaan en het niet alleen in te steken vanuit (vrouwelijk) slachtofferschap van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aansluitend bleken gesprekken over consent en omstanderinterventies, uitwisseling van praktische toepasbare kennis en handelingsperspectieven, goed mogelijk. Dit sluit ook aan bij de manieren van aansluiten bij jonge mannen die Flood (2019) voorstelt. Dat geldt ook voor de suggestie om een positieve abstracte waarde als "respect" als insteek te nemen (zie 9.2.4) en om voort te bouwen op sterke punten van de verenigingen.

9.2.7 Toxische en hegemonische mannelijkheid en alternatieven daarvoor

De rol van mannen en mannelijkheid onderzoeken heeft in deze studie als doel om tot betere oplossingen te komen tegen (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Oplossingsrichtingen liggen mogelijk deels in genderstructuren en op praktischere niveaus.

Uit dit onderzoek blijkt dat de gescheiden structuren en uitsortering in huizen, disputen en andere verbanden ervaren worden als katalysatoren van schadelijke vormen van mannelijkheid (benoemd als "haantjesgedrag"). Mogelijkheden tot verandering worden niet altijd gezien, al ziet men wel verandering waar er meer samenwerking is met vrouwen. Die verandering gaat dan vooral over een vermindering van vrouwonvriendelijke taal. Hoe hegemonische mannelijkheid vorm krijgt in de verenigingen lijkt dus sterk verbonden aan de gegenderde structuren, en mogelijk ligt er eerder een oplossing in de structuren dan in het (alleen) via bewustwording proberen te veranderen van gedrag en normen. Nog meer gelijkwaardige samenwerking en vermenging en enig toezicht op hoe er door disputen en andere verbanden geselecteerd wordt, zoals deelnemers zelf voorstellen, kan mogelijk de katalysator voor "haantjesgedrag" verder afremmen.

Aanvullend kan het nodig zijn om genderstructuren en hiërarchieën binnen mannengroepen verder te heroverwegen. Één jaar intensief het huishouden doen als mannelijke eerstejaars en daarna niet meer, is een manier om eerstejaars op intensieve wijze verantwoordelijkheid te laten dragen voor het huishouden wanneer ze, vaak voor het eerst, zelfstandig wonen. De eerstejaars

leren dat dus binnen korte tijd te doen. Het daarna niets meer hoeven doen zorgt er echter ook voor dat huishoudelijk werk als minderwaardig wordt bestempeld. Als het even kan laat je het door een ander doen. Het wordt zo geen onderdeel van een normaal volwassen leven. Aangezien vrouwenhuizen meer gezamenlijk zorgdragen voor het huishouden (volgens de mannen) zouden deze verhoudingen in het latere leven gendergelijkheid bij heteroseksuele stellen in de weg kunnen zitten. Bovendien is het de vraag hoe het intensief meemaken van de “harde” cultuur op jonge leeftijd zijn weerslag heeft op het latere leven van mannen zelf. De manier waarop ouderejaars eerstejaars bestraffen lijkt op een vorm van grensoverschrijding en niet op hoe volwassenen met elkaar omgaan (denk hierbij aan het voorbeeld van vuil door de kamer strooien wanneer het vuil niet buiten was gezet).

Verder moet in overweging worden genomen dat denken over toxische mannelijkheid, mogelijk te veel impliceert dat er onderscheid is tussen stereotypische daders en mensen die het goed doen, of in ieder geval goed bedoelen. Gedacht vanuit hegemonische mannelijkheid en de piramide van geweld ligt verantwoordelijkheid van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag niet alleen bij een stereotypische dader. Het gaat over al het gedrag dat bijdraagt aan het in stand houden van een cultuur waarin er meer risico is op (seksueel) grensoverschrijdend gedrag.

Voor bewustwording van groepsgedrag kan het nuttig blijven om via gesprekken over mannelijkheid (seksueel) grensoverschrijdend gedrag te bespreken, maar het is eveneens belangrijk om daarvoor naar gegenderde structuren te kijken. Ook is het zinvol om naar praktischer niveaus te kijken: Wanneer mannelijke verbondenheid gewenst is, hoe doe je dat zonder anderen te schaden of buiten te sluiten? Hoe stem je af over grenzen en wensen? Hoe grijp je in als je denkt dat iemand lastig wordt gevallen, of als iemand respectloos over een ander praat?

9.3 **Beperkingen van het onderzoek en aanbevelingen voor vervolgonderzoek**

De selectie en zelfselectie in dit onderzoek zorgt voor een aantal mogelijke vertekeningen. Leden die zich bezighouden met verandering doen waarschijnlijk eerder mee aan een onderzoek daarover. Studenten zijn in veel gevallen door senaatsleden of commissieleden geselecteerd om mee te doen. We missen daardoor mogelijk mensen voor wie het onderwerp wat verder van ze af staat, of die zelfs afwijzend staan tegenover het bespreken van dit soort onderwerpen of het nemen van initiatieven die (seksueel) grensoverschrijdend gedrag tegengaan. De interviewers hadden echter de indruk dat lang niet alle deelnemers zich actief met het onderwerp bezighielden (dat is ook terug te lezen in de bevindingen). Los daarvan gaat het hier niet om representatief onderzoek, maar is het doel om inzichten op te halen over traditionele studentenverenigingen. In dit onderzoek is dat dus gebeurt vanuit het perspectief van 36 mannelijke leden die hierover wilden praten.

Een andere mogelijke vertekening kan hebben plaatsgevonden doordat leden een positief beeld willen geven van zichzelf in de groep en van de verenigingen. De mogelijkheid van sociaal wenselijke antwoorden is wanneer daar aanwijzingen voor waren meegenomen in de analyse, bijvoorbeeld wanneer een (negatief) verhaal van iemand wordt afgekapt of wordt aangevuld met positieve beelden.

We hebben voor het perspectief van mannelijke leden gekozen omdat dit perspectief vaak ontbreekt en mannen een belangrijke rol hebben bij veranderingen in (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Negen interviews en korte gesprekken met vrouwelijke leden en voormalig leden die vooraf aan de focusgroepen zijn uitgevoerd compenseren enigszins voor het afwezige

perspectief van vrouwelijke leden, maar niet volledig. Veel van die gesprekken waren ook gericht op werving voor de focusgroepen. In vervolgonderzoek is aan te bevelen om het perspectief van vrouwen op (onder meer) onze bevindingen te onderzoeken.

We richtten ons in dit onderzoek met name op gender en seksualiteit. Andere dimensies van ongelijkheid, zoals lichamelijke of psychische beperkingen, zijn niet ter sprake gekomen. Uitsluiting van mensen van kleur is beperkt ter sprake gekomen. Specifiekere intersecties zijn helemaal niet ter sprake gekomen.

Aansluitend bij het gebrek aan representativiteit in ons eigen onderzoek, raden we voor vervolgonderzoek aan om breder en gestructureerder data te verzamelen over (seksueel) grensoverschrijdend gedrag binnen traditionele verenigingen, in vergelijking met andere studenten of jongeren in het algemeen. Meer zicht op waar (seksueel) grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt kan helpen bij het ontwikkelen en verspreiden van nieuwe initiatieven. De verenigingen zelf voeren enquêtes uit, maar doen dit voor zover wij hebben vernomen ieder op eigen wijze en houden dit geheim in verband met privacy. Bij breder uitgevoerd onderzoek kan anonimiteit beter gewaarborgd blijven en transparanter teruggekoppeld. Het vergelijkend onderzoeken van specifieke groepen en seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft wel het risico dat groepen op dit onderwerp gestigmatiseerd worden.

Aansluitend raden wij aan om nieuwe initiatieven (bijvoorbeeld de interventies in groepsvorm) met voor- en nameting te evalueren.

Verder zou dieper ingegaan moeten worden op genderongelijkheid binnen de verenigingen. Het huidige onderzoek biedt namelijk aanleiding om te onderzoeken hoe de samenwerking tussen mannen en vrouwen binnen commissies en besturen van studentenverenigingen verloopt, of daar sprake is van een gelijkwaardige samenwerking en of het nodig is om daar initiatieven op uit te voeren. Voor zo'n onderzoek is het perspectief van vrouwen belangrijk.

Voor meer inzicht in de gevolgen die lid zijn van een traditionele studentenvereniging heeft in het latere leven, zou een kwalitatief onderzoek uitgevoerd kunnen worden waarin reünisten terugkijken op hun ervaringen bij de vereniging en hoe die gevolgen hebben gehad op hun ontwikkeling. Daarbij zou aan te raden zijn om verschillende generaties met elkaar te vergelijken, om op die manier ontwikkelingen binnen de verenigingen uit te lichten.

9.4 Aanbevelingen

Op basis van ervaringen van deelnemers aan de focusgroepen met bestaande initiatieven, suggesties van de deelnemers en onze eigen reflecties, hebben we de volgende aanbevelingen geformuleerd. Ze zijn bedoeld voor verenigingsbesturen en organisaties die zijn betrokken bij cultuurverandering.

- **Ga uit van de kracht van verenigingen.** De georganiseerde structuur biedt mogelijkheden om initiatieven te bedenken en uit te voeren om te komen tot cultuurverandering.
- **Denk tegelijk verder na over waar structuren in de weg zitten.** Stimuleer eigen initiatieven van leden, zodat verandering niet alleen vanuit het bestuur komt. Creëer minder gescheiden werelden. Gezamenlijke commissies en andere gemengde activiteiten zorgen volgens leden al voor minder vrouwonvriendelijke taal. Verminder hiërarchieën waar ze in de weg zitten.
- **Wanneer je “respect” centraal stelt, werk dan de betekenis uit** en neem daarin op gelijkwaardige wijze perspectieven van alle belanghebbenden mee. Het contrast van de waarde “respect” met vrouw- en homo-

onvriendelijkheid en hardheid naar elkaar is nu nog groot. Zorg voor meer bewustzijn over de link met (vrouw)onvriendelijke taal en grensoverschrijdend gedrag. Wijs mannelijke leden erop dat ze verschil kunnen maken door er iets van te zeggen.

- **Blijf een saamhorige sfeer creëren zonder vrouwonvriendelijke taal te gebruiken, aan te zetten tot 'scoren' en te schelden met homo. Stimuleer brede omstanderinterventies**, niet alleen wanneer er grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt gericht naar het slachtoffer, maar ook bij vrouwonvriendelijke taal of ander gedrag dat van weinig respect getuigt.
- **Creëer meer bewustzijn over hoe groepsdruk werkt**, inclusief cognitieve dissonantie (in dit geval: niet goed meer herkennen hoe onder groepsdruk je eigen waarden en handelen verandert). Met name de combinatie van groepsdruk op het gebied van seks, alcohol en vrouwonvriendelijke taal is potentieel problematisch.
- **Blijf het belang van consent benadrukken, leg uit wat het is (wederzijds en meermaals afstemmen)** en wissel ervaringen uit over hoe je gelijkwaardig afstemt over grenzen en wensen. De gesprekken in dit onderzoek laten zien dat consent vragen op een prettige flirterige manier kan.
- **Galadiners: Zorg voor meer keuzemogelijkheid en minder druk.** Het is niet vanzelfsprekend dat je op een (eerste) date met elkaar naar bed wil. Die keuze maakt iedereen voor zichzelf en je stemt in gelijkwaardigheid af. Leg hier geen druk op en maak een date met een hotelovernachting voor mensen die elkaar nog niet kennen niet de standaard.
- **Motivatie voor veranderingsprocessen zou moeten voortkomen uit de wens om in gelijkwaardigheid lid te zijn van de vereniging** en niet uit de wens het imago te verbeteren. Anders is er risico op oppervlakkige cosmetische veranderingen.
- **Minder symptoombestrijding en meer cultuurverandering, gedacht vanuit het ecologisch model** (zie 9.2.5). De voorstellen vanuit de mannen voor onderlinge gesprekken in kleine groepen, in combinatie met het blijven verbeteren van de grootschaliger voorlichting tijdens de kennismakingstijd en het toezicht op continuïteit van de initiatieven in meerjarige commissies gaan al in die richting (zie 7.2 voor een uitvoeriger lijst met suggesties vanuit de deelnemers). De uitdaging is om een coherente meervoudige aanpak te blijven ontwikkelen en verbeteren.

10 Literatuurlijst

- Butler, J. (1990). *Gender trouble*. Routledge.
- Cense, M., de Blécourt, K., & Oostrik, S. (2016). Activating boys to reflect on masculinity norms: the Dutch campaign Beat the Macho. *European Health Psychologist*, 18(1), 13-17.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & society*, 19(6), 829-859.
- Driessen, M. & Polet, J. (2021). *Studenten over verkrachting: Onderzoek naar verkrachting onder studenten, hoe ze ermee omgaan en hoe ze erover denken*. I&O Research, in opdracht van Amnesty International Nederland. Geraadpleegd van https://www.ioresearch.nl/wp-content/uploads/2021/06/amnesty_io_rapport-verkrachting-studenten-def.pdf
- Duckworth, K. D., & Trautner, M. N. (2019). Gender goals: Defining masculinity and navigating peer pressure to engage in sexual activity. *Gender & Society*, 33(5), 795-817.
- Fabiano, P. M., Perkins, H. W., Berkowitz, A., Linkenbach, J., & Stark, C. (2003). Engaging men as social justice allies in ending violence against women: Evidence for a social norms approach. *Journal of American College Health*, 52(3), 105-112.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Evanston, IL: Row, Peterson.
- Flood, M. (2019). *Engaging men and boys in violence prevention*. Palgrave Macmillan.
- Foubert, J. D., Clark-Taylor, A., & Wall, A. F. (2020). Is campus rape primarily a serial or one-time problem? Evidence from a multicampus study. *Violence against women*, 26(3-4), 296-311.
- Gelinck, R., Rensen, P., Hensen, N., Bastiaanssen, I., van Dale, D., van Vugt, M., Herps, M. (2021[2018]). *Erkenning van interventies: Criteria voor gezamenlijke kwaliteitsbeoordeling 2019-2022*. Kenniscentrum Sport & Beweging, Movisie, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, Nederlands Jeugdinstituut, RIVM, Trimbos-instituut en Vilans. Geraadpleegd van <https://www.ncj.nl/wp-content/uploads/media-import/docs/3aaa0842-80c8-413e-94db-bbe42ee7f2e8.pdf>
- De Graaf, H., Oldenhof, A., Kraan, Y., Beek, T., Kuipers, L., Vermey, K. (2023). *Seks onder je 25 e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2023*. Rutgers/Soa Aids Nederland. Uitgeverij Eburon.
- Harmon-Jones, E., & Mills, J. (2019). An introduction to cognitive dissonance theory and an overview of current perspectives on the theory, In E. Harmon-Jones (Ed.), *Cognitive Dissonance, Second Edition: Re-examining a Pivotal Theory in Psychology*. American Psychological Association.
- Harrington, C. (2021). What is “toxic masculinity” and why does it matter?. *Men and masculinities*, 24(2), 345-352.
- Hillstrom, L. C. (2018). *The #MeToo Movement*. Bloomsbury Publishing USA
- Hoxmeier, J. C., Acock, A. C., & Flay, B. R. (2020). Students as prosocial bystanders to sexual assault: Demographic correlates of intervention norms, intentions, and missed opportunities. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(3-4), 731-754.

- hooks, b. (2004). *We real cool: Black men and masculinity*. Psychology Press.
- Van Huis, I., & Leek, C. (2020). The masculinization of gender equality: How efforts to engage men may “throw women’s emancipation overboard”. In R. Luyt & K. Start (Red.), *Masculine power and gender equality: Masculinities as change agents* (pp. 157-179), Springer.
- Van Huis, I., & van der Haar, M. (2015). Coffee, Cookies and Cards: The Use of Visuals and Materiality to Reproduce and Transform Masculinity in Dutch Social Work Interventions. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 16(1), 57-66.
- Iwamoto, D. K., & Smiler, A. P. (2013). Alcohol makes you macho and helps you make friends: The role of masculine norms and peer pressure in adolescent boys’ and girls’ alcohol use. *Substance use & misuse*, 48(5), 371-378.
- Jewkes, R. (2012). Rape Perpetration: A review, Sexual Violence Research Initiative.
- Jong, W. (2017) ‘Een reeks incidenten bij Vindicat Atque Polit’, In M. van Duin & V. Wijnhuijs (Red.), *Lessen uit crises en mini-crisis 2016*, (pp. 187-199). Boom Bestuurskunde.
- King, M., & Woollett, E. (1997). Sexually assaulted males: 115 men consulting a counseling service. *Archives of Sexual Behavior*, 26, 579-588.
- Kovács, Z. & Noor, S. (2021) *Grensoverschrijdend gedrag aanpakken: Wat werkt bij activeren van omstanders?* Movisie. Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2021-11/Grensoverschrijdend-gedrag-aanpakken-rapport-nov21.pdf>
- Lau, V. W., Scott, V. L., Warren, M. A., & Bligh, M. C. (2023). Moving from problems to solutions: A review of gender equality interventions at work using an ecological systems approach. *Journal of organizational behavior*, 44(2), 399-419.
- Loh, C., Gidycz, C. A., Lobo, T. R., & Luthra, R. (2005). A prospective analysis of sexual assault perpetration: Risk factors related to perpetrator characteristics. *Journal of interpersonal violence*, 20(10), 1325-1348.
- Messner, M. A. (2000). *Politics of masculinities: Men in movements*. Walnut Creek: Altamira Press.
- Mulder, E., Cense, M. & van Berlo, W. (2023). Seksueel geweld bij volwassenen. In J. van Doorn, J. Brands, M.J.J. Kunst, E.R. Muller, A. Pemberton en L. van Reemst. (Red.), *Slachtoffers: Onderzoek, beleid en praktijk*. (pp. 177-200), Wolters Kluwer, Deventer.
- Ryan, K. M., & Kanjorski, J. (1998). The enjoyment of sexist humor, rape attitudes, and relationship aggression in college students. *Sex Roles*, 38(9), 743-756.
- Rutgers & Movisie. Seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld: feiten en cijfers (Whitepaper). Geraadpleegd op 30-7-2024 van https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/Whitepaper_Seksuele_grensoverschrijding_en_seksueel_geweld_Rutgers_Movisie.pdf&ved=2ahUKEwiDtuG_2s6HAxU_gPOHHUYQDk8QFnoECB8QAQ&usq=AOvVaw1HttPF1clr5t5FB5EubhMx

- Salter, M. (2019). The problem with a fight against toxic masculinity. *The Atlantic*. Geraadpleegd op 30-7-2023 van <https://www.theatlantic.com/health/archive/2019/02/toxic-masculinity-history/583411/>
- Studentenpact Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag en Seksueel Geweld (Augustus 2023), Geraadpleegd op 1-8-2024 van <https://studentenpact.s3.eu-central-1.amazonaws.com/STUDENTENPACT+V7.pdf>
- Thomae, M., & Viki, G. T. (2013). Why did the woman cross the road? The effect of sexist humor on men's rape proclivity. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 7(3), 250.
- Thomas, J. C., & Kopel, J. (2023). Male victims of sexual assault: a review of the literature. *Behavioral Sciences*, 13(4), 304.
- Treynor, W. (2009). *Towards a general theory of social psychology: Understanding human cruelty, human misery, and, perhaps, a remedy (a theory of the socialization process)*. Euphoria Press.
- Waling, A. (2019). Problematising 'toxic' and 'healthy' masculinity for addressing gender inequalities. *Australian Feminist Studies*, 34(101), 362-375.
- Weerman, F. M., & Hoeve, M. (2012). Peers and delinquency among girls and boys: Are sex differences in delinquency explained by peer factors?. *European journal of criminology*, 9(3), 228-244.
- Wekker, G. (2020). *Witte onschuld: Paradoxen van kolonialisme en ras, herziene editie*. Amsterdam University Press.
- Woolard, K. A. (2004). Codeswitching. In A. Duranti (Red.), *A companion to linguistic anthropology*, (pp. 73-94), Blackwell.
- Wu, K. and Dunning, D. (2020), Hypocognition and the Invisibility of Social Privilege, S.R. Thye & E.J. Lawler (Red.) *Advances in Group Processes (Advances in Group Processes, Vol. 37)*, (pp. 1-23), Emerald Publishing Limited.